

UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA
Katedra za Sveto pismo in judovstvo

Maksimilijan Matjaž

Eksegeza evangelijev in Apostolskih del
Apostolska dela in Pavlova kronologija
(izbrana poglavja za program UDT)

Ljubljana 2016

Kazalo

1 Apostolska dela – uvodna vprašanja	3
1. 1 Pisatelj Apd	3
1. 2 Zgradba Apd	4
1. 3 Apd - zgodovina prve Cerkve	8
1. 4 Povezanost med Apd in Lukovim evangelijem	9
Literarne, zgodovinske in teološke vzporednice med Lk in Apd	11
2 Eksegeza izbranih odlomkov	12
2. 1. 1 Predgovor in uvod (1,1-14)	12
2. 1. 2 Obljuba Svetega Duha (1,4-8)	13
2. 1. 3 Vnebohod (1,9-11)	15
2. 1. 4 Učenci z Marijo (1,12-14)	16
2. 2 Pričevanje apostolov v Jeruzalemu (1,15-8,3)	16
2. 2. 1 Izvolitev Matije v zbor Dvanajsterih (1,15-26)	16
2. 2. 2 Binkošti: prihod Svetega Duha (2,1-42)	18
2. 2. 3 Petrov govor na Binkošti (2,14-41)	20
2. 2. 4 Življenje prve krščanske skupnosti (2,42-47)	23
2. 2. 5 Peter in Janez v templju (3,1-26)	26
2. 2. 6 Drugi povzetek življenja prve skupnosti (4,32-35)	29
2. 2. 7 Tretji povzetek življenja prve skupnosti(5,12-16)	30
2. 3 Preganjanje prve Cerkve	31
2. 3. 1 Štefan - prvi mučenec (6,8-8,1a)	32
2. 3. 2 Čudežna rešitev Petra iz ječe (Apd 12,1-25)	33
2. 4 Širjenje evangelija iz Judeje	37
2. 4. 1 Krst rimskega stotnika Kronelija (Apd 10,1-11,18)	38
2. 4. 2 Jeruzalemski zbor (Apd 15)	42
3 Apostol Pavel	46
3. 1 Pavlovo duhovno ozadje	46
3. 2 Savlovo spreobrnjenje (9,1-19)	48
Savlovo videnje (9,1-9)	48
Hananija sprejme Savla (9,10-19)	49
Savel – oznanjevalec Kristusa (9,20-31)	51
3. 3 Okvir kronologija Pavlovega življenja	52
3. 4 Pavlova misijonska dejavnost	56
3. 4. 1 Prvo misijonski potovanje (Apd 13,1-14,28)	56
3. 4. 2 Drugo misijonsko potovanje – evangelij doseže Evropo (Apd 15,36-18,23)	60
3. 4. 3 Tretje Pavlovo misijonsko potovanje	64
4 Teološko sporočilo Apd	69
4. 1 Podoba Pavla v Apd	69
4. 2 Jezus kot Mesija Izraela in Bog kot Stvarnik in Oče	70
4. 3 Odrešenje in Jezus kot Odrešenik	72
4. 4 Pomen in vloga Duha v Apd	75
Izbrana bibliografija	77

1 Apostolska dela – uvodna vprašanja

Apd sledijo Lukovemu evangeliju, »prvi knjigi«, ki je tudi naslovljena na Teofila (Lk 1,1-4): »V prvi knjigi sem poročal, Teófil, o vsem, kar je Jezus delal in učil, do dne, ko je bil vzet v nebesa. Še prej je apostolom, ki si jih je bil izbral, dal naročila po Svetem Duhu« (Apd 1,1sl.). Lukov evangelij pripoveduje, kako je Jezus oblikoval svoje učence v času svojega delovanja na zemlji, Apd pa pripovedujejo, kako je krščanstvo po binkoštih zaživelo in se širilo. Apd podrobneje opisujejo, kako je bila Kristusova Cerkev najprej ustanovljena med Judi v Jeruzalemu, se nato zmagovito širila po Palestini in se slednjič oprostila tesnih krajevnih, verskih in narodnih spon judovstva ter kot vesoljna Cerkev začela osvajati poganski svet. Knjiga pripoveduje zgodbo Jezusovih učencev po njegovem vnebohodu. Njihova prva naloga je, postati Jezusove priče. Zgodba učencev postaja zgodovina prve Cerkve in s tem prvi korak Cerkve naših dni. Medtem ko evangeliji sporočajo, kako je Kristus Cerkev ustanovil, pa Apostolska dela opisujejo, kako je ta Cerkev rasla, kako se je izgrajevala navznoter in širila navzven, kakšne nevarnosti so ogrožale njen obstoj že od vsega začetka, kako je te nevarnosti premagovala in se čedalje bolj utrjevala. Knjiga obravnava približno 30-letno obdobje: od rojstva Cerkve na binkoštni dan leta 30 do konca Pavlovega ujetništva v Rimu leta 63. Opisuje, kako se je tedaj krščanska vera razširila po deželah severnega Sredozemlja: od današnje Sirije, Turčije in Grčije vse do središča rimskega cesarstva. Pod vodstvom Svetega Duha je Cerkev prerasla narodne meje Izraela in dobila svetovne razsežnosti. Pisatelj kot bivši pogan posebno živo opisuje zmagoslavni pohod Kristusovega evangelija v poganski svet, prehod misijonskega oznanila od Judov k poganom in začetek krščanske Cerkve med pagani. Na zgodovinskih zgledih dokazuje, kako so se uresničile besede v nebesa odhajajočega Zveličarja, ki so postale vodilo Apd: "Prejeli boste moč Svetega Duha, ki bo prišel na vas, in boste moje priče v Jeruzalemu in po vsej Judeji in Samariji in do konca sveta" (Apd 1,8).

1. 1 Pisatelj Apd

Pričevanja od vsega začetka kažejo, da je Apd napisal »Luka, dragi zdravnik« (Kol 4,14; Flm 24) kot nadaljevanje svojega, to je tretjega evangelija. Že Irenej okoli leta 180 Apostolska dela izrecno pripisuje evangelistu Luku. Pisec nam sam o sebi le malo pove; vtis imamo, da je bil zvest spremljevalec apostola Pavla. Ob opisih Pavlovih misijonskih potovanj večkrat govori v prvi osebi množine oziroma neopazno prehaja iz tretje osebe v prvo in iz prve spet v tretjo osebo množine. To so znameniti opisi, ki se začenjajo z zaimkom »mi« (gr. *heméis*), (npr. 16,10-17; 20,5-15; 21,1-18; 27,1-28). Po mnenju nekaterih je kot priča in udeleženec dogodke opisoval z veliko zanesljivostjo in neposrednostjo.

Luka izhaja najverjetneje iz Antiohije, živahnega trgovskega velemesta, ki je po številu prebivalstva veljalo za tretje največje mesto v tedanjem rimskem imperiju. Zato najbrž ni naključje, da pisec Apostolskih del s posebno pozornostjo opisuje rast in razmere v antiohijski Cerkvi. Je edini pisec novozaveznih knjig, ki ni Jud in je med vsemi najbolj izobražen, najspretnjši oblikovalec grščine in temeljit poznavalec

skritih odtenkov njenega besednega bogastva, saj je bila to njegova materinščina. Skupaj s Pavlom je bil v Filipih, z njim se je odpravil na izredno pomembno pot v Jeruzalem, z njim je preživel dve leti v Cezareji in ga spremljal na težavni poti v Rim, na kateri sta doživela ladjelom. Tako je imel veliko možnosti, da je prišel do podatkov iz prve roke: v Antiohiji od Pavla, Barnaba in drugih članov tamkajšnje Cerkve, v Jeruzalemu od Jakoba, Jezusovega sorodnika, v Cezareji pa od Filipa in njegovih hčera. Kako si je prizadeval, da bi dobil zanesljive podatke, piše v Lk 1,1-4.

1. 2 Zgradba Apd

Čeprav sta jezik in misel Apd enotna, je delo sestavljeno iz dveh precej različnih delom. **Prvi del (1-12)**, v katerem prevladuje opis delovanja apostola Petra, je videti kot enota, v kateri so posamezne pripovedi postavljeni drug poleg drugega, časovni podatki so redki, jezik je semitsko obarvan. Poleg Petra imajo v prvem delu pomembno vlogo še Janez (1,13; 3,1.3.4.11; 8,14; 12,2) kot Petrov spremljevalec, in njegov brat Jakob, Gospodov brat in jeruzalemski škof (1,13; 12,2), ki je Petrov spremljevalec v prvih poglavjih, ter Štefan in Filip (6-8). **Drugi del (13-28)** bi lahko poimenovali Pavlova dela. Enota je močnejše povezana in bolj tekoča, časovni podatki so številnejši, jezik je čistejši; Apd 13-20 opisujejo Pavla kot misijonarja, Apd 21-28 pa kot rimskega ujetnika, najprej v Jeruzalemu, (21-23), nato v Cezareji (24-26) in končno v Rimu (27-28). Poleg Pavla imajo pomembno vlogo tudi njegovi spremljevalci: Barnaba, njegov prvi zagovornik in mentor, Sila, Timotej, Priscila in Akvila. V prvem delu Apd je oznanilo v prvi vrsti namenjeno Judom – v Jeruzalemu, Samariji in Antiohiji, v drugem delu pa Cerkev dokončno prestopi meje judovstva in doseže »center« takratnega sveta. Vendar tudi v tem oziru že v prvem delu Peter oznanja poganu Korneliju in njegovi hiši (Apd 10) ter Pavel v drugem delu Izraelcem v Antiohiji (13,16sl.). Oba dela Apd pa sta med seboj tesno povezana in prepletena. Tako je Pavel kot Savel uveden že Apd 9 v zvezi z mučeništvom diakona Štefana. Dalje je v drugem delu Peter omenjen v zvezi z jeruzalemskim zborom (15,7sl.), ki ima ključni pomen v življenju prve Cerkve in s tem celotne knjige. Obstajajo številne vzporednice med prvim in drugim delom. Najočitnejša je vzporednost med Petrom in Pavlom. Luka želi na ta način ne samo tesno med seboj povezati dve osrednji osebnosti Cerkve, temveč tudi poudariti enakopravnost misijona med Judi in med pogani.

	Peter	Pavel
1.	2,22-39	13,16-41
2.	3,1-10	14,8-11
3.	4,8	13,9
4.	8,18-24	13,6-11
5.	5,15	19,12
6.	8,17	19,6
7.	9,36-41	20,9-12
8.	12,6-11	16,25-34

- Ad 1. Peter govori Izraelcem na binkoštni dan v Jeruzalemu (2,22-39), Pavel pa v Antiohiji v Pizidiji (13,16.26-41).
- Ad 2. Peter in Janez ozdravljata v Jeruzalemu (3,1-10), Pavel (in Barnaba) pa v Listri (14,8-11)
- Ad 3. Peter se zagovarja »poln Svetega Duha« (4,8), Pavel »poln Svetega Duha« (13,9) zavrne vražarja v Pafosu na otoku Cipru.
- Ad 4. Peter in čarodej Simon (8,18-24), Pavel in vražar Barjezus (13,6-11).
- Ad 5. Peter (5,15) in Pavel (19,12) ozdravljata s preprostim dotikom.
- Ad 6. Po polaganju njunih rok prejema verniki Svetega Duha: Peter 8,17, Pavel 19,6.
- Ad 7. Peter obudi Tabito (9,36-41), Pavel mladeniča v Troadi (20,9-12).
- Ad 8. Čudežna rešitev Petra iz ječe (12,6-11); Pavlova ječa se čudežno odpre (16,25-34).

Osnovno gibalno prvega krščanstva, kakor ga poznamo iz Petrovih govorov v Apd in iz Pavlovih pisem, je prepričanje, da je križani Jezus živ. Luka je dal dogodkom nedvomno pnevmatološko interpretacijo. Poglavja 1-5 je spisal z namenom, da bi izrazil to dogajanje, ki je na meji zgodovinskosti. Predpostavljamo lahko, da so v letih 80-90 še živeli kristjani, ki so se po pripovedovanju očetov in starih staršev spominjali, kakšno je bilo življenje v letih 30-40. Poglavja 1-5 predstavljajo izvir, iz katerega izhaja celoten tok, v poglavjih 15-28 pa teče tok po »pavlinški strugi«. V Apd 6-12 Luka po vrsti zasleduje več virov, ki mu dajo različna poročila o prenosu evangelija iz judovstva v poganski svet. Vsako poročilo pa pušča odprta določena zgodovinska vprašanja. Z ozirom na zgodbo o Helenistih in Hebrejcih se npr. domneva, da je Luka vedel več, kakor pa se je potem odločil zapisati. V cerkvi je očitno bila neka resna razdeljenost, globlja od zgolj upravnega nesporazuma. Kdo so bili sploh Hebrejci in Helenisti (prim. 9,29; 11,20)? Tudi zgodba o Štefanu kaže na globlja nesoglasja. Judje iz diaspore so sicer zavračali tempelj, ne pa Postave. (Barrett 2004, 22)

Zdi se, da je delitev misijonske dejavnosti med Judi in Grki tudi prvo načelo ureditve knjige na dva dela. Toda kje natančno gre ločnica? Nekateri postavijo na začetek drugega dela Pavlovo potovanje v Apd 13: torej Apd 1-12, nato 13-28; drugi vidijo prelomnico na koncu pripovedi o jeruzalemskem zboru v Apd 15,26-28;31. Ta zbor, na katerem se Peter sreča s Pavlom, preden se umakne iz prizorišča Apd, je nekak voz ali točka, v kateri se teološko sklene prvi del Apostolskih del, ki je obrnjen proti Jeruzalemu. Vsekakor so poglavja 13-15 na stičišču obeh delov knjige.

Poleg osnovne dvodelne zgradbe Apd (1-12 / 13-28), izstopa tudi določena topografsko-teološka ureditev knjige, ki izpostavlja hitro rast prve Cerkve in odločilno vlogo Svetega Duha v njej. Apd so zgodovinska pripoved (*diēgēsis historikē*), ki ima značilnosti potopisnega dnevnika z močno osebno noto. V njih prevladuje geografski kriterij širjenja evangelija, kar priča o oznanjevalnem namenu knjige. Izhodiščna izjava Apd, ki izraža glavno *temo* in namen knjige, začrta tudi njeno *zgradbo*, je v Apd 1,8: "Prejeli boste moč Svetega Duha, ki bo prišel na vas, in boste moje pričë v Jeruzalemu in po vsej Judeji in Samariji in do konca sveta". Na podlagi te izjave lahko Apd razdelimo na šest vsebinskih enot:

- 1) 1,1-14 - predgovor in uvod;
- 2) 1,15-8,3 –pričevanje apostolov v **Jeruzalemu**;
- 3) 8,4-11,18 – širjenje evangelija iz Judeje v **Samarijo** in Cezarejo;
- 4) 11,19-15,35 – skupnost v **Antiohiji** in njen misijon;
- 5) 15,36-21,26 – Pavlov misijon v **Mali Aziji** in **Grčiji**;
- 6) 21,27-28,31 – Pavlova pot iz Jeruzalema v **Rim**

V geografsko-teološki razporeditvi gradiva se nahajajo še različne literarno-teološke enote, ki dajejo pomembno teološko vsebino: govori, povzetki, pripovedi o oznanjevanju.

a. Govori

V Apd obstaja okoli 24 raznih *govorov*, kar predstavlja skoraj tretjino knjige. V govorih najdemo prvotno krščansko oznanilo in temeljno katehezo. Luka v njih razlaga pomen dogodkov in podajajo teologijo Apd. Vseh je 24 in predstavljajo 1/3 knjige. Po dolžini so zelo različni. Najdaljši je Štefanov govor (Apd 7), najkrajši ima 3 vrstice (Apd 14,15-17). Glede na vsebino jih lahko razdelimo v tri skupine:

a) *misijonski govori*:

- Petrovi (2,14-41; 3,12-26; 4,8-12; 5,29-32; 10,34-43) in
- Pavlovi Judom (13,16-41) in poganom (14,15-17; 17,22-31).

b) *zgodovinsko-teološki govori*:

- Štefanov govor o ločitvi krščanstva od judovstva (7,2-53)
- Pavlov govor v Miletu poda pregled njegovega apostolata (20,18-35);

c) *Pavlovi zagovori* slikajo predvsem razmerje med judovstvom in krščanstvom:

- pred jeruzalemskim templjem (22,1-21);
- pred cesarskim namestnikom Feliksom (24,10-21)
- pred kraljem Agripo (26,2-29)

To niso zgodovinsko avtentični govori, ampak so »miniaturene teološke razprave«, napisane po pravilih retorike tistega časa, in so stvaritev pisca. Retorika narekuje delitev govorov na naslednje enote:

- uvod z dobrohotnim nagovorom (*exordium, captatio benevolentiae*)
- kristološka kerigma (*narratio*)
- svetopisemski dokaz (*argumentatio*)
- zaključni poziv k spreobrnjenju (*peroratio*).

Luka večkrat uporablja tehniko prekinitve, ko govor zaključuje tako, da vanj vstopa že novi prizor, ki ga skoraj prekinja. Pozna tehniko, imenovano *mimēsis*, posnemanje LXX in tehniko arhaizacije, saj je stil prvih govorov hebraiziran, kar se vidi tudi pri uporabi arhaičnih naslovov kristoloških imen. Govori Petra in Pavla so si podobni. Imajo značaj pisca, ki pogosto uporablja citate iz LXX. Jakobov govor v Apd 15,14-21 je oprt na grški citat Am 9,11-12, čeprav se predpostavlja, da je Jakob govoril aramejsko. V teh govorih ni zaslediti več značilnosti prvotnega oznanjevanja, pač pa odražajo način, kako razmišlja pisec, ki razodeva skrb za situacijo Cerkve svojega časa, to je, Cerkve tretjega rodu.

Govori imajo zelo velik pomen v celotni zasnovi pripovedi. Njihova vloga ni samo v pozitivni pripovedi, ampak v razlaganju dogodkov, ki so opisani, zato so vstavljeni na pomembnih mestih strukture knjige. Bralcu posredujejo globlji pomen, orientacijski smisel dogajanja. Npr.: Petrov govor v Kornelijevi hiši (Apd 10) napoveduje Pavlov misijon med pogani; poslovilni govor Pavla v Miletu nakazuje njegovo ujetništvo.

Zgodovinski govori so predstavljeni po modelu antične storiografije, misijonski pa so bolj originalne zasnove in imajo vsi enako strukturo in vsebino. Tehnika ponavljanja v teh govorih je didaktične narave, saj z njimi pisec bralca poučuje.

b. Povzetki

Njihova vloga je v tem, da tipološko predstavljajo realnost življenja jeruzalemske Cerkve kot ideala vsake krščanske skupnosti. V razvoju pripovedi predstavljajo kontinuiteto, saj izpostavljajo temeljno temo rasti krščanske skupnosti (večkrat tudi v številčnem smislu). Niso vezani na neposredno sobesedilo, pogosto naznanjajo novo tematiko. V literarnem smislu povzetki predstavljajo premor v toku pripovedi, so neke vrste redaktorjevi vstavki, ki niso neposredno vezani na sobesedilo. Od tega se razlikujejo že po stilu in tonu: splošne značilnosti opisujejo ob uporabi glagolov v nedovršenem času (*imperfekt*), ob pogostih deležniških oblikah. Zelo bogate vsebine ponujajo trije veliki povzetki: 2,42-47; 4,32-35; 5,12-16. Poleg velikih povzetkov imamo tako imenovane male povzetke ali refrene z osnovnim motivom (6,7; 9,31; 12,24; 16,5; 19,20; 28,31). To so kratki vstavki, ki izpostavljajo splošno temo celotne knjige, to je rast in širjenje Besede, evangelija. Pisani so v stilu velikih povzetkov in so pomembni za določevanje strukture knjige, saj zamejujejo posamezne enote, ki ustrezajo delitvi po geografskem kriteriju. Med povzetke štejemo tudi piščeve opombe (npr. 1,12-14; 4,4.23,31; 5,41-6,1).

c. Pripovedi o oznanjevanju

Zajemajo vse pomembne dogodke: binkošti, delovanje Filipa v Samariji, Petra v Lidi, Jafi in Cezareji ter spreobrnjenje Kornelija, spreobrnjenje Pavla in opise treh Pavlovih misijonskih potovanj. V opisih čudežev je zaslediti model Jezusovega čudežnega delovanja, po katerem pisec Petra vzporeja Pavlu. Ti opisi poudarjajo moč Jezusovega imena, v katerem oba čudežno delujeta.

Peter in Janez ozdravljata v Jeruzalemu (3,1-10) / Pavel in Barnaba v Listri (14,8-11)
Peter obudi Tabito (9,36-41) / Pavel obudi mladeniča v Troadi (20,9-12)
Oba ozdravljata s preprostim dotikom (5,15; 19,12).

Sem spadajo opisi čudežnih rešitev iz ječe, tako vseh apostolov skupaj, kakor posamezno Petra, Pavla, Sila.

d. Poročila o sodni obravnavi

Knjiga podaja obravnave proti Petru in Janezu skupaj, proti apostolom, proti Štefanu, proti Petru, proti Pavlu. Znano je, da so na sodiščih že v 1. st. po Kr. stenografsko zapisovali sodne obravnave, zato nekateri zagovarjajo, da je mogoče Luka imel pri sebi te originalne zapise. Če gledamo govore same, lahko odkrijemo veliko sledov redaktorja, ki je dobro poznal sodne procese ter retoriko takratnega časa. V vseh teh

govorih je resničen razlog za ujetništvo komaj omenjen. Razlogi so preneseni na versko raven, na tematiko, ki je nedoumljiva za judovsko aristokracijo ali pa rimsko oblast. Judje v Jeruzalemu obsodijo Pavla, da je zlorabljal Postavo in oskrnil tempelj. Ko pa se on zagovarja, ga nasprotniki prekinijo ravno v trenutku, ko oznanilo o Kristusu doseže vrh, to je v temi vstajenja (26,23), ali pa razlaganja, da je misijon med pogani po Božjem načrtu (22,21), kar nima nič skupnega s prvotno obsodbo. Zato ti govori dosegajo svoj pomen šele v luči celotne knjige, to je sobesedila.

1. 3 Apd - zgodovina prve Cerkve

Pisatelj Apd zasleduje pri pisanju dva globalna namena: želi opisati rojstvo in življenje prvih cerkvenih skupnosti in hkrati pokazati na odločilno vlogo Svetega Duha pri tem. Številni zgodovinski in zemljepisni podatki potrjujejo Lukovo težnjo po zgodovinski verodostojnosti njegovega poročanja. Kakor v evangeliju, tudi v Apd omenja številne zgodovinske osebnosti (npr. cesar Klavdij, Herod Agripa I in II, Galion, Feliks, Fest in drugi). Rimske province, kopne in morske poti in celo smeri vetrov v določenih obdobjih so podane natančno. Verske in narodne navade omenjenih krajev, natančni naslovi upraviteljev so pravilni. Tudi nekatere novejša *arheološke izkopanine* in epigrafsko gradivo potrjujejo zgodovinsko zanesljivost navedb v Apostolskih delih: v Delfih so npr. našli napis, ki omenja prokuratorja Galiona (prim. Apd 18,12), napisi na Malti potrjujejo, da je upravitelj otoka nosil naziv "Prvi" (prim. Apd 28,7), napisi in najdbe v Efezu potrjujejo stanje, ki je opisano v Apd 19,23.40. Svetna zg Štefanov govor o ločitvi krščanstva od judovstva (7,2-53)

Zgodovina, zapisana v Apd, vsekakor razkriva okoliščine iz prvega in ne iz drugega stoletja. Spet pa ne pomeni, da je ujemanje Apd s svetno zgodovino dokaz za to, da je bil avtor zgodovinsko natančen tudi pri opisovanju krščanske zgodovine. Vsekakor pa nam vse to daje slutiti, da avtor ni bil nepremišljen pisec, pripravljen slediti vsaki bajki (prim. Lk 1,1-4). (Barrett 2004, 28)

Apd veljajo za zgodovino zgodnje Cerkve, čeprav niso neka splošna zgodovina. O mnogih dogodkih namreč molčijo, zato očitno ne gre za izčrpno zgodovino zgodnjega krščanstva, ampak le za izbrane izseke iz nje. Opozoriti hočejo na ljudi in gibanja, ki so po Lukovem mnenju imeli poseben pomen pri širjenju krščanstva. Podoben postopek je Luka uporabil tudi pri pisanju svojega evangelija. Noben drug evangelij ne poroča tako obširno o vsem Jezusovem življenju ter o njegovi zakoreninjenosti v svetno zgodovino. Vendar pa je tudi tu Luka izbral le določene vidike Jezusovega življenja in nauka. Hotel je pokazati predvsem napredovanje evangelija, širjenje krščanstva od Jeruzalema do Rima. Zato pa je izpustil marsikaj, kar bi danes radi vedeli: npr. kaj se je zgodilo s Petrom? Kako je Jakob prišel na vodilni položaj v jeruzalemski Cerkvi? Kaj so počeli drugi apostoli? Luka je vsa ta vprašanja preprosto preskočil, ker so bila za njegov namen nepomembna.

Luka je hotel s svojim spisom Rimljanu Teofilu pokazati in poudariti vesoljnost odrešenja. Kot v evangeliju si tudi v tej knjigi Luka prizadeva dokazati, da oznanjevanje evangelija ni samo neka *syn-ousía* (skupno prebivanje, sožitje in razpravljanje rabina in učencev), ni samo nekakšen debatni krožek po vzoru antičnih

filozofskih šol, in da *Božje kraljestvo na zemlji ni neka utopija*, ampak da je Kristus ustanovil Cerkev kot skrbno zamišljeno in zelo konkretno ustanovo, kot živ organizem, ki naj nadaljuje njegovo odrešenjsko poslanstvo. Iz zgodovine najstarejše Cerkve dokazuje, da krščanstvo ni ostalo omejeno samo na Palestino in judovski narod, temveč je hitro prebilo judovske narodne in verske okove ter v naglem poletu pod vodstvom Svetega Duha zajelo ves poganski grško-rimski svet. Lukovo zgodovinopisje ni *kronika* v smislu najstarejših antičnih zgodovinarjev, ki bi zgolj registrirala dogodke v njihovem časovnem zaporedju, ampak nekaj neprimerno globljega. Čeprav natančno navaja časovna obdobja in zaporedja Pavlovih nastopov in govorov, srečanj in potovanj, se vendar ne izgublja v kronoloških podrobnostih, temveč zgodovinske podatke osvetljuje *v luči Duha*, ki vse dogajanje usmerja, oživlja in osmišlja. Vsa knjiga naj bi bila dokaz, kako je evangelij Božja moč »v rešenje vsakemu, ki veruje, najprej Judu, potem Grku.« (Rim 1,16).

Apd so zgodovinski spis z močno osebno noto potopisnega dnevnika. Najobširnejše literarne enote so opisi *treh Pavlovih misijonskih potovanj* (13,1-21,26), poročila o *sodni obravnavi* proti Petru in Janezu (3,1-4,31), proti apostolom (5,17-42), proti Štefanu (6,8-8,1), proti Petru (12,1-23) in proti Pavlu (21,17-26,32). Teološko najpomembnejši deli pa so razni *povzetki* in *govori*. Med povzetki so zelo pomembni trije o življenju prve krščanske skupnosti: o edinosti občestva (2,42-47), o skupnosti dobrin (4,32-35) in o čudodelni moči apostolov (5,12-16); velikokrat se ponovi omemba o hitri rasti Cerkve (2,47; 4,4; 5,42; 6,7; 9,31; 11,24; 12,24; 16,5; 19,10.20); trikrat se ponovi kratka pripoved o Pavlovem poklicu (9,1-19, 22,4-21 in 26,9-18).

1. 4 Povezanost med Apd in Lukovim evangelijem

Podrobna jezikovna in stilna primerjava obeh besedil kaže, da gre za delo istega avtorja. Iz začetnega stavka Apostolskih del (Apd 1,1) je razvidno, da predstavljajo Lukov evangelij in Apostolska dela literarno celoto, sestavljeno iz dveh knjig. Apostolska dela so v bistvu nadaljevanje Lk. Obe knjigi sta posvečeni istemu naslovljencu, pisateljevemu prijatelju *plemenitemu Teófilu*, o katerem sicer nimamo drugih življenjepisnih podatkov; po imenu sodeč ni bil judovskega, ampak grškega rodu in tudi rimski državljan.

Obe knjigi imata podobno osnovno strukturo. Ne le, da sta deli skoraj enakega obsega (Lk je najdaljše delo v Novi zavezi, Apd pa so le za desetino krajša) in opisujeta približno enako dolgo obdobje (ok. 33 let), ampak obe tudi razvijata primerljivo ustreznost med tem, kar Jezus oznani in naredi v Lukovem evangeliju in tem, kar apostoli (zlasti Peter in Pavel) oznanijo in naredijo v Apd. Gre za številne paralele dogodkov, izrazov in celo zaporedij, ki jih lahko najdemo v obeh Lukovih delih: (1) paralele med Jezusovim Galilejskim oznanjevanjem (Lk 4,14-9,50) in Jezusovim judovskim oznanjevanjem v pripovedi o potovanju proti Jeruzalemu (Lk 9,51-19,27); (2) paralele med apostolskim poslanstvom v judovskem svetu (Apd 2,42-12,24) in poslanstvom v poganskem svetu (12,25-28,31).

Dogodek, ki tesno povezuje obe knjigi je Jezusov vnebohod. Dogodek vnebohoda zaključuje čas Kristusa in je predstavljen na način, ki napoveduje njegov drugi prihod (paruzijo). Velik pomen imajo priče, ki jamčijo pravovernost dogodka,

zato je v opisu poudarjen glagol »gledati«. Apostoli so očitvidci Jezusove aktivnosti vse do konca. V tem zadnjem prizoru postanejo porok kontinuitete med Jezusom in časom Cerkve. Na temelju besedil Apd 1,6-12 in Lk 24,50-53 lahko govorimo o vzetju Jezusa v nebo na način, ki je tipičen tako v poganski kakor v starozavezni literaturi. To, kar razumemo pod idejo vnebohoda, bi lahko izrazili tudi z besedo »ugrabitev, zamaknjenje«. Ugrabitev, vzetje v nebo, pogosto spremlja pojav angelov. Apd 1,9-11 se zgleduje po angelski sceni v Lk 24,4-9. Drugi, ne Lk viri, ne omenjajo dogodka Jezusovega vnebohoda kot samostojnega prizora, ki so ga spremljale tudi priče, ampak ga povezujejo z vstajenjem (prim. Ef 4,8-10; 1 Tim 3,16; 1 Pt 1,20; 3,18.21). Tudi Apd 3,20 in 1 Tes 1,10 vsebujejo idejo vzetja v nebo.

Opis vnebohoda se v Lk delno razlikuje od opisa v Apd. V Lk Jezus gre v nebo na velikonočni večer v Betaniji (24,50-53), v Apd pa po 40-ih dneh na Oljski gori. Razliko med Betanijo in Oljsko goro lahko osvetlimo z geografskega vidika, časovni razmik 40-ih dni pa ima simbolično, teološko vrednost, saj pomeni prehod iz časa Kristusa v čas Cerkve, pomeni pripravo na binkoštni dogodek, na rojstvo Cerkve.

Lahko govorimo tudi o širši primerjavi, o sorodnosti med Lk 24 in Apd 1 glede strukture, tematike, motivov. Tudi med Lk 1-3 in Apd 1-2 obstaja vidni paralelizem. V obeh besedilih je glavni poudarek na čudovitih delih Svetega Duha. Po Svetem Duhu se rodi in je krščen Jezus Kristus in prav tako Cerkev. V obeh primerih je to velik izraz veselja, preprostosti, milosti, zahvale. Obe sceni sta povezani z Jeruzalemom in v njih je prisotna Marija. V obeh je omenjena rast: tako malega Jezusa kot Cerkve. V Lk je univerzalnost predstavljena na podlagi rodovnika, v Apd pa na podlagi seznama ljudstev, prisotnih v Jeruzalemu na binkoštni dogodek.

Lahko si zadamo vprašanje, zakaj si je pisec zamislil celoto v dveh delih. Ali je to nekaj tipičnega za klasično literaturo? Saj poznamo npr. 1-2 Mkb, 1-2 Kr, 1-2 Sam v LXX. Delitev na Lk in Apd je neprimerljiva s starozaveznimi delitvami knjig na dve enoti. Razlika med prvim (Lk) in drugim delom (Apd) obstaja v tem primeru že na literarni ravni. Lk in Apd imata vsak svojo literarno vrsto, saj je pisec povezal zgodovino apostolov z zgodovino Jezusa: življenjepis Jezusa je svojstvena zvrst evangelija, zgodovinska pripoved o prvi krščanski skupnosti pa zvrst potopisnega dnevnika. Obe deli v zgodovinskem smislu povezujeta čas Kristusa in čas Cerkve, ki je čas eshatološke polnosti po Njegovem vstajenju.

Skozi celotni deli obstaja več vzporednic, dinamika pripovedi je sorodna, prav tako besedišče:

- vzporednice glede teme rešitve, ki se odpre poganom (Lk 2,30-32; 3,6; 4,25-27), Izraelci pa jo zavrnejo (Lk 2,34; 3,7-9; 4,28-29); prav tako v Apd 28,24-25.26-28. V obeh delih je s tem poudarjen model izpolnitve obljub. Vzporedni prizori: Lk 5,17; 6,18-19 (Jezus) - Apd 5,15-16 (Peter) - Apd 19,11-12 (Pavel).

- razlogi na podlagi sinoptične primerjave: Lk, ki se je zgledoval po Mr, izpušča Mr 6,45-8,26 in poudarja Jezusovo pot v Jeruzalem, ker ima to smisel zaradi vsebine Apd. Opušča Mr 7, kjer je izpostavljen Jezusov nauk o obredni čistosti in nečistosti, najbrž zato, ker to problematiko razvija v Apd 10 in jo rešuje na ravni Cerkve.

- sorodni izrazi: Lk predstavlja Jezusovo življenje v luči prvega eksodusa. Primerjava med Apd 1,21; 13,24 in Lk 9,31 kaže na podlagi besed *eisodos* in *éxodos* na

temeljni dogodek: prisotnost Jezusa med ljudmi, njegovo mesijansko preroštvo, čudežno delovanje, smrt, vstajenje, vnebohod. Izraz »priti na oblakih neba«, ki je tipičen za Lk 21,27, predpostavlja Apd 1,9-11. Ostali sorodni izrazi: Lk 1,70 in Apd 3,21; Lk 2,9 in Apd 12,7; Lk 23,5 in Apd 10,37; Lk 15,20 in Apd 20,37; Lk 22,61 in Apd 11,16.

Literarne, zgodovinske in teološke vzporednice med Lk in Apd

Med opisovanjem Jezusa in njegovih učencev ter njihovega oznanjevanja v Lukovem evangeliju in Apostolskih delih obstajajo številne vzporednice. V prvi vrsti želijo opozoriti na nadaljevanje Božjega odrešenjskega delovanja v prvi Cerкви, ki se je razodelo v oznanilu Jezusa Kristusa, kakor ga opisuje evangelij. (O'Toole 1994, 57-88)

	Lk	Apd
Prolog	1,1-4	1,1-5
Začetek v Sv. Duhu	1,5-2,52	1,6-2,47
-priprava	3,1sl	1,15sl
-Sv.Duh	3,21sl.	2,1
-krst	3,21	1,14.25
Jezus/Peter	4,14	4,8
Nastopni govor	4,16-30	2,14-40
Ozdravljenje hromega	5,17-26	3,1-10
Nasprotovanja	5,21.29-6,1	4,1-8,3
Naklonjenji stotnik	7,1-10	10,1-48
Obuditev mrtvega	7,11-17	9,36-43

Vzporednosti med Jezusom in Štefanom

<i>polna Sv. Duha</i>	4,1	6,5; prim. 6,3.10; 7,55
<i>polna modrosti</i>	2,52	6,10.3
<i>in milosti</i>	2,40	6,8
<i>in moči (Sv. Duha)</i>	4,14	6,8 prim. 6,19; 8,46; 21,27; 22,69
<i>so umolknili</i>	20,26	6,10
<i>govorita bogokletje</i>	5,21	6,11
<i>hujskanje</i>	20,1	6,12
<i>odvlečejo pred veliki zbor</i>	22,66	6,12
<i>oči vseh so uprte vanj</i>	4,20	6,15
<i>njuno obličje se spremeni</i>	9,29	6,15
<i>kakor vaši očetje</i>	11,47-50	7,51-52
<i>nebo se razpre</i>	3,21	7,56
<i>odvlečejo ga iz mesta</i>	4,29; 20,15	7,58
<i>Oče (Gospod) odpusti</i>	23,34	7,59-60
<i>pokop</i>	23,50-53	8,2

Vzporednosti med Jezusom in Pavlom

Jeruzalem kot cilj

Jezusovega / Pavlovega

potovanja

9,51.53; 19,21; 20,22;
13,22.33; 21,4.11-13.15.17.
17,11; 18,31;
19,11.28.

Jezusa / Pavla zgrabijo

22,54 21,30

Jezusa / Pavla bijejo

22,63sl. 23,2

Trikrat priznana

za nedolžnega

23,4.14.22 23,9; 25,25; 26,31

»Proč z njim!«

23,18 21,36

Naklonjeni stotnik

23,47 27,3.43.

Luka na mnogih mestih izpostavlja paralelizem med Jezusom in Pavlom. Vrh doseže v Pavlovem zagovoru pred Festom in Agripom II (Apd 25-26), ki ima veliko podobnost z Jezusovim zagovorom pred Pilatom in Herodom (Lk 23,1-25). V Apd 25-26 vrši Pavel poslanstvo, ki ga Luka v evangeliju pripisuje vstalemu Kristusu: »...naznaniti luč judovskemu ljudstvu in poganom« (26,23). Lk poudarja, da Kristus v Pavlovi osebi prinaša oznanilo odrešenja tako Judom kot poganom. Prav v tem odlomku se Pavel definira kot kristjan (26,28-29).

2 Eksegeza izbranih odlomkov

2. 1. 1 Predgovor in uvod (1,1-14)

Predgovor (1,1-3)

Uvod povzema prepletanje zgodovinskega in teološkega namena Apd, ustvarja most med Jezusovim oznanjevanjem in oznanjevanjem apostolov ter nakazuje izhodišče (temelj) njihovega oznanila. Povzetek *prve knjige* ter preko vnebohoda prehod k drugi knjigi, ki ima istega pisatelja in naslovljenca. Predgovor poveže Apd z začetkom evangelija (Lk 1,1-4) in njegovim koncem (Lk 24,50-53).

1,2 *vzet v nebo* isti izraz uporablja Septuaginta za označitev vnebovzetja preroka Elija (2 Kr 2,9-11) in očaka Henoha (Sir 49,14).

dal naročila po Svetem Duhu: Jezus je do svoje smrti sam delal in učil, po svoji smrti in vnebohodu pa je začel delati in učiti po Svetem Duhu. Prva knjiga, to je Lukov evangelij, govori o tem, kako je Jezus sam delal in učil, druga knjiga, to so Apostolska dela, pa govorijo o tem, kako je delal in učil po Svetem Duhu, ki je bil gonilna sila prve Cerkve.

1,3 *štirideset dni*: teološki motiv, ki poveže začetke Cerkve z začetkom izvoljenega ljudstva (prim. 2 Mz 24,18).

Božje kraljestvo - Božji odrešenjski načrt, se je začel uresničevati z Jezusovim oznanjevanjem, trpljenjem, smrtjo in vstajenjem; Božji odrešenjski načrt ali Božje

kraljestvo, ki je odprto za vse ljudi, tudi za pogane, se polagoma uresničuje v Cerkvi. Tema *Božje kraljestvo* odmeva vse do zadnjega poročila Apd (8,12; 14,22; 19,8; 20,25; 28,23.31).

2. 1. 2 Obljuba Svetega Duha (1,4-8)

Dogodek slovesa in izročitve Jezusove oporoke je postavljen v Jeruzalem, za skupno mizo v *gornjih prostorih hiše* (1,13). Jezus *obljubi* učencem Svetega Duha in jim *da naročilo* pričevanja. Jezus obljubi dar Svetega Duha, ki bo dal začetek Cerkvi in jo odprl v univerzalnem smislu, da bo oznanjala vsem narodom. Ta vrstica je konkretizacija v. 5. Sveti Duh bo naredil iz apostolov Jezusove priče, ko bo prišel nadnje kot moč (*dýnamis*). Tako pisec najprej razumeva delovanje Svetega Duha. Ta moč pa je najprej vezana na pričevanje; je sposobnost, ki apostolom omogoča, da v vsem sledijo Jezusu in so njegove priče do koncev zemlje. V Apd je moč Svetega Duha dana najprej zato, da izgrajuje Cerkev v njenem poslanstvu, da Beseda lahko raste in se širi. Sveti Duh je tisti, ki posreduje vsebino evangelija, njegov pomen in Božjo učinkovitost ter vodi pot Cerkve v oznanjevanju. Apostoli so bili prve priče zato, ker so živeli z zemeljskim Jezusom in videli Vstalega. Vendar to še ni dovolj. Prehod v aktivno oznanjevanje se zgodi samo takrat, ko so poslani v moči Duha.

1,4 *Ko je bil z njimi pri jedi:* Lk ima več poročil o prikazovanjih Vstalega in ni jasno, na kateri dogodek misli pisec; Lk 24,43 pravi, da je "vzel ter vpričo njih jedel"; v Emavsu je kruh "razlomil in jima dal" (Lk 24,30); ob jezeru je "vzel kruh ter jim ga dal, prav tako tudi ribo" (Jn 21,13).

Naj ne odhajajo iz Jeruzalema: prim. Mt 28,16 in Mr 14,28 omenjata prikazovanja Vstalega v Galileji, Lk 24,49 pa teh srečanj ne omenja, temveč ostaja Jezus v Jeruzalemu, ki je s svojim *templjem* središče in izhodišče odrešenjske zgodovine, že v stari zavezi, v novi pa pri Luku še posebej (prim. Lk 1,5sl.; 2,22sl.41sl. / 24,23). Luka predstavi evangelij ob Jezusovi poti v Jeruzalem (od Lk 9,51 naprej!).

naj počakajo na Očetovo obljubo: obljuba je ustaljena oznaka za Svetega Duha, verjetno se navezuje na prerokbo v Jl 3.

o kateri ste slišali od mene: gre za dobessedno navajanje Jezusa, ki se lahko nanaša na Lk 24,49, ki povzema evangelij (prvo knjigo) in napoveduje vsebino Apd (druge knjige).

1,5 Obljubo krsta s Svetim Duhom je izrekel Janez Krstnik (Lk 3,16). Na to obljubo se spomni tudi Peter, ko poroča o krstu prvega pogana (prim. 11,16). Gre za dokončno uresničitev Božjih obljub po prerokih Jeremiju (31,31-34), Ezekielu (36,23-27; 37,26) in Joelu (3,1-5) o sklenitvi *nove in večne zaveze* med Bogom in človekom, ki se je uresničila v Jezusu Kristusu. Tudi njegov začetek izvira iz Duha (Lk 1,35; 3,22; 4,18).

Boste moje priče (1,6-8)

Vprašanje, ki ga učenci postavljajo Jezusu, je vprašanje, ki ga postavlja prva krščanska skupnost in hoče Luka v Apd nanj odgovoriti: Ali je drugi Kristusov prihod (paruzija) blizu? V svojem odgovoru Jezus zavrača takšno zaskrbljenost, ne

da bi izrecno zanikal Izraelovo obnovo. Prihod Svetega Duha bo nadomestil paruzijo - drugi Kristusov prihod. Do svojega resničnega drugega prihoda bo Jezus navzoč v svoji cerkvi po Svetem Duhu.

1,8 "In boste moje priče v Jeruzalemu in po vsej Judeji in Samariji ter do skrajnih meja sveta"; prim. Apd 2,32; 3,15; 5,32; 10,42; Lk 24,48. Zemljepisne oznake se skladajo z dejansko opisanim širjenjem krščanstva: Apd 1-7 v Jeruzalemu in Judeji, Apd 8-9 v Samariji, Apd 10-28 do Rima, ki je bil središče tedanjega sveta. Izraz *do skrajnih meja sveta* izhaja iz mesijanskih besedil (prim. Iz 49,6; 62,11; Ps 59,14) in vključuje napoved Pavlovega misijona med pogani (prim. 13,47). Ali gre tukaj tudi za namig Pavlovega potovanja v Španijo (prim. 15,24)?

Vsebina v. 8 ima teološki pomen. Predstavlja celostno sintezo najbolj prisotnih tem te knjige. Te so: vloga Svetega Duha, naloga pričevanja, vsebina oznanjevanja, ki je Jezus Kristus; izvrševalci oznanjevanja; cilj in načrt oznanjevanja glede na geografsko-kulturni razvoj. Obstajajo razprave glede pomena besedne zveze »skrajne meje sveta«. V dobessednem pomenu bi to bile skrajne meje Rimskega imperija, to je Španija. Najbrž izraz ustreza pogosti formuli »vsi narodi«, kar izraža vzporedno besedilo Lk 24,47 in tudi Apd 13,47. Bolj kot preprosta geografska opredelitev je to preroški izraz glede univerzalnosti poslanstva, ki ga srečamo že v SZ (prim. Iz 43,10; 49,6). Načrt širjenja evangelija, ki ga predstavlja v. 8, je odgovor Božjemu načrtu, o katerem pišejo že preroki.

Čeprav se v Apd pot zaključi v Rimu, pa to mesto na simboličen način pomeni le novo središče, iz katerega se bo krščanstvo širilo naprej. Pot pričevalcev bo vodil Bog sam in tudi dopolnjeval njihovo delo. Ta načrt izraža tudi kontinuiteto med prvo Cerkvijo in Cerkvijo iz časa pisca, Cerkvijo tretje generacije, ki je že sestavljena iz judovskih in poganskih kristjanov ter s tem univerzalna Cerkev. Knjiga torej predstavlja prehod iz judovstva v pogansko-krščansko cerkveno skupnost. To je Cerkev, ki se v temelju obrne k poganom, ker so Judje oznanilo zavrnili. Ta Cerkev izraža kontinuiteto z Jezusom, apostoli in prvimi pričevalci. Apostoli niso tisti, ki so ponesli oznanilo do skrajnih mej sveta, saj v drugem delu knjige, ko Pavel prevzame glavno vlogo, izginejo iz dogajanja. Pavel stopi na njihovo mesto in tako pomeni most med apostolsko dobo in dobo pisca.

Vrstica 8 spada v enoto 1,4-8, ki vsebuje zadnja naročila Vstalega. Lahko jih primerjamo z Jezusovimi zadnjimi naročili v Lk. Obstaja koncentrična struktura enot Lk 24,46-49 in Apd 1,4,8:

Jeruzalem
    obljuba Duha
        vprašanje Kraljestva / odgovor glede Kraljestva
    obljuba Duha
Jeruzalem

V prvem delu predstavlja Luka začetek pričevanja v moči Svetega Duha, vzpostavi prvo skupnost kristjanov (Apd 1,12-8,4); tu se izmenjujejo povzetki s pripovedmi. Potem vse do središčnega dela narašča oznanilo evangelija poganskemu svetu ob premagovanju različnih problemov. Jeruzalemski zbor ponudi rešitev glede največjega problema odnosa med judovskimi in poganskimi kristjani (Apd 14,27-16,5). Ko so rešene težave glede prehoda evangelija na različne narode, se Luka po-

sveti predstavitvi Pavlovega misijona v maloazijskem, makedonskem in grškem svetu (Apd 15,26 -19,22), potem pa opiše njegovo pot v Jeruzalem in naprej v Rim (Apd 19,21-28,31). Vrhunec glede strukture in tematike doseže knjiga v 28,14b-31, ko Cerkev prestopi meje judovstva in v oznanjevanju doseže center takratnega sveta - Rim. Jedro knjige predstavlja apostolski zbor v Jeruzalemu, pog. 15, ki deli knjigo na dva vsebinska dela: misijon med Judi (1,1-15,35) in evangelizacija poganov (15,36 - 28,31).

2. 1. 3 Vnebohod (1,9-11)

Vidni Jezusov odhod pomeni konec povstajenjskih prikazovanj in konec pričakovanja skorajšnje paruzije ter predstavlja most med zemeljskim in nebeškim. Navzoči so apostoli, to je dvanajsteri učenci (prim. 1,13). Luka poudarja, da so apostoli bili z Jezusom prav do slovesa in so zato najbolj pristne priče. Telesni Jezusov vnebohod je omenjen samo še v Lk 24,51. Oblak je znamenje Božje navzočnosti (prim. Lk 9,34; 2 Mz 13,21; 16,10; 24,15; 1 Kr 8,10-12; 2 Krn 5,14; Ps 97,2; Sir 45,5) in njegovega prihoda ob koncu časov (prim. Lk 21,27; Dan 7,13). Božja poslanca (prim. dva angela ob grobu, Lk 24,4) grajata "gledanje v nebo" in čakanje na konec sveta; morda gre tudi za antignostični poudarek.

Izraz *štirideset dni* v Apd 1,3 je Lukova posebnost. Tolikšno razdobje med vstajenjem in vnebohodom ni omenjeno nikjer drugje v NZ (prim. Mt 28; Mr 16,9-20; Lk 24; Jn 20; Apd 2,32-33; Rim 8,34; Ef 1,20; Fil 2,8-9; Heb 4,14; 6,19-20; 9). V vseh naštetih mestih je vnebohod povezan z vstajenjem, Kristus je ob svojem vstajenju šel v nebeško slavo, sedel na božjo desnico in se od tam prikazoval apostolom in učencem. Vnebohod je spomin na konec teh prikazovanj, začeli so ga praznovati šele v drugi polovici IV. stoletja.

Najverjetnejši razlog za uporabo tega časovnega določila pa je gotovo *teološki*: Apd 1,4 omenja *naj ne odhajajo iz Jeruzalema*; prim. tudi Lk 24,49. Matej (28,16) in Marko (14,28) omenjata prikazovanja Vstalega v Galileji, Lk pa teh srečanj ne omenja, temveč ostaja Jezus v Jeruzalemu, ki je s svojim **templjem** središče in izhodišče odrešenjske zgodovine. Luka najbolj od vseh novozaveznih avtorjev poudarja to pomembno teološko izjavo Stare zaveze. V Apd in Lk gre torej za različna teološka obzorja: Lk poudarja, da se je prvo obdobje odrešenjske zgodovine - Jezusovo zemeljsko življenje končalo oz. dopolnilo; Apd pa začenjajo novo obdobje - čas Cerkve, čas Duha. Vnebohod *povezuje* obe obdobji, je nekakšen most v odrešenjski zgodovini in izpostavlja njeno kontinuiteto.

Izraza *štirideset dni* gotovo ne gre razumeti strogo kronološko, ampak ima *simboličen pomen*: kakor se je Jezus štirideset dni z molitvijo in postom pripravljaj na javno delovanje (prim. Mt 4,1-11), tako zdaj apostole štirideset dni utrjuje v veri in pripravljaj na javno nastopanje. To je čas priprave na rojstvo Cerkve.

1,11 *Vzet v nebo*: Oče (teol. pasiv!) dopolni Jezusovo pot evangelija proti Jeruzalemu, ki jo je dokončno nastopil v Lk 9,51. Ne gre za konec nekega dogajanja, temveč za obljubo novega začetka.

2. 1. 4 Učenci z Marijo (1,12-14)

Jezus je z Oljske gore odšel v nebeški Jeruzalem (prim. Ez 11,23), apostoli pa v zemeljski Jeruzalem, prestolnico in mati-mesto krščanstva. *Gora* je za Luka kraj Božje bližine in Božjega razodetja (prim. Lk 6,12; 9,28; 21,37; 22,39).

1,12 sobotni pot: to je približno 900m, razdalja, ki jo je določil Mojzes, da bi preprečil poslovna potovanja na soboto, pri čemer gre za interpretacijo 2 Mz 16,29; 21,13; 4 Mz 35,5.

Vrnili v Jeruzalem: (gr. *hypostrephein*) gre za tipičen Lukov izraz (Lk 2,45; 24,52; Apd 8,25; 12,25; 13,13; 22,17), ki pomeni najti ponovno kraj odrešenja, začeti poslanstvo pričevanja za Kraljestvo.

1,13 v gornjo sobo: to je običajno bil največji prostor v hiši, za slovesne sprejeme in pogostitve. Izročilo trdi, da je to bila dvorana zadnje večerje, možna pa je tudi hiša Marije, matere Janeza Marka, kjer so se tudi zbirali učenci (prim. 12,12).

Imena 11 apostolov so ista kakor v Lk 6,14-16, le vrstni red je drugačen. Prvi je vedno Peter, drugi je Janez, ki je tudi sicer v navezi s Petrom, prim. 3,11 in 4,13, tretji je Jakob, Janezov brat, čigar smrt je opisana v 12,2. Jakob, Alfejev sin: vsi ga imajo za sina, čeprav je v izvorniku le "Jakob Alfejev" (prim. Mt 10,3; Mr 3,18; Lk 6,15) ali "Jakob Mlajši" (prim. Mr 15,40). Ta Jakob pa ni istoveten z Jakobom v Apd 12,17 in 15,13. Simon Gorečnik: priimek Gorečnik nakazuje, da je morda prej bil pristaš stranke zelotov. Juda, Jakobov sin: večina razlagalcev ga ima za Jakobovega brata in za pisca Judovega pisma (prim. Jud 1).

1,14 enodušno vztrajali: izraz zaznamuje prvih pet pog. Apd in poudarja prisotnost Duha v prvi skupnosti (2,46; 4,24; 5,12), ki ustvarja idealni model Cerkve. Luka od vseh evangelistov najmočneje poudarja pomen *molitve* kot izvir življenja Duha v verniku (prim. Lk 3,21; 6,12; 9,18.28; 22,17.19.41; 23,46).

Marija: osrednja oseba Jezusove genealogije (Lk 1-2) in genealogije (izvora) Cerkve; tukaj je izvor podobe Marije kot matere Izraela in matere Cerkve; preko Svetega Duha daruje svetu Boga; *Jezusovi bratje:* njegovi sorodniki (bratrance); Mr 6,3 našteva nekaj njihovih imen (prim. Mt 12,46; Lk 8,19; 1 Kor 9,5). Molitev pripravi teren za oznanjevanje Dvanajsterih.

2. 2 Pričevanje apostolov v Jeruzalemu (1,15-8,3)

2. 2. 1 Izvolitev Matije v zbor Dvanajsterih (1,15-26)

Izvolitev Judovega naslednika se na prvi pogled ne zdi pomembna za nadaljnjo zgodovino in Apd Matija pozneje ne omenjajo več. Zakaj se Luku ta nadomestitev zdi tako pomembna? Odgovor imamo v 1,21-22: Temelj Cerkve so dvanajsteri, ki so bili z Jezusom in so sedaj priče njegovega vstajenja. Dvanajsteri so enkratni, celo njihov odpadnik je nadomestljiv samo z Božjo pomočjo. Zbor

Dvanajsterih je temeljna institucija novozaveznega Božjega ljudstva – Cerkev in predstavljajo nadaljevanje odrešenjske zgodovine in dvanajsterih Izraelovih rodov (Lk 22,30). Lukov rod, drugi po Kristusu, se je oziral nazaj na začetek, postavljal svoje korenine v dvanajstere in se tako varoval pred zasebnimi razodetji in razpuščenimi karizmami.

1,15 *sredi bratov*: to je ena najpogostejših oznak za kristjane, zlasti v Jeruzalemu (prim. 11,1; 12,7; 14,2; 21,17).

120 ljudi: Število ni slučajno. Judovska Mišna je namreč predvidevala, naj vsako skupnost vodi zbor, ki šteje 1/10 članov skupnosti, 120 pa je bilo najmanjše število vernikov, ki je lahko imelo že svoj sinedrij (*sanhedrin* - zbor). Gre za začetek nove mesijanske skupnosti. Apostol Peter ima vodilno vlogo.

1,16 *moralo se je spolniti pismo*: Omenjena "nuja" kaže na posebno pomemben dogodek v zgodovini odrešenja; z istim izrazom označuje Luka zlasti dogodke, ki so povezani z Jezusovim trpljenjem, smrtjo in vstajenjem, prim. Lk 2,49; 4,33; 9,22; 13,33; 17,25; 21,9; 22,37; 24,7.26.44; Apd 1,21; 3,21; 9,16; itd. z oznako *pismo* sta mišljeni vrstici v Ps 69,26 in 109,8 (prim. Apd 1,20), ki ju je po navdihu Svetega Duha napisal kralj David.

1,18 *kupil si je njivo ... padel na obraz ... drob se mu je izsul*: Luka se razlikuje od Mateja, ki piše, da je Juda vrgel srebrnike v tempelj in se z vrvjo obesil, njivo (lončarjevo) so kupili veliki duhovniki (Mt 27,3-8). Čutiti je dve različni izročili, obe pa omenjata nakup njive in gnusno smrt. Njiva se je imenovala ali je bila lončarjeva morda zato, ker je njena glinasta zemlja bila primerna za izdelavo glinaste posode.

drob se mu je izsul: podoben razpad drobovja je razdejal preganjalca Antioha Epifana (1 Mkb 6,8-16; 2 Mkb 9,5-10) in Heroda Agripa (Apd 12,20-23). Ljudstvo je v takšni smrti videlo Božjo kazen za krivičnikovo hudobijo.

1,20 To je osrednja vrstica Petrovega govora. Prerokba Ps 69, ki je v NZ pogosto naveden kot preroški o Kristusovem trpljenju, se je dopolnila: "V jed so mi dali žolča, v moji žeji so me napajali s kisom" (Ps 69,22; prim. Mt 27,34.48); Ps 69,10: "Zakaj gorečnost za tvojo hišo me razjeda, sramotenje tvojih sramotilcev me je zadelo" (prim. Jn 2,17; Rim 15,3); Ps 69,23-24: "Njih miza jim bodi v zanko in v past prijateljem. Njih oči naj otemne, da ne bodo videli, stori, da bodo njih ledja vedno majava" (prim. Rim 11,9-10).

1,21-22 Najpomembnejši kriterij za člana zbora Dvanajsterih: priča mora poznati Jezusovo zemeljsko življenje in njegovo vstajenje in pričati, da je Vstali istoveten s tem, ki ga oznanjajo apostoli.

1,23 Jožef Just in Matije nista v Apd nikoli več omenjena. Luka poroča o izvolitvi, da poudari, da ima zbor Dvanajsterih svoj izvor v Božji odrešenjski volji.

1,24 Gospod pozna srca vseh (prim. Apg 15,8); molitev in žreb pomagata, da bi spoznali, koga je izbral.

2. 2. 2 Binkošti: prihod Svetega Duha (2,1-42)

Binkošti so v judovski tradiciji imenovane praznik tednov (2 Mz 34,22; 4 Mz 28,26; 5 Mz 16,10.16) V gr. jeziku praznik označuje beseda *pentekostē*, ki pomeni številko 50, ker pade na 50. dan po praznovanju pashe (7x7 tednov + 1 dan = 50 dni). Zaradi različnega štetja saducejev, farizejev in kumranske skupnosti je težko točneje določiti ta dan. To je prvotno poljedelski praznik zahvaljevanja za žetev. Drugi dan pashe so Judje v templju darovali prvine žetve, prvi ječmenov snop, po sedmih tednih pa so se z darovanjem žitnega snopa zahvalili za vso žetev. To je poleg pashe edini judovski praznik, ki je prišel v krščanski koledar. Praznik tednov v Stari zavezi nima zgodovinskega pomena, tega si je pridobil najbrž šele kasneje, ko se je razvilo rabinsko judovstvo (2. 3. st. po Kr.) in so se na ta dan spominjali sprejetja Postave in sklenitve zaveze pod Sinajem. (2 Kron 15,10-15). Sovpadanje tega spomina s praznikom zahvale za žetev je omogočila judovska tradicija, ki pravi, da je Bog dal zapovedi petdeset dni po izhodu iz Egipta. Po razdejanju Jeruzalema leta 70, ko je bil tempelj porušen in ni bilo več mogoče darovati žita v zahvalo za žetev, so se na binkošti predvsem spominjali sprejetja Božjih zapovedi in sklenitve zaveze pod Sinajem. Praznik je imel izrazito odrešenjski značaj. V tej povezavi je naslednja simbolika: kakor je Bog dal zapovedi petdeseti dan po rešitvi iz Egipta in velika noč (pasha) je pomenila to rešitev, tako je Jezus petdeseti dan po največji rešitvi celotne odrešenjske zgodovine, po svojem vstajenju, poslal Svetega Duha. Poslanje Svetega Duha je sad Kristusovega odrešenja in Sveti Duh s svojim delovanjem omogoča, da v ljudeh zaživi Jezusovo odrešenje. Kakor je deset Božjih zapovedi za ljudi vodilo k Bogu, tako je prihod Svetega Duha ljudem notranja moč, da morejo uresničevati ta vodila in tako doseči smisel svojega življenja, zveličanje.

Dar Svetega Duha, ki iz prve skupine vernikov naredi Cerkev, je temeljnega pomena za celotno pripoved Apd. Pisec to poudarja z razširjenim opisom, ki je dobro vstavljen v celoto in teološko zelo bogat. Opis binkoštnega dogodka se nahaja samo v Apd, drugi viri o tem molčijo. Z Apd 2 predstavlja pisec temeljne vidike religioznega izkustva krščanskega življenja:

- sprejetje Svetega Duha ob krstu, ki je dar eshatološkega pomena,
- Sveti Duh je moč, ki prebuja misijon in združuje vernike vseh koncev sveta,
- prisotnost Duha v karizmatičnih razodetjih, kot je govor jezikov, dar prerokovanja.

Uvodna v. 1 predstavlja podlago, ozadje dogodka, v. 41 pa zaključuje pripoved in pomeni prehod na prvi povzetek (v. 42-47). Literarno enotnost ustvarja večkrat omenjeni čas dogajanja (v. 1.41.47) in biti »skupaj« (*epí to autô*) v 1.44.47.

Besedilo ima dva dela: opis dogodka (v. 1-13) in Petrov govor s teološkim pomenom in z učinki na poslušalcih (v. 14-36.37-41). Paralelizem obstaja tudi med strukturama poglavij Apd 1 in Apd 2. V obeh poglavjih se pojavi shema treh korakov: dogodek, v katerem se razodene Bog; govor, ki razlaga dogodek; krščanska skupnost, ki spremlja celotno dogajanje.

Apd 1

- sinteza velikonočnega dogodka (1,1-14)
- Petrov govor (1,15-22)
- skupnost v molitvi izvoli apostola (1,23-26)

Apd 2

- binkoštni dogodek (2,1-13)
- Petrova razlaga (2,14-41)
- skupnost kot ideal (2,42-47)

Besedilo delimo na dva dela: v. 1-4 opisujejo dogodek sam, v. 5-13 pa predstavljajo udeležence dogodka in njihovo reakcijo. Drugi del odlomka je vezan na prvega, med njima ne manjka napetosti zaradi bralcu nerešljivih vprašanj. Kako lahko vsi prebivalci Jeruzalema slišijo šum iz hiše? Kako je mogoče, da se tako velika množica zbere v hiši? Kaj se je dejansko zgodilo ob prihodu Svetega Duha? Vrstice 12-13 namigujejo na glosolalijo, ekstatično hvalilno molitev, ki je človeku nerazumljiva (1 Kor 14); vrstice 1-4 pa namigujejo na govorjenje tujih jezikov, čeprav bi potem težko sprejeli, da so nekateri apostole doživeli kot v stanju pijanosti. Iz v. 6 in 11 sklepamo, da vsi razumejo aramejsko govorico Petra kakor svojo, predhodno pa je poudarjeno, kot nekaj čudežnega, da je vsak slišal svoj jezik. Iz besedila torej ni razvidno, kakšen učinek je imel Sveti Duh, ali je šlo za govorjenje tujih jezikov ali za glosolalijo.

Kako lahko rešimo take napetosti? Najbrž je v prvotnem zapisu dogodka obstajala glosolalija, ki jo je pisec Apd zaradi uvedbe univerzalnosti spremenil v dar govorjenja tujih jezikov. S prejetjem Svetega Duha se začenja misijon Cerkve, in sicer najprej med Judi, z vključitvijo seznama vseh ljudstev pa na preroški način dosega univerzalnost, čeprav še vedno v odnosu do Izraela. Seznam ljudstev ne predstavlja neposredno udeležencev v dogodku, ampak obzorje, horizont njihovega obstoja. Udeleženci dogodka so vsi Judje ali prozeliti in prebivalci mesta Jeruzalema, saj gre za bodočo jeruzalemsko cerkveno skupnost. To niso predstavniki poganskih narodov. Apostoli prejmejo sposobnost oznanjevanja v vseh jezikih, kar v prenesenem pomenu lahko razumemo kot sposobnost inkulturacije evangeljskega sporočila v različne narodne skupnosti.

Podobno kot pri opisih povstajenjskih dogodkov tudi v opisu binkoštnega dogodka ni toliko poudarjena predstavitev Svetega Duha samega na sebi, ampak so opisani učinki na pričah dogodka. Dejstvo Jezusovega novega življenja se preveri, ko apostoli prejmejo novo moč.

2,1 *Ko je prišel binkoštni dan:* možno je razumeti tudi "ko se je iztekal binkoštni dan" to bi bilo okrog tretje ure, okrog devetih dopoldne, ker se je dan začel ob sončnem zahodu in ga je preteklo že več kot 12 ur. Ime "binkošti" prihaja iz gr. *pentekonta* in lat. *pentecostes*, kar pomeni 50. Praznik se je imenoval tudi "praznik tednov" ali "sedmih tednov", namreč po veliki noči, (prim. 3 Mz 23,15-16). V Jezusovem času so znana tri različna štetja: saduceji so šteli 50 dni od velike noči, farizeji 50 dni od sobote po veliki noči, in eseni 50 dni od sobote po velikonočni osmini (tako so prispeli do "tretjega meseca" od izhoda iz Egipta (2 Mz 19,1) in do sprejetja postave). Ni nam znano, katero štetje je upošteval Luka. Če ga navežemo na esensko štetje, se razlitje Svetega Duha pokriva z razglasitvijo postave, le da ta ni več vklesana v kamniti tabli, temveč je nalita v srca vernih. Vsi dvanajsteri apostoli so bili *na istem kraju*, to je v "zgornji sobi" v Jeruzalemu; prim. 1,13.

2,2 *šum:* opis dogodkov spominja na nastop Boga ob izhodu iz Egipta (prim. 2 Mz 19,16); *napolnil vso hišo:* z izrazom *oikos* je judovstvo označevalo tudi tempelj (prim. 1 Kr 7,31; dalje Mr 11,17; Jn 2,16; Lk 11,51); skupina 120 bi torej lahko bila zbrana tudi v templju.

2,3 jeziki kakor plameni: rabinska izročila pravijo, da se je Božji glas na Sinaju razdelil na 70 jezikov, vendar nam ni znano, če je Luka poznal to izročilo. Omemba jezikov namiguje na preroški dar apostolov (v.4). Dogodilo se je nekaj podobnega kakor ob izhodu Izraela iz Egipta (prim 2 Mz 19). Vsekakor pa ne smemo spregledati besedice *kakor*. Luka se zaveda, da se njegov opis samo *približa* resničnosti.

2,4 napolnjeni s Svetim Duhom: pri Luku imajo taki tudi preroški dar: Krstnik (Lk 1,15); Elizabeta (Lk 1,41); Zaharija (Lk 1,67); Peter (Apd 4,8); vsi apostoli (Apd 4,31); Savel (Apd 9,17); Pavel (Apd 13,9). Polnost Duha pri apostolih v Apd 2,4 pa je nekaj posebnega, ker označuje začetek Cerkev, in je bila večkrat napovedana od Jezusa (Lk 24,48; Apd 1,4; 1,8). Podoben prihod Duha je pozneje pričal o poklicanosti poganov (10,44-47; 11,15-17; 15,8).

govoriti v drugih jezikih: nekateri mislijo na zamaknjenje, drugi pa na resnični dar izražanja v drugih jezikih. Gre za pojav t. i. »glosolalije«, nadnaravne sposobnosti govorjenja v tujih jezikih (prim. 1 Kor 12,10.28.30; 14,1-40). Ob tem je simbolično nakazano univerzalno poslanstvo Cerkev, ki je zmožna oznanjati evangelij vsakemu narodu v njegovem lastnem materinem jeziku. Dar Sv. Duha tu obnavlja enotnost med narodi, ki se je razbila ob babilonskem stolpu (1 Mz 11,1-9).

Morda pa gre tudi za preroško izražanje z navdihljenimi pesmimi v različnih jezikih (prim. 4 Mz 11,25-29; 1 Sam 10,5-6; 1 Kr 22,10), kakršna je na primer "Moja duša poveljuje", ali pa za podarjeno posebno sposobnost navzočih, da so jih razumeli vsak v svojem jeziku, ki so ga poznali. Ko Pavel v 1 Kor 14,1-25 da določena navodila glede daru jezikov je jasno, da ti jeziki niso razumljivi vsakomur, da torej niso primerni za vsako priložnost.

2,5 bogaboječi možje: gre tako za romarje, ki so prišli na praznik iz diaspore, in za Jude, ki so se vrnili iz tujine, vsekakor pa so mišljeni samo Judje in ne tudi pogani; vendar pa izraz »iz vseh narodov« namiguje na končno snidenje vseh ljudi ob dopolnitvi časov.

2,9-11 Narodi so tukaj naštetih po vrstnem redu od vzhoda proti zahodu in simbolizirajo ves naseljeni svet. Čeprav je tu beseda še vedno samo o Judih, se vendar ob tem že poraja misel o univerzalnosti Cerkev, ki je nakazana že v Lk 24,47 in v programskem izreku Apd 1,8, in ki bo nato v Cerkvi povsem prevladala.

2,11 Judje in spreobrnjenci: Judje in tisti, ki so se spreobrnil v judovsko vero; seznam seveda ni popoln, nakazuje pa prisotnost vseh narodov in vesoljnega sveta.

2. 2. 3 Petrov govor na Binkošti (2,14-41)

To je drugi Petrov govor (prvi ob izvolitvi Matija - 1,16-22), ki pa je prvi veliki misijonski govor o Kristusovem vstajenju, naslovljen Judom. Pisec se v tem govoru zgleduje po antičnem zgodovinsko-pisju, kjer je vstavitev govorov v sobesedilo imela podobno vlogo: razlagala je pomembne dogodke in jim dajala pravi pomen. Govori so bili pomembnejši od točnega popisa, kako se je dejansko nekaj zgodilo. To ni govor, ki naj bi ga Peter dejansko v tem zgodovinskem trenutku spregovoril, ampak je stvaritev pisca, saj ob primerjavi vseh Petrovih govorov opazimo medsebojno

dopolnjevanje in isto strukturo. Govori so prekratki za naravo pravih govorov, pogosto se Peter v njih sklicuje na LXX, čeprav je sam govoril aramejsko. Zato govor izraža teologijo pisca, in ne Petrove misli. Pisec na podlagi citata iz JI 3,1-5 daje pravi pomen dogodku, saj je znamenje izpolnitve eshatološke obljube izlitja Duha. Prvič uvaja tudi oznanilo vstajenja – vsebino prvotne krščanske kerigme, naslovljeno na izraelsko ljudstvo. To ustvarja slovesno vzdušje. Ne gre več za skrita dejanja, ampak za razkritje vsega razodetega (prim. Apd 26,26).

Zakaj je izbran ravno JI 3,1-5? Z vključitvijo starozaveznega citata je dogodek predstavljen kot vnaprej napovedan po prerokih in po želji Boga. Dar Duha ima na podlagi JI 3,1-5 eshatološko vrednost in zajema vse vernike. Tudi v JI se učinek Duha izraža po daru prerokovanja, daru govorjenja jezikov. Zaključek citata omogoča piscu vključitev kerigme. Stavok: »Vsak, kdor bo klical Gospodovo ime, bo rešen,« pisec predstavlja v kristološkem smislu. Iz teološkega razumevanja (ime JHWH) prehaja na kristološko (ime Jezus, vstali Kristus).

Kerigma je podana v dveh delih: v prvem (v. 22-28) pisec poudarja kontrast med obnašanjem judov (umor) in Božjim delovanjem (vstajenje) v odnosu do Jezusa. Prvi del se zaključuje s citatom Ps 16,8-11. V drugem delu pa izpostavlja povišanje, vstajenje kot deleženje Božje moči, in ga prav tako zaključuje s citatom (Ps 110,1).

Petrov govor je prvo veliko oznanilo Kristusovega vstajenja Izraelu. Učinki vstajenja so vidni v polnosti Svetega Duha, ki so ga zdaj deležni apostoli. Prerok Joel navezuje na razlitje Svetega Duha na Gospodov dan, v katerem bo rešen samo, kdor bo klical ime Jezusovo, zato Peter vabi poslušalce, naj se dajo krstiti v Jezusovo ime. Klic k spreobrnjenju je predstavljen kot logična posledica govora: prepoznanje Jezusa kot Mesija in Gospoda, ker je samo v njem rešitev. Struktura govora razodeva jasen kristološki namen. Sestavljen je iz treh delov: v uvodnem delu (*exordium*) razloži izhodišče in pripravi osrednje oznanilo (2,14-21), osrednji kristološko-kerigmatični del (2,22-35) in sklepni del (2,36-40), v katerem poziva k spreobrnjenju.

A) *Uvodni del – exordium (2,14-21)*

- a) prošnja za posluh (2,14)
- b) razlaga dogodkov - povezava s pripovednim kontekstom (2,15-16)
- c) pričevanje Svetega pisma (2,17-21)

B) *Kristološka kerigma (2,22-35)*

- *Oznanilo o Kristusu*

- a) prošnja za posluh (2,22-24)
- b) razlaga dogodka (2,22-24)
- c) pričevanje Svetega pisma (2,25-28)

- *Svetopisemski dokaz*

- a₁) prošnja za posluh (2,29)
- b₁) biblični dokaz oz. razlaga dogodka (2,29-33)
- c₁) pričevanje Svetega pisma (2,34-36)

A₁) *Sklepni del: poziv k spreobrnjenju (2,37-40)*

Podobno strukturo imajo tudi ostali govori, ki se obračajo na Jude (k tem spada tudi stotnik Kornelij, ki je označen kot »bogaboječi« mož):

Govor	Apd	2,14-40	3,12-26	5,29-32	10,34-43	13,16-41
a) <i>Exordium</i>	14-21	12	29	34-35	17-22	
b) <i>Oznanilo o Kr.</i>	22-24	13-16	30	36-42	23-25	
c) <i>Svetop. dokaz</i>	25-36	22-26	(31)	43	32-37	
d) <i>Sklepni poziv</i>	37-40	17-20	31	42	38-41	

a) Exordium (2,14-21)

Peter nastopa kot zastopnik apostolov, kakor pri Matiju (1,15-22; prim. tudi 3,12-26; 4,8-12 in dr.). Izhodišče govora je predhodno dogajanje (prim. 2,15.33.38.39), ki ga razloži kot eshatološki pojav. Prerokbe preroka Joela (Jl 3,1-5) gre razumeti v prenesenem pomenu. Napoveduje izredne Božje posege, ki bodo naznanjali Božjo sodbo. Vse to se je že uresničilo s Kristusovo smrtjo in vstajenjem in se nadaljuje s prihodom Svetega Duha. Luka uporablja preroške besede na bolj svoboden način. Navedek v 2,17-21 je povzet po gr. prevodu SZ in vsebuje nekaj dodatkov (npr. 17b), ki jih v hebr. izvirniku Joela ni. V. 21 *ime Gospodovo*: Gospod je SZ ime za Boga, Peter pa ga tu uporablja za Kristusa, ki je umrl, vstal od mrtvih šel v svojo slavo.

b) Kristološka kerigma (2,22-36)

Oznanilo je tipično za Lukovo kristologijo: 1) Jezus iz Nazareta, ki je bil zgodovinska oseba (v. 22 *Nazarečan*), 2) ki ga je Bog po njegovih delih (vv. 22.31 moči, čudeži in znamenja) izpričal za *Mesijo – Kristusa*, 3) je bil izročen v smrt na križu (vv. 23.36), 4) je Bog obudil od mrtvih (vv. 24.32) in ga s tem poveličal – postavil za »Gospoda in Mesija« (v. 36); 5) v njegovem imenu imamo odpuščanje grehov (v. 38) – smo odrešeni in prejmemo dar Svetega Duha. Očitna je Lukova tendenca, da izpostavi Jezusovo poveličanje kot rezultat pasijona (vstajenje, slava in sadovi Duha), na račun oznanila o njegovem trpljenju.

Tema vstajenja se ponovi v razlagi dogodka in v pričevanju Svetega pisma (2,34-35.36), in zavzema skupaj s temo Sv. Duha središčno mesto v govoru. Sveti Duh je temelj apostolske skupnosti in prve Cerkve, kar nam kaže sam ožji kontekst govora, saj ga Peter začne takoj po tem, ko so bili apostoli in učenci (*»kakih sto dvajset ljudi«* 1,15) napolnjeni s Svetim Duhom.

c) Svetopisemski dokaz (2,25-36)

Apostolska kerigma gradi na pričevanju Stare zaveze, ki je poslušalcem znana. Citati SP dajejo govoru ritem. Ps 16 je Davidova pesem zaupanja in Peter ga poveže z oznanilom vstajenja. David namreč umre in njegov grob je znan (Ps 16,8-11), in se torej prerokba ni mogla nanašati nanj temveč na njegovega naslednika (prim. 2 Sam 7,12-13) – na Kristusa.

2,29 Raziskovalci so odkopali Davidovo mesto (južno od sedanjega starega dela Jeruzalema), za Davidov grob pa ne vemo z gotovostjo; Judje častijo Davidovo spominsko grobnico na Sionu (ob dvorani zadnje večerje v Jeruzalemu).

Sveti Duh se v samem govoru omenja štirikrat (2,17; 2,18; 2,33; 2,38). Govor je namenjen predvsem tistim, ki so spremljali ta dogodek, to so »Judje in vsi, ki prebivate v Jeruzalemu!« (2,14).

Bog ga je postavil »za *Gospoda in Mesija*« (2,36). Slovesen oklic Kristusovega povečanja vsemu Izraelu. Tistega, ki so ga križali, je Bog obudil in mu dal vso oblast, ki jo prejema kot Mesija in Odrešenik, vesoljni Gospod in posestnik vrhovne oblasti, ki je v SZ pripadala samo Jahveju. V njem so se izpolnile starozavezne prerokbe. To je izhodiščno prepričanje prve Cerkve (prim. Apd 3,21; 5,31; 7,56; Rim 8,34; Ef 1,20; Kol 3,1; 1 Tes 4,16; 2 Tes 1,7; Heb 1,3.13). Jezus je že v času svojega življenja odklanjal politično razumevanje mesijanskega poslanstva in usmerjal v dokončno, eshatološko podobo Mesije (prim. Mr 14,62). Peter sklene svoj govor v duhu Ps 110: »Gospodov govor mojemu Gospodu: »Sédi na mojo desnico (v. 1a). Kristus je bil po svoji daritvi povišan na Očetovo desnico.

d) Sklepni poziv

2,37 Reakcija poslušalstva, ki pripravi sklepni poziv, h kateremu je celoten govor usmerjen.

2,38 Peter izpostavi dva ključna *darova*, ki sta povezana s sprejetjem vere: odpuščanje grehov in dar Svetega Duha, ki pomenita prelomnico v življenju vernika: prvi sklene preteklost, drugi odpira prihodnost (prim. Rim 6,1-8).

2,39 *in vsem oddaljenim*: izraz se nanaša na pogane, ki so na tihem omenjeni ob koncu govora, ki je sicer namenjen samo Judom. Luka upošteva glavni namen svoje knjige, da je evangelij namenjen tudi poganom. To je Božja volja, ki jo razodeva Jezusovo oznanilo.

2,41 Luka rad navaja števila, ki nakazujejo *hitro naraščanje skupnosti*, ki se je povečevala s pridruževanjem novih članov (Prim. v. 47; 4,4; 5,14; 6,1-7; 9,31; 11,21-24; 16,5). Tudi to je dokaz delovanja Duha.

2. 2. 4 Življenje prve krščanske skupnosti (2,42-47)

Gre za prvi *povzetek* o vsakdanjem življenju krščanske skupnosti. Povzetki predstavljajo neke vrste mostove v literarni pripovedi Apd, ki usmerjajo pozornost od posameznih dogodkov h globalnemu toku odrešenjske zgodovine. Luka predstavlja skupnost, ki je združena pod vodstvom apostolov, skrbna za molitev in poslušanje pouka, radodarna v medsebojni pomoči in delitvi gmotnih dobrin. Ob tem odlomku so se skozi zgodovino navdihovali številni verniki, ki so hoteli posnemati prvo krščansko skupnost. Primerjava vseh treh velikih povzetkov nam daje skoraj popolno podobo socialnega in verskega življenja prvih skupnosti. Prvi povzetek (2,42-47) poudarja pobožnost, skupnost v veri, obredju in molitvi. Drugi povzetek (4,32-35) bolj podrobno opisuje, kako je bilo razumljeno skupno deleženje materialnih dobrin, ki predpostavlja duhovno, evharistično in cerkveno skupnost. Tretji povzetek (5,12-16) opisuje delovanje apostolov. Vsebina povzetkov opisuje temeljno naravnost verskega življenja.

Povzetki predstavljajo idealizirano prvo krščansko jeruzalemsko skupnost. Kako razumeti težnjo pisca po idealiziranju življenja prvih skupnosti? To pomeni posploševanje zglednih primerov, da bi tako vsem ljudem dal model pravega

življenja, da bi vsem prihodnjim generacijam predstavil, kaj je bistvo cerkvene skupnosti. Realno življenje celotne jeruzalemske skupnosti pa je najbrž potekalo drugače, saj iz Pavlovih pisem lahko vidimo, kakšne probleme je lahko imela neka skupnost na začetku svoje poti. V povzetkih je predstavljeno delovanje skupnosti navznoter in navzven na uravnotežen način. Samo če je skupnost enotna v molitvi in solidarna v delitvi materialnih dobrin, lahko oznanja navzven in ji to prinaša blagoslov.

Struktura *prvega povzetka* (2,42-47): vzporednice med v. 42 in v. 44-47, prva napoveduje vsebino druge; samostojnost v. 43. Vrstici 41 in 47 tvorita okvir prvemu povzetku. Povzetek izpostavlja določene vsebine, ki so nasploh ljube piscu: biti skupaj v enodušnosti, kar smo že srečali v 1,14 in 2,1. V povzetku je na poseben način poudarjena skupna lastnina in sicer z besedami, ki so domače grškemu bralcu. V grški in helenistični miselnosti je »imeti vse skupno« pomenilo značilnost zlatega obdobja človeštva ali časa ustanavljanja nekega mesta. Na podoben način opisuje Platon začetke mesta Atene: "Nihče od teh vojakov ni imel nič svojega, vsak je vedel, da jim je vse skupno in več od tega, kar je bilo nujno za preživetje, ni zahteval od drugih." (Gl. Platon, *Crizia*, 110 c-d.) Pisec pa ni želel opisati začetkov Cerkve z značilnostmi zlate dobe človeštva, kakor si jo je predstavljala helenistična družba. V mislih je imel predvsem grški ideal prijateljstva, ki naj bi pritegnil bralce. Družba prijateljev ima vse skupno. Vendar kristjanov ne predstavlja kot preproste prijatelje, ki so skupaj zaradi naravne simpatije. Skupno jim je spreobrnjenje in vera v Jezusa Kristusa.

2,42 navaja štiri temeljne sestavine življenja krščanske skupnosti: *nauk apostolov*, ki se razodeva ob govorih, kakor je bil Petrov (2,14-40) in v drugih navodilih glede skupnega življenja - *bratske skupnosti*; pri tem misli Luka tudi na konkretno skupnost gmotnih dobrin (prim. 2,44 in 4,34-37), *lomljenje kruha*, ki vključuje evharistijo, ki so jo obhajali pri skupnih obedih, in *molitev*, ki se je vršila tako v templju (prim. 3,1) kot po hišah - "cerkvah", ki so jih vodili apostoli (prim. 4,24-30).

Lomljenje kruha (gr. *klásis tou ártou*) predstavlja osrednji del vsakega judovskega obeda. Obredno lomljenje kruha v pashalni večerji pomeni spominjanje mogočni božjih del v času egiptovskih stisk (prim. 2 Mz 16). Že pri Judih je imel izraz liturgični prizvok in ni pomenil zgolj lomljenja kruha, temveč je vključeval tudi blagoslovno in zahvalno molitev, kar je predstavljajo prvi del obeda. Na večer pred svojim trpljenjem Jezus z istim obredom *spominjanja rešitve* napove dokončno Božjo odločenost, da bo med svojim ljudstvom ne samo kot Rešitelj, ampak kot Kruh sam. *Lomljenje kruha* postane najstarejši izraz vere Cerkve v trajno Gospodovo navzočnost in znamenje njihove pripravljenosti, da uresničujejo njegovo besedo v vsakdanjem življenju: »Bili so stanovitni v nauku apostolov in v občestvu, v lomljenju kruha in v molitvah« (Apd 2,42; dalje 2,46; 20,7.11; 27,35; 1 Kor 10,16). V tem pomenu pozna izraz tudi *Didache* (14,1) in Ignacij Antiohijski.

2,43 *strah v duši*: gre za spoštovanje, ki je navdajalo kristjane in druge, ki so bili priče pojavom Božje moči, ki se je kazala ob čudežih in potrjevala, da je beseda apostolov Božja beseda.

Skupnost dobrin v prvi Cerkvi

2,44 vse skupno: gre za pripravljenost dati na razpolago svoje imetje v prid skupnosti, bodisi načelno, bodisi dejansko. Dejanska oddaja ni bila obvezna za vse. Pri *skupnosti dobrin* gre predvsem za pripravljenost pomagati, nikakor pa ne za prisilo ali za pogoj, pod katerim bi kdo mogel postati kristjan. Gre za uresničenje Jezusovih besed o primerni oddaljenosti od zemeljskih dobrin (Lk 6,20-25; 12,15.21), od denarja (Lk 12,33-34), od skrbi za jutri (Lk 12,22-31), in o skrbi za uboge (Lk 12,33; 14,13.21; 18,22). Z v. 44 je bolj jasno določen en vidik skupnosti (*koinōnía*), ki se odraža v tem, da imajo vse skupno. To pa izraža tudi naklonjenost uboštvu, ki ga živijo zaradi bratske razdelitve. Izrecno je določeno, da gre za vse vernike (*pisteúsantes*), ki so bili skupaj (*epí to autó*), kar pa ne pomeni toliko skupaj na istem kraju, kot ustanovitev skupnosti, ki jo povezuje edinost. Kristjani ne dajo svoje lastnine skupaj zato, ker se nahajajo na istem kraju, ampak ker so se združili v isti resničnosti, v istem Telesu. Zato to izraža skupnostni čut vernikov: zavedajo se edinosti. Izraz »imeli so vse skupno« ni biblične, ampak helenistične narave in izraža ideal prijateljstva v grškem svetu. Že od Pitagora naprej (od 5. st. pr. Kr.) velja rek, da je prijateljem vse skupno. Navezanost, navdušenje, simpatija privede prijatelje do takega ravnanja. To je bil tudi ideal latinskega sveta in kumranske skupnosti. Pisec torej govori bralcem, da je ta ideal postal resničnost za jeruzalemske kristjane. Vendar pisec Apd vse to presega, saj ima za zgled Jezusa in njegove apostole, ki so vse zapustili (Lk 8,3).

V predhodni vrstici pisec govori o tem, da je privatna lastnina postajala skupna, v v. 45 pa predstavlja način, kako so prihajali do skupne lastnine: bogatejši so prodajali svojo lastnino in denar izročali skupnosti. Zgodovinski motiv za tako razpoložljivost lahko iščemo v konkretnih potrebah, ki so jih imele prve krščanske skupnosti, še posebej skupnost v Jeruzalemu. Zato je bilo potrebno bratsko edinost konkretizirati tudi na tak način. Ideal, ki so mu želeli slediti, ni obstajal v odpovedi vsemu in izbiri uboštvu samega na sebi, ampak v ljubezni, ki ne dopušča, da bi bil kdo v stiski, če imajo ostali več in lahko delijo. Osebni lastnini se niso odpovedovali zaradi želje po življenju v uboštvu, ampak zaradi tega, da med njimi ne bi bilo nobenega ubogega. Gre torej za solidarnostni čut, ki združuje brate v eno.

Vrstica 46 se navezuje na v. 42b, saj še bolj razvija razlago liturgičnega življenja krščanske skupnosti. Kristjani so se v prvem obdobju vsak dan udeleževali molitev v templju in niso prekinili z judovsko versko tradicijo, kakor tega ni storil Jezus (Lk 19,47), niti apostoli (Lk 24,53). Iz Apd 3,11; 5,12 izvemo, da so se zbirali v Salomonovem stebrišču, ki se je nahajalo na vzhodni strani zunanjega preddverja templja. Zbirali so se pa prav tako po domovih, kjer so obhajali evharistijo, kar pisec izrazi s simbolom »lomljenja kruha«, in dodaja bratski obed, ki ga je spremljalo veselje, znamenje novega časa, časa odrešenja. Veselje se širi v isti meri, kot se širi evangelij (Apd 8,8.39; 13,48.52). Zato imajo ti obedi tudi eshatološki pomen, med zbranimi je namreč prisoten sam Gospod. Hvaljenje Boga je prav tako kot veselje znamenje že uresničene rešitve.

V v. 47 pisec predstavlja naravnost vernika, ki se zaveda, da Bog vedno deluje zmagoslavno. Verniki so bili zato pri vseh priljubljeni. Njihovo število pa je raslo. Kakšno podobo jeruzalemske skupnosti dobimo ob tem povzetku?

- to je Cerkev, ki je zvesta veri očetov in se zaveda, da je Božje ljudstvo; kristjan Jeruzalema torej sloni na bogati judovski tradiciji in koristi njene privilegije;

- to je Cerkev, ki je zvesta Jezusu in prav tako kot je On, zahaja v tempelj ter lomi kruh;
- to je Cerkev, ki se počasi začenja ločevati od judovstva zaradi lastnih verskih navad;
- to je idealna skupnost, kjer med verniki kraljuje popolna enost in ima navznoter prosojno življenje, ni pa zaprta sama vase, ampak se odpira Izraelu in nato vsemu svetu.

2. 2. 5 Peter in Janez v templju (3,1-26)

Peter ozdravlja v Jezusovem imenu (3,1-10)

Odlomek o ozdravljenju hrome ga pri tempeljskih vratih opisuje *moč Jezusovega imena*, konkretizira izjavo v predhodnem povzetku (2,43) in pripravlja naslednji govor (3,12-26). Čudež, ki kaže značilnosti poslednjih časov (prim. Iz 35,5; Lk 7,22) se zgodi v bližini templja in vzbuja hvaljenje Boga (3,8-9), ki je podobno starozaveznemu hvaljenju Jahveja za njegova čudovita dela (prim. Ps 150). To potrjuje, da se v Jezusovem imenu uresničuje dokončni Božji načrt odrešenja, kar je omenjeno v drugem delu govora (3,20-26). Zaradi čudežne ozdravitve pride krščanska skupnost v spor z judovskimi oblastmi. Petra in Janeza privedejo pred veliki zbor, ju zaslišijo in jima prepovedo oznanjati ime Jezusovo (4,16-18). Tu smo že na začetku razhajanj z judovstvom, ki so pripeljala do širjenja krščanske vere med pogani. Luka kaže, da se je to zgodilo proti volji apostolov, ki so delovali v prid ljudstvu.

Peter in Janez sta tukaj prvič imenovana skupaj, pozneje pa še večkrat (3,3.4.11; 4,1.13.19.23; 8,14). Luka hoče poudariti njuno tesno sodelovanje in s tem enotnost prve Cerkve; Peter je del zbora apostolov, vendar ima očitno vodilno vlogo: Janez je le spremljevalec, Peter pa govori in ukrepa (prim. 3,12; 4,8; 8,17.20.24). Pred velikim zborom se znajdeta najprej samo Peter in Janez (3,1 in 4,22) nato pa vsi apostoli (5,18.29).

Izjava, da *sta šla v tempelj*, priča, da so se apostoli še udeleževali judovskih molitev v templju in niso imeli namena ločiti se od Judov; *ob deveti molitveni uri*, to je ok. treh popoldan; gre za večerno daritev, pri kateri so darovali jagnje (prim. 2 Mz 29,38-42) in kjer duhovnik položi kadilo na kadilni oltar (prim. Lk 1,8-10) in izgovori slovesni blagoslov nad ljudstvom (prim. Sir 50,5-21).

3,4-10 Peter in Janez *sta se ozrla vanj s »kerigmatičnim«* pogledom, ki poziva k veri; Luka ta izraz pogosto uporablja (prim. Lk 4,20; 22,56; Apd 1,10; 3,4.12; 6,15; 7,55; 10,4; 11,6; 13,9; 14,9; 23,1). Čudež se zgodi *v imenu Jezusa Kristusa* (v. 6; prim. Lk 5,17-26; Apd 9,34; 14,8-10). To so osrednje besede v pripovedi in začetne v naslednjem govoru (3,12-13.16). *Jezusovo ime*, ki izraža moč osebe, postane subjekt dogajanja. V tem prvem čudežu se uresničuje obljuba iz Petrovega binkoštnega govora (2,38). Peter ga je *prijel za desnico* (v. 7), kakor Jezus Jairovo hčer (Lk 8,54); ozdravljeni je *skočil pokonci* (v. 8), kakor je napovedano za poslednje čase (prim. Iz 35,6) ter *hvalil Boga*: kakor pravični v SZ hvalijo Jahveja, tako se zdaj dviga hvala Jezusovemu imenu, v katerem deluje Božja moč. Navzoče je obšla *groza in strmenje* (v. 10; dalje

5,5.11; 19,17), kakor v SZ pri velikih Božjih delih: pri izhodu iz Egipta in pri vrnitvi iz Babilona.

Petrov govor v templju (3,11-26)

V prejšnjem govoru (2,14-20) je Peter na osnovi apostolskih izkušenj dokazoval, da je Jezus vstal od mrtvih in bil poveličan, v tem govoru pa na osnovi čudežnega ozdravljenja dokazuje moč Jezusovega imena, da bi nagnil k spreobrnjenju tiste, ki so ga križali. Gre za *misijonski govor*, ki širi oznanilo odrešenjskega delovanja Jezusa Kristusa (prim. še druge misijonske govore v Apd: 2,14-40 Petrov binkoštni govor, 4,8-12 Peter in Janez pred velikim zborom, 5,29-32 Peter in apostoli pred velikim zborom, 10,34-43 Peter v Kornelijevi hiši v Cezareji, 13,16-41 Pavel v pizidijski Antiohiji, 14,15-17 Pavel in Barnaba v Listri in 17, 22-31 Pavel v Atenah; na nek način lahko pod misijonska govora štejemo še dva Pavlova zagovora, ko opisuje svoje spreobrnjenje: 22,1-21 pred Klavdijem Lizijo v Jeruzalemu in 26,2-23 pred Agripom v Cezareji). Dogajanje je postavljeno neposredno po ozdravitvi hromege (3,1-10) v Salamonovo stebrišče, kjer je zbrano vse ljudstvo.

V govoru se posamezne prvine sicer nekoliko prepletajo, vendar lahko vidimo podobno razporeditev, kot pri ostalih misijonskih govorih:

	3,12-26
a) <i>Exordium</i>	12
b) <i>Oznanilo o Kr.</i>	13-16
c) <i>Svetop. dokaz</i>	21-26
d) <i>Sklepni poziv</i>	17-20

a) Exordium (3,12)

Dogodek poteka v *Salomonovem stebrišču*, ki je stal vzdolž cele vzhodne strani zunanjega tempeljskega dvorišča. To ima tudi simbolni pomen pri oznanjevanju: Cerkev je sicer res nekaj novega, hkrati pa še ohranja kontinuiteto z judovstvom, saj so prvi misijonski govori namenjeni prav Judom. Peter svari pred zmotnim razumevanjem čudeža: le ta ni manifestacija njune moči, temveč Jezusovega imena. Že pri binkoštnem govoru opazimo podobno opozorilo, kasneje pa sta se morala proti napačni razlagi obrniti tudi Barnaba in Pavel, ko sta ozdravila nekega hromege od rojstva v Listri (Apd 14,9).

b) Oznanilo o Kristusu (3,13-15)

Sklicuje se na *Abrahamovega Boga* (prim. Lk 20,37; Apd 7,32). Ime za Boga je zelo premišljeno izbrano in kliče v spomin na Mojzesa, ki mu je bilo prvemu to ime razodeto: »To je moje ime na veke in to je moje poimenovanje od roda do roda« (2 Mz 3,15). V Kristusu se nadaljujejo odrešenjski dogodki iz SZ, kakršen je bil izhod iz Egipta. Čudež se je zgodil po Jezusu, ki so ga Judje zavrgli. Z izrazom »Bog je poveličal« je običajno mišljeno vstajenje, tu pa je na prvem mestu najbrž mišljeno poveličanje v ozdravljenju hromege. Starodavni kristološki naziv *Služabnik*, kliče v spomin " Gospodovega služabnika " iz Iz 53, ki s svojim trpljenjem zadoščuje za grehe ljudstva. Drugi mislijo, da izraz spominja predvsem na poveličanje "Sina Božjega"; tudi izraz, ki ste ga vi izdali označuje trpečega služabnika (prim. Iz 53,12;

Apd 7,52; Rim 4,25; 8,32; Gal 2,20; Ef 5,2.25). *Sveti in Pravični* sta naslednja dva starodavna mesijanska naziva, ki kažeta na uresničitev prerokb v Jezusu.

3,15 predstavlja vrhunec odlomka in bistvo vsakega oznanjevanja v Božjem imenu oz. *kerygme*: Bog je Jezusa obudil od mrtvih in apostoli so temu priče (prim. 2,32; 13,31-32; prim tudi 1,8). Gre za srčiko apostolskega oznanila, ki so jo apostoli venomer ponavljali: *Bog je Jezusa obudil od mrtvih in apostoli so temu priča*. Že Jezus je apostolom obljubljal, da bodo po prejemu Svetega Duha njegove priče povsod po svetu (prim. 1,8). To je neobhodno potreben temelj za vero Cerkve. Jezus je začetnik življenja, ki ga je Bog, ki je vir življenja, obudil od mrtvih in ga s tem poveljčal.

3,16 Hromi je ozdravel zaradi vere v njegovo ime. V Apd je močno navzoča teologija Božjega imena: ime pomeni samo osebo in celotno skrivnost vstalega Jezusa, resničnega izvršitelja tega čudeža (prim. v. 6; 4,7.10.30). Njegovo ime prinaša ljudem odrešenje (prim. 2,21; 4,12), zaradi tega imena trpijo apostoli (prim. 5,41; 21,13), v njem so krščeni in poučevani verniki (prim. 2,38; 4,17.18), njega kličejo (prim. 9,14.21; 22,16). Tistemu, ki veruje v Jezusa in zaupa v njegovo bližino, se razodene moč tega imena. Vera ni človekov »proizvod«, čudeža se ne da izsiliti od Boga; končno je tudi vera dar Svetega Duha (prim. 1 Kor 12,9).

d) Sklepni poziv (3,17-20)

Peter svojo obtožbo Judov, da so odgovorni za Jezusovo smrt, omili s priznanjem, da so to storili iz nevednosti (prim. 7,60; 13,27; 17,30; Lk 23, 34; 1 Kor 2,7 sl.), kar zmanjšuje krivdo Judov. Poziv k pokori in spreobrnjenju (v. 19) je hkrati poziv k priznanju Kristusa, ki so ga prej zatajili. Zakaj Peter tokrat ne imenuje krsta kot znamenje, ki je potrebno za dosego odrešenja (prim. 2,38)? Brez dvoma je krst tudi v tem drugem pozivu k spreobrnjenju kot neobhodno potrebna pot k odrešenju posredno vključen. Verjetno Luka zaradi bližine poročanja o binkošnih krsta ne omenja še enkrat, temveč ga predpostavlja. Za celotno novozavežno oznanjevanje je značilno, da sta spreobrnjenje in odpuščanje grehov neločljivo povezana s krstom v Jezusovo ime.

Peter kot posledico spreobrnjenja omenja nastop prihodnje eshatološke resničnosti: časi pomiritve in rešitve (v. 20); napoveduje vzpostavitev Božjega kraljestva, ki se bo zgodilo s Kristusovo vrnitvijo iz nebes v polnosti njegove mesijanske oblasti (prim. Apd 1,11).

c) Svetopisemski dokaz (3,21-26)

Bog je že v davnini »po ustih svojih prerokov« govornil o časih, ko se vse prenovi (v. 21) in ko se bodo uresničile vse obljube odrešenja in zbiranja vseh razkropljenih, najprej Judov, zdaj pa tudi poganov. Prerok Mojzes v obljubi ljudstvu preroka vam bo obudil (5 Mz 18) misli na Izraelove preroke, Peter pa to prerokbo naobrne na Preroka in Mesija Jezusa, ki ga je Bog obudil od mrtvih. Mojzes je v NZ večkrat upodobljen kot Kristusov predhodnik; tudi Jezus se kot Mojzes, čuti povezan s svojim ljudstvom kot z brati (prim. Mt 12, 48; Mt 25, 40). Poleg Mojzesa so zanesljive priče tudi drugi preroki, ki napovedujejo Kristusa. Petrovi poslušalci so sinovi prerokov in zaveze (v. 25), ki so poklicani, da bi spoznali globlji smisel prerokb, ki so jih oznanjali; Peter ne misli na Sinajsko zavezo, temveč na prvotno zavezo z Abrahamom, ki je oče narodov in ki se zdaj uresničuje v Jezusu in njegovih čudežih. Poslanstvo Vstalega Jezusa, ki blagoslavlja in poziva k spreobrnjenju (v. 26) pa sedaj uresničujejo apostoli, ki delajo

čudeže in znamenja v njegovem imenu. Jezus je navzoč v dejanjih in življenju svoje Cerkve.

V besedah apostola ne smemo prezreti besedice *najprej* (v. 26), s čimer je nagovorjen odrešensko-zgodovinski poklic Izraelovega ljudstva. To prepričanje izkazuje celotna Nova zaveza. Pavel se zaveda prednosti izraelskega ljudstva kot izvoljenega, zaveda pa se tudi njegove zatajitve (prim. Rim 9-11). Petrov govor stoji na začetku judovskega misijona, še vedno skuša Cerkev v dialogu s sinagogo pridobiti judovsko ljudstvo za vero v tistega, o katerem niso samo pričevali glasovi preteklosti, ampak ga je sam Bog v sedanosti izkazal in povečal kot tistega, katerega je Izrael pričakoval. V besedici "najprej" je hkrati tudi nakazano, da "ponudba" odrešenja ni namenjena samo Izraelu, kot je to v veliki meri menilo judovstvo. Vsekakor mu je bila kot *prvemu* dana možnost, da se odloči za odrešenje: prim. Pavlov govor v sinagogi v Pizidiji: »Vam bi se morala najprej oznaniti božja beseda. Ker pa jo zavračate in same sebe nimate za vredne večnega življenja, glejte, se obračava k poganom« (Apd 13,46).

2. 2. 6 Drugi povzetek življenja prve skupnosti (4,32-35)

Če je bilo v Apd 3 predstavljeno življenje skupnosti navzven (*ad extra*), opis prvega čudeža in pričevanje po njem ter preganjanje, se s 4,23-31 pripoved vrača na opis notranjega življenja skupnosti, katere središče je skupna molitev, vir neposrednega odnosa z Bogom, ki daje moč v preganjanju (4,23-31). V drugem povzetku je poudarjeno notranje življenje, edinost in skupnost dobrin. To je tema, ki predstavlja podlago dvema konkretnima primeroma (4,36-37; 5,1-11), ki razjasnita globoko resničnost pojma *koinōnía*. Drugi povzetek se v mnogočem navezuje na prvega in tvori z njim trden steber - podobo idealne skupnosti jeruzalemskih kristjanov. Pripoved se nato nadaljuje z opisom delovanja navzven (5,12-16.17-41), ki je paralelen enoti 3,1-4,31.

Povzetek nima enotne zgradbe. V. 33 izstopa iz opisa in prekinja temo skupne lastnine. V. 32 predstavlja uresničitev grškega ideala prijateljstva, v. 34 pa izpolnitev SZ obljub (prim. 5 Mz 15,4 - po LXX). Za pisca ni neskladnosti med v. 32 in 34-35: ni namreč edinosti src, če ni tudi konkretne delitve dobrin in osvoboditve srca od materialnih stvari zaradi potreb bratov. Pisec na tak način povezuje Jezusovo radikalnost s socialno situacijo prvih krščanskih skupnosti. Jezusova radikalna zahteva po odpovedi bogastvu na osebni ravni tu pridobi še socialno razsežnost. Opustitev bogastva v prvih skupnostih ni bila institucionalizirana, saj ostaja nekaj, kar je prepuščeno svobodni izbiri posameznika, čeprav temelji na spreobrnjenju srca. V v. 32 pisec povzdiguje medsebojno edinost, ki pa je sad spreobrnjenja in vere v Boga. V grškem svetu izraz »biti kakor ena duša« označuje ideal prijateljstva (Aristotel), povezave »eno srce in ena duša« pa Grki ne poznajo. Besedni par »srce in duša« nastopa pogosto v 5 Mz in pomeni osebo v najglobljem bistvu popolnoma odprto Bogu (prim. 6,5; 10,12; 11,13; 13,4). Zato se zdi, da je pisec dodal grškemu izrazu srce, da bi ga naredil bibličnega. Krščanska enodušnost ni le uresničitev grškega modela prijateljstva, ampak je nekaj globljega. Ne izključuje človeškega prijateljstva, čeprav najde temelj v odnosu do Boga in je zato naslovljena vsem. Na mesto

naravne simpatije postavlja spreobrnjenje. Ta harmonija src se konkretizira v odpovedi osebni lastnini.

Vrstica 33 pomeni prekinitev teme, ki se nadaljuje v v. 34-35. Pisec tu izpostavlja središčno vlogo apostolov, ki oznanjajo. Velika moč se nanaša na dar Svetega Duha, imenovan *parrēsía*, dar oznanjanja, za katerega prosi skupnost, zbrana v molitvi v 4,29. Beseda *parrēsía* označuje svobodno govorjenje, do katerega je imel pravico vsak rimski državljan. Sopomenka moči (*dýnamis*) je čudež. Čudežno delovanje apostolov pa v Apd potrjuje, da je Kristus res vstal in je sedaj prisoten po njih.

V v. 34-35 je predstavljena skupnost, ki zna premostiti vse materialne razlike. Vrstici imata zelo biblično vsebino, ki izhaja iz 5 Mz 15,4. To, kar je v mazoetskem besedilu izraženo kot navodilo, v LXX in Targumu postane obljuba prihodnosti, eshatološka obljuba, ki jo sedaj pisec vidi uresničeno. Radodarnost je potekala organizirano. Izkupiček so polagali »k nogam apostolov«. Ta izraz se še večkrat ponovi: v 4,37; 5,2; 7,58; 22,3. Glagoli »prodajali, prinašali, polagali« izražajo ponavljajoče se dogajanje, kar pomeni, da je bila to utečena navada. Ti dve vrstici moramo brati v luči dveh naslednjih prizorov: Barnaba in Hananija ter Safira. Pisec predstavlja konkretno obnašanje.

2. 2. 7 Tretji povzetek življenja prve skupnosti(5,12-16)

Povzetek pomeni prehod: posplošuje že predhodne teme, ki so značilne za notranje življenje skupnosti, hkrati pa odpira zunanje življenje, poslanstvo: izpolnjevanje čudežev, oznanjevanje, preganjanje. Tu je v središču čudežno delovanje, ki je znamenje, da je bila molitev skupnosti uslišana. Čeprav je vloga Petra središčna, tu poudarja pisec enotnost vseh dvanajsterih apostolov. Če sta do sedaj le Peter in Janez naredila čudež in ju je zato doletelo preganjanje, pa je od sedaj naprej to stvar vseh apostolov. Pisec povezuje prizore, ki opisujejo delovanje navznoter in navzven v teološkem smislu: poslanstvo navzven raste, kolikor raste tudi skupnost navznoter. Edinstvo Cerkve prinaša uspeh v oznanjevanju, ta pa zopet vzpodbuja bratsko skupnost. Tudi v tem povzetku obstaja nered glede sosledja vrstic: v. 12a.15-16 so bolj povezane, v. 12b-14 pa sledijo drugi tematiki.

V 5,12 pisec posplošuje na vse apostole čudežno delovanje, ki je temeljni element oznanjevanja (prim. 2 Kor 12,12). Ko apostoli ozdravljajo, so prisotnost mogočne Božje roke sredi ljudstva, ki prinaša rešitev. Drugi del vrstice zopet omenja motiv enodušnosti, *homothymadón* (prim. 1,14; 2,46; 4,24; 8,6). Ta je poudarjena glede na molitev ali pa na poučevanje apostolov. Ta enodušnost je sicer lahko vsak trenutek ogrožena (prizor Hananija in Safira), vendar jo Bog varuje. Salomonovo stebrišče je kraj, kjer se zbira jeruzalemska skupnost kristjanov, pa tudi vse ljudstvo, ki želi poslušati nauk apostolov (Apd 4,2; 5,21.25.42).

V. 13 je dobila zelo različne razlage. Opozarja na *mysterium tremendum et fascinans*, ki je izhajal od apostolov. Opozarja tudi na prizor s Hananijo in Safiro, ki je najbrž vzbujal strah tistih, ki so bili zunaj. Predvsem ostaja vprašanje, kdo so »drugi« (*loipoi*)? Ljudstvo je kristjane občudovalo in skupnost je rasla. Rast Cerkve je tema v. 14. Nekateri to temo povezujejo z izpolnitvijo Abrahamove obljube potomstva in je v Apd zelo prisotna. Je znamenje aktivne Božje prisotnosti. Dvojica »možje

in žene« nastopa še večkrat in kaže samoumevnost, da so bili od vsega začetka v skupnosti eni in drugi.

V. 15 se slabo vključuje v celoto, ponovno vzpostavlja temo čudežnega delovanja in vodilno vlogo Petra. Spominja na Jezusovo javno delovanje. Ideja, da že senca človeka ali tudi živali vsebuje neko pozitivno ali negativno moč, je bila v antičnem svetu razširjena. Vstopiti v senco neke osebe je pomenilo stopiti v stik s to osebo in z močjo, ki jo ima v sebi (prim. Apd 19,12). Vendar pri piscu ne moremo govoriti o povezavah z magično močjo, saj na tak način predstavlja Božjo moč, delovanje Svetega Duha. Isti glagol »dotakniti, pokriti« nastopa tudi v Lk 1,35 in v 9,34. Senca zanj pomeni Božjo prisotnost, kar je tipično že za Staro zavezo (prim. Ps 17,8; 36,8). Vzhodna različica besedila nam ne podaja učinkov na bolnikih, zahodna pa dodaja »bili so osvobojeni vseh bolezni, vsak glede na svoje potrebe«.

Povzetek se zaključuje s splošno predstavitevijo čudežnega delovanja apostolov v v. 16, ki močno spominja na evangeljsko podobo Jezusa (Lk 6,17-18). Prvič pisec poudarja, da je dejavnost presešla obzidje mesta Jeruzalem in kaže na okolico, na Judejo. Uspeh apostolov pa povzroči ostro reakcijo judovskih avtoritet in odpira pripoved o preganjanju (Apd 5,17-42). Trenutek, v katerem se začne preganjanje, je preišljen: ko je jeruzalemska skupnost zaradi svoje veličine na točki, ko mora prerasti obzidje Jeruzalema in se razširiti po Judeji.

2. 3 Preganjanje prve Cerkve

V Apd 1-3 Luka opisuje idealno podobo prehoda iz judovske vere v krščanstvo in še ne uvaja nasprotij, čeprav so se ta pojavila najbrž na samem začetku. V temi preganjanja judovstvo in krščanstvo nista predstavljeni kot dve nasprotujoči si sili na enaki ravni. Moč krščanstva, moč duha izhaja iz ljubezni, ki je služenje. Judovska avtoriteta pa gradi na človeški moči. Prav svobodno oznanilo Cerkve povzroča ostro reakcijo, saj z novostjo ogroža versko in socialno urejenost Judov. Tema preganjanja se v prvem delu knjige (Apd 1-12) stopnjuje skozi štiri različne prizore, v drugem delu knjige pa odmeva predvsem v Pavlu, v njegovi čudežni rešitvi iz ječe:

- vklenitev Petra in Janeza v ječo (4,1-22),
- vklenitev apostolov v ječo (5,17-42),
- usmrtitev Štefana (6,7-8,1),
- čudežna rešitev Petra iz ječe (12,1-25),
- čudežna rešitev Pavla in Sila iz ječe (16,16-40).

Preganjanja povzroči prvi čudež (3,1-10), oz. reakcija ljudi nanj, ki prisili veliki zbor, da nasprotuje delovanju apostolov (4,1-22). Ker ti niso poslušni prepovedi, se preganjanje stopnjuje. Najmočnejši razlog za preganjanje skozi celoto knjige pa ostaja vstajenje od mrtvih. Preganjanja dajejo v toku celotne pripovedi sad večje zrelosti za širjenje Besede. Pomenijo preskok v kvaliteti oznanjanja, saj se to dopolnjuje v soudeležbi pri Jezusovem trpljenju.

2. 3. 1 Štefan - prvi mučenec (6,8-8,1a)

Glavni junak tretje pripovedi o preganjanju (6,8-8,1a) je Štefan, prvi mučenec. Pripoved vsebuje tri dele: sodni proces (6,8-15), Štefanov govor (7,1-53) in umor Štefana (7,54-8,1a). Pisec posveča opisu Štefana veliko pozornost. Tako kot prvi dve pripovedi, je tudi ta zaznamovana s sodnim postopkom. Proces se odvija pred velikim zborom, v opisu pisec ponavlja motiv nemoči nasprotnikov. Razlog za sodni postopek pa je s Štefanom bolj jasno določen: v prvi pripovedi je bilo to delovanje v Jezusovemu imenu (4,7), v drugi neposlušnost prepovedi oznanjevanja (5,28), sedaj pa je razlog Štefanovo govorjenje proti templju in Postavi (6,13). O razvoju teme preganjanja priča zaključek sodnega postopka, saj se prvi konča z grožnjo, drugi s pretepom, tretji pa z usmrčitvijo, s kamenjanjem. Preganjanju pa vsakič sledi še večji učinek oznanjevanja in številčna rast skupnosti v Jeruzalemu. Učinek Štefanove smrti je v tem, da oznanjevanje preide obzidje Jeruzalema in se razširi v okolico, preide na pogane. Judovsko ljudstvo pa še bolj zaostri značaj nasprotovanja (6,12). Med kristjani in Judi nastaja vedno večja ločnica. Pisec ta odnos predstavlja tako, kot je bil v njegovem času. Kristjani tretje generacije so doživljali veliko zaprtost s strani palestinskih Judov, ki so se po letu 70 po Kr., ko je bil porušen tempelj, naslonili na Postavo, na Besedo. V vsebini Štefanovega govora se čuti, da pisec zre zelo povezano tri dogodke: smrt Jezusa, porušenje templja v Jeruzalemu in zavrnitev krščanstva s strani Judov. Za kristjanovo vero porušenje templja nima nobenih velikih posledic, saj Bog ne prebiva v svetišču, narejenem s človeškimi rokami (Apd 7,48), ampak v nebesih, kjer je tudi križani Jezus, poveličan v slavo (Apd 7,55).

Štefanov govor (Apd 7,1-53) je najdaljši govor v Apd, ki je zgodovinske narave. Najbrž je v veliki meri stvaritev pisca. V njem na zelo originalen način povzema nekatera obdobja zgodovine Izraela. Ustavlja se predvsem pri očakih, Abrahamu in Jožefu, nato na široko opisuje Mojzesa ter ob njem šotor pričevanja in kasnejšo gradnjo templja. Govor se zaključuje z ostro Štefanovo obsodbo Judov. V tem zgodovinskem govoru so izpuščena nekatera zelo pomembna obdobja, dogodki in osebnosti zgodovine Izraela, saj pisec ne omenja obdobja sodnikov, kraljev Savla in Davida ter obdobja monarhije. (V Pavlovem govoru v Antiohiji Pizidijski je vse to omenjeno.) Iz tega je razvidno, da pisec razvija celotno vsebino govora okoli ene same tematike: templja v Jeruzalemu. Ta je predstavljal na poseben način identiteto izvoljenega ljudstva Izraela, saj je v njem prebival Bog. Uničenje templja naj bi zato Judom postalo znamenje nečesa novega, drugačne prisotnosti Boga, ki ni več omejena v geografskem smislu. Postalo naj bi znamenje, da Cerkev prerašča judovstvo. Potrjevalo naj bi njeno univerzalnost. Zato ni slučaj, da ravno z mučeništvom Štefana krščansko oznanilo začinja presegati meje Jeruzalema in se širi v Samarijo, ki je naseljena s pogani. Pisec sicer v celotnem delu Lk-Apd priznava spoštovanje do jeruzalemskega templja, le relativizira njegov pomen: tempelj je nekaj, kar je Bog želel v določenem obdobju Izraela, vendar je prehodnega značaja, saj s krščanstvom izgublja veljavo.

Govor je originalen z vidika strukture, ker nima kristološke kerigme, značilne za vse oznanjevalne govore. Namig na Jezusa vsebujeta samo vrstici 37 in 52, čeprav je Njegova usoda in Obličje preganjanega prisotno v vseh starozaveznih osebnostih,

ki jih govor predstavlja po modelu trpečega Kristusa. Še posebej v Mojzesovi zgodbi se zrcali Jezusova pot in zgodovina Cerkve ter njen odnos do judovstva. Štefanova obsodba Judov na koncu govora (v. 51-53) je zelo resna, vendar ne dokončna. V nadaljnji pripovedi Apd se bodo oznanjevalci še vedno obračali na Jude, vendar na tiste iz diaspore.

Štefanova smrt (7,54-8,1a) zaključuje širšo podenoto (3,1-8,1), ki izpostavlja notranje in zunanje življenje prve skupnosti kristjanov v Jeruzalemu. Razlog za Štefanovo smrt je samo vera v Vstalega, saj veliki zbor njegov govor posluša do konca, čeprav se jezi in z zobmi škriplje proti njemu. Ko pa Štefan izpove svoje videnje Jezusa, povečanega na Božji desnici, pa ti s silo planejo po njem in ga kamenjajo. V tem opisu je neverjetna podobnost Štefana z Jezusom. Pisec predstavlja Štefanovo usodo na podlagi Jezusovega modela. Obstaja vrsta vzporednic med Jezusom in Štefanom, ki sporočajo, da Cerkev po apostolih in mučencih doživlja isto usodo kot Jezus. Podobnost Učeniku v trpljenju pogloblja identiteto pravega apostola. Pisec ob Štefanu poučuje bralca o tem, do katere mere naj kot kristjan živi podobnost Kristusu v trpljenju in smrti. Pisec uči bralca, naj moli za odpuščanje nasprotnikom in tako do konca živi ljubezen do sovražnikov. V sobesedilu ravno ta molitev za odpuščanje odpira prihodnost tudi Judom in jih ne zapečati z dokončno obsodbo. Zanimivo je tudi, da je v tej pripovedi prvič uvedena osebnost Savla (kasneje Pavla), ki pa ni aktivno udeležen pri kamenjanju Štefana, ampak samo odobrava to dejanje.

Vzporednice med Jezusom in Štefanom: Polna Sv. Duha, polna modrosti, milosti in moči (Lk 4,1.14; 2,40.52; Apd 6,3.5.8.10); delata znamenja in čudeže (Lk 4,36; Apd 6,8); pred modrostjo so umolknili (Lk 20,26; Apd 6,10); pismouki in starešine hujskajo (Lk 20,1; Apd 6,12); odvlečejo pred veliki zbor (Lk 22,66; Apd 6,12); oči vseh so uprte vanj (Lk 4,20; Apd 6,15); njuno obličje se spremeni (Lk 9,29; Apd 6,15); nebo se razpre (Lk 3,21; Apd 7,56); odvlečejo ga iz mesta (Lk 4,29; 20,15; Apd 7,58); molitev pred smrtjo: »Oče (Gospod) odpusti« (Lk 23,34; Apd 7,59-60); pokop (Lk 23,50-53; Apd 8,2).

2. 3. 2 Čudežna rešitev Petra iz ječe (Apd 12,1-25)

Pripoved je samostojna enota, vpeta v sobesedilo z okvirjem, ki ga sestavljata vrstici 11,30 in 12,25. Okvir govori o prihodu Barnaba in Savla v Jeruzalem zaradi denarne nabirke in o njuni vrnitvi v Antiohijo. Pripoved se odlikuje po živem, realističnem slogu, ki na kontrasten način izraža naslednje: Božja moč se razodeva ob reševanju iz nevarnosti tistih, ki so izvoljeni, in uničenju tistih, ki so nasprotni njegovemu načrtu. Cerkev se od 10. poglavja že odpira poganskemu svetu in pisec vzporedno z rastjo skupnosti poudarja tudi nujnost preganjanja, ki tej skupnosti daje rodovitnost. Tako odlomek poudarja kontrast med usodo preganjalca in preganjanega. Preganjalec je v tem primeru politična oblast (kralj Herod), in ne več predstavniki judovskih avtoritet. Preganjani pa je Peter, ki je na prvem mestu skupnosti, in zato je z njim predstavljena vsa skupnost, ki ga spremlja v molitvi. Spomnimo se, da je bil v predhodnih prizorih Peter preganjan s strani judovske avtoritete (velikega zbora in saducejev iz Jeruzalema), tu pa pride do spremembe

narave preganjalca. Večkrat je tudi poudarjeno, da je kristjanom od tega mesta pripovedi Apd sovražno že vse judovsko ljudstvo, saj so njihove skupnosti že mešane, sestavljene iz judovskih in poganskih kristjanov, kar je za pravoverne Jude nesprijemljivo.

Zgodba je polna simbolike, ki priklicuje starozavezni dogodek izhoda iz egiptovske sužnosti. Gospod reši Petra iz ječe na način, ki sledi modelu prvega eksodusa, ko je bilo rojeno starozavezno ljudstvo, saj se vse zgodi ponoči, v dneh nekvašenega kruha (prim. 2 Mz 12). Pisec zelo izpostavlja tesno povezanost Petra s krščansko skupnostjo, ki je v isti noči zbrana v molitvi. Vzporedno dogajanje, reševanje Petra iz ječe in spremljajoča molitev kristjanov pa daje slutiti, da tu Peter v svoji osebi predstavlja novo ljudstvo in da rešitev Petra iz ječe pomeni nekaj več: pomeni izkušnjo Boga osvoboditelja, ki rešuje novozavezno ljudstvo iz nevarnosti na način, kot je reševal starozavezno.

Luka predstavlja Petra tudi na način, ki spominja na Kristusa (podobno kot pri Štefanu), saj je v Lk pot Jezusa večkrat predstavljena po modelu eksodusa (prim. Lk 9,31). Lahko rečemo, da je podlaga dogajanju Jezusova zgodba, predvsem Lk 22,47-54 (saj obstaja vrsta sorodnih glagolov, npr. dal zgrabiti, *syllambánō*) in Lk 23,6-9, ki pripada enojni tradiciji. S poglavjem 12 Luka na nek način zaključi obdobje apostolov, saj se Peter v aktivnem delovanju kasneje ne pojavi več, pozornost se prevesi na Pavla in njegove spremljevalce.

Struktura enote 12,1-25 je hiastična, z modelom A-B-A'. A in A' predstavljata usodo preganjalca, B pa rešitev preganjanega.

- A 12,1-3 (Herod aktiven v preganjanju)
12,4-11 (čudežna osvoboditev Petra iz ječe)
- B 12,12-17 (srečanje Petra s krščansko skupnostjo)
12,18-19 (kazen stražarjem)
- A' 12,20-23 (Herodov konec)
12,24-25 (povzetek)

Predstavitev preganjalca (12,1-3)

Čas (*kairós*), v katerega je postavljeno dogajanje, se nanaša na predhodne vrstice (11,29-30), ko Savel in Barnaba prineseta denarno pomoč Cerkvi v Jeruzalem. To so dnevi nekvašenega kruha, teden praznovanja Pashe, največjega judovskega praznika. Luka predstavlja glavnega preganjalca z imenom »kralj Herod« (10 pr. Kr. - 44 po Kr.), čeprav gre za Heroda Agripa I., in ne za Heroda Velikega, četrtnega oblastnika, ki je bil njegov praded. Kralj Herod je predstavljen kot preganjalec posameznikov jeruzalemske skupnosti kristjanov. Razlog za preganjanje je želja, da bi ugajal Judom - izraz pomeni celoten narod, ki je nasproten kristjanom, ker si želi njihove smrti. Aktivnost preganjanja označuje glagol »udariti po, položiti roke nad«, kar je tipično starozavezni način izražanja (prim. 1 Mz 15,13; 2 Mz 1,11; 5,22).

Opazen je tudi kontrast, da Luka Jakobovo mučeniško smrt, po rimskem načinu obglavljanja z mečem, le omenja (v. 2), Petrovi vklenitvi v ječo pa posveča veliko pozornost. Najbrž Jakobovo smrt omenja le zato, da bi bolj nazorno predočil smrtno nevarnost, v kateri se znajde tudi sam Peter. Po Jakobovi smrti pa o celotni

skupnosti dvanajsterih ne moremo več govoriti, saj zanj nadomestnega apostola ne izbirajo več. Jakobovo mučeništvo zato nakazuje tudi prehod na poapostolsko dobo.

Opis Petrove vklenitve v ječo (12,4-6)

V opisu Petrove vklenitve v ječo je zelo poudarjena zastraženost, človeška sila, ki preprečuje kakršen koli poskus rešitve. Pri straži sodeluje 16 mož, po štirje se izmenjujejo vsake tri ure, saj je v rimskem redu noč razdeljena na štiri dobe. S tem podrobnim opisom Luka želi poudariti, da gre pri osvoboditvi res le za čudežen poseg, za rešitev situacije, v kateri, človeško gledano, ni več upanja. Herod spoštuje pravilo Judov, da se v času praznika ne sme javno soditi, zato čaka. Že na začetku Luka poudari, da je istočasno zbrana Cerkev v molitvi za Petra, saj je to njeno edino orožje v boju proti preganjalcu. V toku pripovedi postaja očitna učinkovitost te molitve, ki izhaja iz solidarnosti s Petrom, saj jo njegova usoda prevzema v globini.

Opis čudežne rešitve (12,7-10)

Čudežen poseg se zgodi nenadoma, po angelu, ponoči, ko Peter spi in sam ne stori nič za svojo rešitev. S tem Luka še bolj poudarja, da je osvoboditelj res samo Bog. Angela spremlja svetloba, ki ponavzočuje Božjo prisotnost. Angel se posluži udarca v bok, vse se dogaja v naglici. Velelniki: »hitro vstani, opasi se, priveži si sandale, pojdi...« spominjajo na izhod iz Egipta (prim. 2 Mz 12,11). Prva Petrova reakcija je popolna poslušnost, toda skoraj v sanjah (»ni vedel, da je res«). Podroben opis poti izhoda iz ječe daje vtis zelo realističnega dogajanja in kaže, kako so v Bogu vse ovire z lahkoto odstranjene, saj se vrata sama od sebe odprejo, straže nič ne reagirajo. Angel nenadoma izgine, tako kot se nenadoma pojavi, kar je tipično za piščev način predstavljanja (prim. Apd 8,39; 10,7; Lk 1,38).

Petrova druga reakcija je opisana v 12,11. Šele ko angel nenadoma izgine, je Peter spet v polni zavesti in iz pasivne poslušnosti postane aktiven. Tedaj izreče neke vrste veroizpoved, v kateri prizna Gospoda za osvoboditelja izpod oblasti sovražnika. Izbrano besedišče veroizpovedi spominja na rešitev ljudstva iz Egipta (»rešil iz roke«). Sovražnik v tem primeru ni le Herod, ampak tudi vse judovsko ljudstvo. Bog se tako izkaže kot tisti, ki vodi zgodovino.

Srečanje Petra s skupnostjo (12,12-17)

Ko se Peter sam zave situacije, reagira kot osebnost, odgovorna za Cerkev. Napoti se do kraja, kjer je zbrana jeruzalemska skupnost kristjanov v molitvi. To je hiša Marije, matere Janeza Marka, ki naj bi bil po tradiciji evangelist Marko, omenjen tudi na koncu te pripovedi v 12,25 kot Barnabov in Savlov spremljevalec na prvem misijonskem potovanju (prim. Apd 13,5.13; 15,37-39).

Luka opisuje srečanje Petra s skupnostjo tako, da poudarja kontrast. Čeprav je skupnost zbrana v molitvi zanj, je vendar zelo počasna za dojetje tega, kar se je zgodilo. Čeprav služkinja prepozna Petra, ki trka na vrata, mu vendar vrat ne odpre. Poudarjena je simbolika vrat, saj so se ob izhodu iz ječe sama od sebe odprla, sedaj pa ob Petrovem trkanju daljši čas ostajajo zaprta. Ko služkinja sporoči novico o Petrovem prihodu, ji skupnost najprej ne verjame in si razlaga, da je prišel njegov angel. Ta kontrastnost izpostavlja, da gre dejansko za presenetljiv Božji poseg, ki presega človekovo dojemanje, čeprav ga spremlja molitev. Na podoben način je predstavljena v evangelijski literaturi skrivnost Kristusovega vstajenja.

Ko skupnost Petra končno z osuplostjo sprejme medse, pisec samo omenja njegovo pripoved o tem, kaj se je zgodilo, zaključí pa jo z zanimivim stavkom: »Sporočite to Jakobu in bratom!«. Tako prvič uvaja v dogajanje apostola Jakoba starejšega, ki kasneje v Apd 15,13 spregovori kot voditelj jeruzalemske Cerkve. Za pripovedovanje Petra je uporabljen grški glagol *diégéomai*, ki pomeni pripovedovati, in poudarja razsežnost pričevanja iz osebnega izkustva. Peter ob zaključku tega prizora skrivnostno izgine iz dogajanja in se pojavi samo še z govorom na prvem apostolskem zboru v Jeruzalemu.

Kazen stražarjem (12,18-19)

To je negativen zaključek pripovedi, ko pisec prestavi pozornost na konkretne posledice Petrove čudežne rešitve, ki zadenejo stražarje, saj so kaznovani s smrtno kaznijo. Herod je predstavljen podobno kot v 5,21-24, ko zaman išče in ne najde svojih nasprotnikov ter zato da usmrtiti druge.

Usoda preganjalca (12,20-23)

Te vrstice se navezujejo na 12,1-3, in uokvirjajo pripoved, saj izpostavljajo kontrast med Herodom, ki preganja, in Herodom, ki ga za njegova dejanja zadene Božja kazen. Dogajanje se na koncu prestavi v Cezarejo. Pisec Herodovo smrt uvaja najprej s političnim konfliktom, ki ima po virih Jožefa Flavija realistične osnove. Poudarjen je razlog, zaradi katerega Gospodov angel nad njim v hipu izvrši smrtno kazen: od ljudstva sprejema čast, ki pripada le Bogu, sam pa Boga ne časti. Herod, ki je judovskega porekla, bi moral vedeti, da je pobožanstvenje človeka v judovstvu nesprejemljivo (prim. Iz 14,14; Ezk 28,2; Dan 5,20), saj pomeni podleči temeljni skušnjavi »biti kakor Bog«, opisani v 1 Mz 3,5. Zanimivo je, da Bog ne kaznuje ljudstva, ki malikuje, ko časti Heroda, ampak Heroda samega, ki to čast prejema. Kazen je opisana na način, ki je tipičen za helenistični svet (»razjedli so ga črvi«). V Apd 14,14 je opisan nasproten prizor, ko Pavel in Barnaba pretrgata svoja oblačila in ne dopustita množici, da bi ju proglasila za bogova. Prav tako kot rešitev preganjanega, se tudi kaznovanje preganjalca zgodi hipoma, po Gospodovem angelu. Tako rešitev preganjanega kot usoda preganjalca pomenita Božje delo, poseg Boga samega.

Kratek povzetek (12,24-25)

Ti dve vrstici tvorita okvir z 11,19 in nadaljujeta tok pripovedi v 11,27-30. Prizorišče se prestavi iz Jeruzalema v Antiohijo. Kratek povzetek, ki se nahaja še na mnogih mestih knjige (prim. 2,47; 4,4; 6,1.7; 9,31; 13,49; 19,20), pooseblja Božjo besedo, ki pomeni vstalega Kristusa, prisotnega v krščanski skupnosti, ki raste in se širi. Božja beseda je torej živa in učinkovita, ko je oznanjena, zato daje rodovitnost. S tem se izpolnjuje Božje naročilo, dano v 1 Mz 1,28, izpolnjuje se Abrahamova obljuba (1 Mz 12,25), saj je nova skupnost kristjanov predstavljena kot novo človeštvo, ki se mora čim bolj razrasti. Preganjanje je torej samo v sebi rodovito, saj vzbuja večjo daritev kristjanov, daritev pa preobraža človeka in ga bliža k Bogu.

2. 4 Širjenje evangelija iz Judeje

V središču celotne pripovedi Apd pisec predstavlja prehod vere na poganski svet. Opisuje ga na različnih ravneh. Največja resnica, ki so jo morali dojeti prvi kristjani, je bila zajeta v spoznanje, da so tako Judje, kot pogani, deležni iste milosti. Prve največje težave skupnega življenja kristjanov so izhajale iz dejstva, da gre za sožitje dveh tako različnih kultur: judovske in helenistične. Potrebno jih je bilo rešiti na način, ki je vzpostavil temelje odnosa med Judi in kristjani ter med judovskimi in poganskimi kristjani. V iskanju rešitev izstopa skrivnostno vprašanje glede nedoumljivih Božjih načrtov: kako je mogoče, da Bog obljube, ki jih je dal Izraelu, izpolnjuje na poganih, saj se je zdelo, da so ti bolj naklonjeni krščanstvu? V kakšnem smislu Cerkev pomeni nadaljevanje poti izvoljenega ljudstva, če prav to zavrača oznanilo?

S preganjanjem nastopi novo obdobje v misijonski dejavnosti prve skupnosti: oznanjevanje ne bo več omejeno le na Jeruzalema in Judejo, temveč osvaja počasi celoten imperij – poganski svet. Odlomek 8,4-25 opisuje oznanjevanje v Samariji kot posledico preganjanja kristjanov. »Kri mučencev je seme novih kristjanov« (Tertulija). S tem se uresničujejo Jezusove besede (1,8) o pričevanju v Judeji in Samariji. Prvi del poroča o Filipu in o spreobrnjenju Simona Čarovnika (4-13), drugi del pa o spopadu Petra in Janeza s Simonom Čarovnikom (14-25).

Pripoved o diakonu Filipu (8,26-40) prikazuje prodor krščanskega oznanila v poganski svet. Gre za spreobrnjenje etiopskega evnuha, ki je navezan na Izrael, a je hkrati tudi oddaljen od njega bolj kakor Samarijani. Pripoved je lepo sestavljena in ima v središču navedek iz Izaija ter predstavlja zgled krščanske kateheze, t. i. tipološko-kerygmatičnega oznanjevanja, ki se začne s Staro zavezo in vodi k veri v Kristusa; razlaga SP mora voditi h krstu! Tudi ta pomemben korak v krščanskem misijonu izvira iz Božje pobude (v. 26).

Luka najprej v Apd 9 podaja zgodbo spreobrnjenja osebe, po kateri bo izvedel program širjenja krščanstva v poganskem svetu. Uvede glavnega protagonista drugega dela knjige, Savla oz. Pavla, ki iz preganjalca postane oznanjevalec in tako na nek način poseblja ta prehod. Pravoveren Jud postane goreč kristjan in tako s svojim zgledom odpira pot judovstvu v krščanstvo. V tem poglavju si pisec pripravi osebo, po kateri bo izveden resničen misijon med pogani.

Nato v Apd 10 na široko opisuje Petrovo izkustvo spreobrnjenja prvega pogana - rimskega stotnika Kornelija, ki prepriča najvišjo cerkveno avtoriteto o dejstvu, da so pogani »tako kot Judje« deležni Svetega Duha, deležni milosti krsta. Poglavji 9 in 10 sta značilni po opisovanju Božjih posegov, saj gre za izpolnjevanje Božjega namena.

Nadalje v Apd 13-14 predstavlja prvi uradni misijon antiohijske Cerkve, to je misijonsko potovanje Pavla in Barnaba, kjer se v konkretnem oznanjanju potrjuje odprtost poganov za oznanilo Kristusa.

V Apd 15 pa ta tema doseže višek, saj je na apostolskem zboru v Jeruzalemu javno potrjeno, uzakonjeno, da Postava poganov ne obremenjuje, da ti na svoboden način lahko pristopijo k veri v Kristusa in z vero dosežejo vse upravičenje. S prvim apostolskim zborom je javno rešen glavni problem prve Cerkve ter odprta pot misijonu med pogani, kar je vsebina drugega dela knjige (16-28).

Luka torej sledi naslednjemu Božjemu načrtu: najprej si pripravi oznanjevalca, osebo, po kateri bo izvedel misijon med pogani, nato pripelje Petra do osebnega spoznanja, da je mogoč dostop poganom do vere, šele nazadnje pa, na podlagi predvsem tega in tudi drugih izkustev, celotna Cerkev sprejme, potrdi to resnico.

2. 4. 1 Krst rimskega stotnika Kornelija (Apd 10,1-11,18)

Opis vsebuje splošne značilnosti teologije pisca: predstavlja vrsto posebnih, nadnaravnih dogodkov, ki posežejo v življenje človeka (pojav angela, apokaliptično videnje, govor Duha). Pri tem zanemarja človekov delež, delovanje Boga po človekovih odločitvah in preko človekovega odločanja. To pa zato, da bi bralca prepričal, da je očitno na delu Bog sam. Božja prisotnost je v tem dogajanju neposredno zaznavna, v ospredje stopa neposredno izpolnjevanje Božjega naročila.

Prizor vsebuje dve sceni, ki izpostavljata vsaka svojo osebnost, Kornelija in Petra, oba zelo različnih značajev. Obema je v videnju dano naročilo, ki ga poslušno izpolnita. Globlje dojetje videnja pa zahteva refleksijo, zahteva njuno medsebojno srečanje, kjer je sporočilo Boga dokončno razumljeno.

To je nenavadno dolga enota, ki vsebuje veliko povzetkov in ponavljanj. Ko zvmemo za Kornelijevo videnje, je to še trikrat ponovljeno: po poslancih Petru, po Korneliju Petru, po Petru jeruzalemski Cerkvi. Ko zvmemo za Petrovo videnje, je to še enkrat ponovljeno in kasneje ga Peter podrobno opiše jeruzalemski Cerkvi. Besedilo torej ne vsebuje samo opisa tega, kar se je zgodilo, ampak tudi poudarja pomembnost posredovanja tega drugim. Šele preko teh ponavljanj videnji razodeneta svoj dokončni učinek in namen. Videnji pripravljata prostor za srečanje med dvema osebama, ki pripadata zelo različnim miselnim in kulturnim svetovom. Vsako od videnj vzpodbuja k temu, da bi se odprli za človeku nenavadno Božje delovanje. Bog deluje z dveh strani, da bi dosegel ta cilj.

Nov odnos, ki nastane med Petrom in Kornelijem, mora vsa Cerkev javno opravičiti in doživeti kot odraz Božjega načrta. Zato temu prizoru sledi srečanje Petra s skupnostjo kristjanov v Jeruzalemu, ki prepozna po Petrovem poročanju, da se je zgodilo nekaj Božjega. Struktura poglavja 10 je naslednja:

- v. 1-8: predstavitev Kornelija, njegovo videnje in izpolnitev naloge
- v. 9-16: predstavitev Petrovega videnja
- v. 17-23a: srečanje Petra s Kornelijevimi poslanci
- v. 23b-33: srečanje Petra s Kornelijem
- v. 34-43: Petrov govor v Kornelijevi hiši
- v. 44-48: poganske binškoži

Kornelij in njegovo videnje (10,1-8)

Kornelij je predstavljen kot rimski stotnik, ki živi v Cezareji, 50 km severno od Jope, kjer se nahaja Peter. Cezareja je bila za razliko od Jope predvsem grško, helenistično mesto, ki Judom ni bilo preveč naklonjeno. Kornelij je označen z verskimi kvalitetami, z držo pobožnosti (*eusébeia*) in bogaboječnosti (*foboúmenos tôn Theòn*). To spominja na predstavitev stotnika v Kafarnaumu v Lk 7,3-5. Taka predstavitev pogankega stotnika odpravlja bralcu predsodke, saj je stotnik pred

Bogom lahko sprejet in uslišan tako kot Judje. *Eusébeia* namreč pomeni pravilno notranjo naravnost pred Bogom, njeno nasprotje je idolatrija, nemoralnost. Kategorija bogoboječih pa za razliko od prozelitov, spreobrnjencev, ki so že prejeli obrezo in postali člani izraelskega ljudstva, označuje tiste, ki simpatizirajo z Judi, čeprav koraka obreze še niso storili. Kornelija odlikuje tudi nenehna molitev in ravno v času molitve (okoli 15h popoldan) mu je dano videnje, ko Bog na odločilen način vstopi v njegovo življenje in po njem v življenje vse Cerkve. Pisec poudarja, da je videnje razločno, kar pomeni realnost doživljanja. Opis tega videnja je potem še trikrat ponovljen z rahlimi odstopanji (prim. 10,22.30-32; 11,13), kar daje temu dogodku, ki ne sme biti pozabljen, poseben pomen.

Dialog v videnju je opisan po starozaveznem modelu. Angelovo sporočilo ima značilnosti obrednega jezika, ki vsebuje naslednjo idejo: molitve in dobra dela se dvigajo k Bogu in imajo isto veljavo kakor kadilne daritve templja. Judje iz diaspore so imeli nasploh bolj razvit čut za pomen duhovnih daritev, ki so enakovredne obrednim daritvam. Bog se takih molivcev, kot je Kornelij, spominja in uslišuje njihove globoke prošnje, ki se dvigajo k Njemu. Željo po pripadnosti izvoljenemu ljudstvu usliši na nov način, odpre mu pot do evangelija in krščanske skupnosti.

Korneliju je v videnju zaupana naloga. Mora poslati po nekega Simona, imenovanega tudi Peter, ki je zanj povsem tuj človek. Torej mu je tudi cerkvena skupnost povsem tuja. Angel Korneliju ne posreduje razloga, zakaj mora poslati po Petra, pa vseeno naleti pri njem na popolno poslušnost in takojšnjo izpolnitev naročila. To v pripovedi ustvari določeno napetost.

Petrovo videnje (10,9-16)

Vzporedno prvemu videnju je predstavljeno drugo, ki ga ima Peter v Jopi, ko se Kornelijeви poslanci že bližajo njegovemu domu. Peter ima videnje prav tako v času molitve, in sicer opoldan, ko je po judovski tradiciji ura teofanije, razodetja Boga ob polni dnevni svetlobi. To kaže na duhovno občutljivost pisca, ki bralcu sporoča, da je čas molitve privilegiran trenutek za odkrivanje Božjih načrtov nad tekočim dogajanjem in nad lastnim življenjem.

Videnje je opisano na apokaliptičen način, saj je vezano na vidno podobo, spremlja ga odprtje neba in pojav predmeta, ki se spušča. Opis tega skrivnostnega predmeta pa je nejasen: velik platnen prt ali posoda (*skeūos*) vsebuje vse vrste živali, naštete po klasičnih judovskih zooloških kategorijah. Seznam živali izhaja iz 1 Mz 1,30; 6,20; 7,14. Videnje lahko razložimo s teologijo stvarjenja, ki relativizira razlike med čistimi in nečistimi živalmi, saj te še niso obstajale, ko jih je Bog ustvarjal. Tudi ob vesoljnem potopu je Bog rešil vse vrste živali, čiste in nečiste. Glas z neba Petru naroča, naj jih zakolje in je. Peter to odločno zavrne zaradi zvestobe Postavi, ki prepoveduje uživanje nečistih živali. Zagotavlja, da v tem Postave ni še nikoli prekršil. Petrova reakcija kaže na trdno zasidrano miselnost Judov glede čistosti in nečistosti, ki jo je bilo ob sprejemu poganov v krščansko skupnost potrebno prerasti. Videnje doseže vrh v 10,15, v izreku: »Kar je Bog očistil, ne imej za nečisto!«, ki spominja na Mr 7,19 (»s tem je razglasil vse jedi za čiste«) in odpravlja predpise, ki so podani v 3 Mz 11. Bog torej v Jezusu Kristusu odpravlja vse razlike med čistimi in nečistimi ustvarjenimi bitji in jim vrača čistost, ki so jo imela ob stvarjenju. Celo v eshatologiji rabinskega judovstva zasledimo, da bodo ob koncu časov vse stvari spet

veljale za čiste. Videnje se zaključi tako, da se skrivnosten predmet ponovno dvigne k Bogu v večnost, od koder je prišel. Ostaja dvoumno, kaj se ponovi trikrat, celoten prizor, glas, ves dialog? Število tri pa vsekakor pomeni polnost in trdnost tega Božjega sporočila.

Srečanje med Petrom in Kornelijevega poslanci (10,17-23a)

Peter pomena videnja še ne doume, ko Kornelijeve poslanci že stojijo pred vrati njegovega doma. Sedaj je potreben poseg Duha, ki Petru naroča, naj poslance sprejme, saj jih pošilja sam Duh, da bi odpotoval z njimi. Peter je naročilu Duha poslušen. Poslanci Petru ponovijo kratko vsebino Kornelijevega videnja (v. 22), pri čemer dodajo namen, zakaj naj Peter obišče Kornelija: da bo ta poslušal njegove besede. Prizor se zaključi s Petrovo gostoljubnostjo, ki delno že pomeni premagovanje ovir med pogani in Judi ter odkriva pomen Petrovega videnja.

Srečanje med Petrom in Kornelijem (10,23b-33)

Peter tretjega dne po videnju odpotuje s poslanci h Korneliju, vendar ne sam, v spremstvu z nekaterimi brati. Kasneje, v 10,45 zvemo, da so to judovski kristjani, ki postanejo priče temu pomembnemu dogajanju pred Cerkvijo v Jeruzalemu in v Cezareji. Srečanje Petra s Kornelijem si tako pridobi skupnostno razsežnost in ima uraden značaj, saj tudi Kornelij v pričakovanju Petra povabi k sebi še sorodnike in bližnje prijatelje. Ti bodo torej sestavljali prvo mešano skupnost judovskih in poganskih kristjanov na Kornelijevega domu, ki ji bo dal začetek Peter sam. Vzdušje pričakovanja Petrovega obiska kaže na pripravljenost poganov, da sprejmejo evangelij.

Srečanje med Kornelijem in Petrom je opisano precej podrobno. Kornelijeve gesta, ko pade pred njim na kolena (*proskýnesis*), daje priložnost, da pisec po Petrovih besedah poudari enakost med Judi in pogani, enakost vseh ljudi, ki odpravlja vsako versko diskriminacijo. Peter ob vstopu v hišo izrazi princip Postave glede odnosa med Judi in pogani in s tem poudarja, da je v tej situaciji ta princip že preraščen. To utemelji s prvo razlago svojega videnja, in sicer na alegoričen način, saj vprašanje čistih in nečistih živali in jedi prenaša na raven medsebojnih odnosov med Judi in pogani. Peter je preko vseh dogodkov in srečanj uspel razumeti sporočilo Boga v skrivnostnem videnju, kar daje krščanstvu univerzalno razsežnost. Razlaga v. 28b je temeljna resnica ne samo tega prizora, ampak celotne knjige Apd. Čeprav Peter že dojame vso skrivnost Božjega razodetja, jih vseeno vpraša: »Zakaj ste poslali pome?« S tem daje priložnost Korneliju, da za bralca že tretjič ponovi vsebino njegovega videnja. Na koncu Kornelij še enkrat izrazi neposredno razpoložljivost in hvaležnost apostolu. Vse to pa ustvarja vzdušje pričakovanja zadnjega Petrovega govora.

V razumevanju celotnega prizora se zastavlja vprašanje obredne čistosti in nečistosti. Od kod izvira v starozaveznem judovskem svetu kriterij delitve nečesa na »čisto« in »nečisto«? V religioznem smislu se to pogosto razlikuje na podlagi moralnih kriterijev, vendar čisto in nečisto ni enakovredno dobremu in slabemu. Najbolj razširjena pravila, ki se nanašajo na čistost, izhajajo iz nečistosti zaradi stika s truplom (4 Mz 19), spolnim življenjem, rojevanjem (3 Mz 12,1-8; 15,16-24). V nobenem od teh primerov ne izhaja nečistost iz neizpolnjevanja zakonov: saj je za mrtvega potrebno poskrbeti; rojevanje in spolni odnosi so resničnosti, ki so same v sebi dobrega značaja. Onečastiti se v teh primerih je nekaj moralno nevtralnega, v

primeru mrtvih je celo etična dolžnost. Največji izvor nečistosti je vezan torej na rojevanje in na smrt, na dve skrajnosti človeškega obstoja, torej na to, kjer se človek najbolj približa Božjemu svetu. Pravila čistosti postajajo vedno bolj stroga, ko se približujemo ravni svetega. Zato so bili duhovniki v templju podvrženi najstrožjim pravilom glede čistosti. Večina »stanj nečistosti« nima izvora v kršitvi določenega pravila. Skupno vsem tem pravilom je, da spominjajo na omejenost človeka in poudarjajo, da življenje prihaja od Boga (zato je prepovedano zaužiti kri, ki je sedež življenja; prepoved izhaja že iz zaveze z Noetom – 1 Mz 9,4 (Apd 15,29)). Pravila, ki so bila vezana na oltar v templju, so se kasneje prenesla v okolje vsakodnevnega prehranjevanja za mizo.

Petrov govor v Kornelijevi hiši (10,34-43)

To je tretji veliki Petrov govor, ki pa je namenjen poganskim poslušalcem, za razliko od ostalih, ki so namenjeni Judom. Oznanilo poganom predstavlja Jezusa kot Gospoda vsega in eshatološkega sodnika. Govor ima splošno štiridelno strukturo govorov:

exordium (v. 34-35)

Peter v govoru izhaja iz osebnega izkustva Kornelijevega spreobrnjenja. To je izvor prepričanja, da je Gospod blizu vsakomur, ki se ga boji in je pravičen, prepričanja, da je odrešenje naslovljeno na vse ljudi. On »ne gleda na osebo« (*prosōpolēmtēs*) in skrbi za vse ljudi enako, brez razlike.

oznanilo o Kristusu (v. 36-38.40,42)

V oznanilu o Kristusu je poudarjena univerzalnost in dobrina miru, ki je značilna za mesijanske čase. Zato Peter oznanja evangelij miru. V predstavitvi Kristusa poudarja najprej njegovo zemeljsko življenje od krsta v Jordanu, čudežnega delovanja, do smrti in obuditve. Posebnost kerigme je v tem, da edina omenja tudi Jezusova prikazovanja apostolom po vstajenju in paruzijo. Ta opis vsebuje značilnosti Lk. Kristus je predstavljen kot Gospod vseh (*pántōn Kýrios*). Posebej je izpostavljena tema pričevanja apostolov in misijonsko naročilo, ki jim ga je dal sam Jezus (v. 39.41). V v. 42 je opisan Jezus kot sodnik živih in mrtvih, kar je krščanska tradicija vključila v veroizpoved. Vidik Božje sodbe je vključen v vsebino misijonskega oznanjanja samo na tem mestu in v Pavlovem govoru na atenskem areopagu (17,31).

svetopisemski dokaz (v. 43a)

Pisec se ne sklicuje na konkreten svetopisemski citat, ampak na splošno omenja, da tudi Pismo priča o Jezusu, saj govori poganom, ki Stare zaveze niso poznali.

sklepni poziv (v. 43b)

V njem ni klica v spreobrnjenje, ki je tipičen za zaključek govorov, saj Peter govori osebam, ki so že bogaboječe. Odpuščanje grehov in človekova pravičnost ne slonita več na Postavi, ampak na odpuščanju, ki ga daje Jezus. V njem je odrešenje dano vsakomur, Judu in poganu, če veruje vanj. Tudi v sklepnem pozivu je poudarjena univerzalnost.

Peter poroča Cerkvi v Jeruzalemu (11,1-18)

Pisec začenja novo enoto tako, da izpostavlja ugovore nekaterih v jeruzalemski skupnosti, ki Petrovega ravnanja, opisanega v poglavju 10, niso sprejeli. Očitali so mu, da je stopil v hišo poganov in bil z njimi skupaj za mizo. Tudi ta prizor pripravlja Cerkev na jeruzalemski zbor, saj mora najprej krajevna cerkev v Jeruzalemu sprejeti in razumeti to, kar bo potem splošno potrjeno na zboru. Vsebina v. 4-17 je v bistvu povzetek predhodno opisanega dogajanja v poglavju 10 in ravno ponavljanje pričuje o pomembnosti dogodka, ki jo izraža tudi slovesen sklep: Bog je odprl poganom pot v spreobrnjenje na neposreden način, brez prehoda skozi judovstvo in obrezo.

2. 4. 2 Jeruzalemski zbor (Apd 15)

To je teološko središče knjige, v katerem pripoved dosega svoj vrh. Z jeruzalemskim cerkvenim zborom je legaliziran, splošno priznan misijon med pogani, opisan v drugem delu knjige (13-28). Bistvo zbora je trditev, da rešuje milost, in ne Postava. S tem prepoznanjem mlade Cerkve je zaključen čas apostolov, čas dvanajsterih. V Apd 16,4 so zadnjič omenjeni (»Ko so potovali skozi mesta, so vernikom naročali, naj se držijo navodil, ki so jih sprejeli apostoli in starešine v Jeruzalemu.«). Do tega mesta je predstavljala središče dogajanja jeruzalemska Cerkev, sedaj pa se prestavi pozornost na antiohijsko skupnost. Apd 15 odpira novo prihodnost, daje začetek velikemu misijonu poapostolske dobe, misijonu, ki ga ne bremeni problematika Postave. Pisec apostolsko in poapostolsko dobo povezuje med seboj prav na podlagi osebnosti Pavla.

Ker je šlo pri odnosu kristjanov do postave za velika in prelomna vprašanja judovske in krščanske identitete, dokončne rešitve ni bilo mogoče pričakovati čez noč. Cerkev judovske tradicije v Judeji je iskala načine, kako se soočiti s Cerkvami pretežno poganske tradicije, ki jih je ustanavljal Pavel. Pavel in Barnaba sta zato še z nekaterimi drugimi odpotovala v Jeruzalem, da bi tam z apostoli in starešinami razpravljali o tej zadevi (15,2-3). Tako Pavel (Gal 2,1-10) kot Luka (Apd 15,4-29) precej natančno poročata o tem dogodku, čeprav vsak s svojega zornega kota. Šlo je verjetno za najpomembnejše zborovanj, kar jih je bilo v zgodovini krščanstva, kajti zbor v Jeruzalemu je posredno odločil, da je vsak človek povabljen hoditi za Jezusom, da vere v Kristusa ni mogoče omejiti z mejami judovstva in da lahko vsaka kultura sprejme oznanilo o odrešenju.

Pavel omenja, da se je napotil v Jeruzalem »po štirinajstih letih« (Gal 2,1). Postavlja se vprašanje, ali gre za štirinajst let od njegovega spreobrnjenja leta 32 ali za štirinajst let od njegovega prvega obiska v Jeruzalemu leta 35, ki ga omenja v Gal 1,18. Ker želi Pavel v Pismu Galačanom predvsem dokazati, da je pravi apostol, poklican »po Jezusu Kristusu« (1,1) in da oznanja pravi Kristusov evangelij, opisuje svoje obiske v Jeruzalemu predvsem pod vidikom potrditve njegovega oznanjevanja s strani jeruzalemske Cerkve. V tem kontekstu zato ne omenja obiska, o katerem beremo v Apd 11,30; 12,25, kjer Luka poroča o materialni pomoči, ki sta jo Pavel in Barnaba prinašala v Jeruzalem za obubožano skupnost. Za verodostojnost njegovega poklica in evangelija je bil odločilen prvi obisk Jeruzalema tri leta po spreobrnjenju, ko je ostal pri Kefu 15 dni (1,18), in sedaj drugi uradni obisk, štirinajst let po prvem,

ko predloži pred stebre jeruzalemske Cerkve evangelij, ki ga že nekaj let oznanja med pogani. Pavel je v luči srečanja z vstalim Kristusom razumel, da za pogane v trenutku njihovega prestopa k evangeliju Jezusa Kristusa niso več potrebni niti obrezovanje niti predpisi o jedeh in soboti kot znamenje pravičnosti. Kristus sam je njihova pravičnost, on vsakega človeka »osvobodil za svobodo« (5,1).

Pavel je kot konkretni dokaz te svobode vzel s seboj v Jeruzalem svojega sodelavca Tit, ki je bil grškega rodu in ob vstopu v Cerkev ni bil dolžan, da se bi se dal obrezati (2,3). O njem Luka prej ne poroča in tudi Pavel ne omenja, kdaj in kje ga je sprejel v Cerkev, a predstavi ga kot svojega »brata« (2 Kor 2,13), »sodelavca in tovariša« ter »odposlanca Cerkev« (2 Kor 8,23). Ta Pavlova poteza je se je izkazala za premišljeno, saj so se lahko tako nekateri izmed judovskih kristjanov prvič prepričali, da lahko tudi neobrezani pogani verujejo v Kristusa in celo v moči Duha oznanjajo evangelij.

Na zboru so prisotni apostoli, starešine in celotna jeruzalemska skupnost, podani so govori vseh pomembnih avtoritet. Vodilno vlogo ima Peter, v središču strukture pa je Jakobov govor s starozaveznim citatom (v. 16-18). Pred citatom je pozornost obrnjena v preteklost, po njem pa v prihodnost. Dogodek uokvirjata 14,28 in 15,35, ki poročata o novem središču Cerkve, to je Antiohija, ki je kraj odhoda in prihoda Pavla in Barnaba. Pisec v opisu dogodka izpostavlja posledice skupnega življenja poganskih in judovskih kristjanov, ki so vezane predvsem na razumevanje, kaj je čisto, kaj nečisto. Struktura celotnega besedila je naslednja:

uvod: v. 1-2.3-5

središčni del: v. 6-29

Petrov govor: v. 6-11

pripovedovanje Pavla in Barnaba: v. 12

Jakobov govor in dekret: v. 13-19.20.21

pismo: v. 22-29

zaključek: v. 30-35

Izhodiščna problematika (15,1-5)

V izhodišču je predstavljen spor zaradi trditve nekaterih, da je obreza pogoj za sprejem poganskih kristjanov v skupnost. Sprejetje obreze bi poganske kristjane naredilo resnične Jude, izvoljeno ljudstvo. Odpravilo bi drugorazredne kristjane. V izhodiščnem opisu izstopa kontrast med prazničnim vzdušjem, ko se Cerkev zbere, da bi proslavila velika dela, ki jih je Bog dopolnil po Pavlu med pogani, in zahtevo nekaterih posameznikov iz Judeje. Po daljših razpravah je zadeva izročena v obravnavo apostolom in starešinam v Jeruzalemu, ki so omenjeni skupaj tudi zato, da se poudari kontinuiteta avtoritete in pomembnost problematike. Slovesen sprejem v v. 4 nakazuje, da se je apostolskega zbora v Jeruzalemu udeležila vsa krščanska skupnost in ne le cerkvene avtoritete, ki so bile odgovorne za dokončno odločitev glede obravnavane problematike.

Petrov govor (15,6-11)

Petrov govor se opira na poganske binkošti in dogodek spreobrnjenja Kornelija, kar ga je osebno prepričalo, da tudi pogani lahko prejmejo Svetega Duha, da odrešenje izhaja samo od Jezusa (10,1-11,18). Zaključna trditev torej temelji na osebni izkušnji

Petra, ki ima vodilno vlogo na tem zboru. Razlaga take odločitve izhaja iz vprašanja čistosti in nečistosti, saj je popoln sprejem poganov v krščansko skupnost odvisen od tega, kar očisti. To pa je Bog, ki je z vero očistil srca poganov (v. 8-9). Zato niti obreza niti Postava nista zanje več aktualni. Bog, ki pozna človeka, ve, da srce ne more biti očiščeno zaradi lastnih del, ampak samo On ga lahko očisti; očiščenje je Božji dar. Bog sam presega pojem starozavezne obredne čistosti (Apd 10,15: »Kar je Bog očistil, ne imenuj nečisto!«) Gre za notranje očiščenje - odpuščanje grehov, ki izhaja iz vere. Zato so razlike med Judi in pogani, ki izhajajo iz Postave, premagane. Peter se v govoru ne dotakne neposredno problema obreze, ampak ga posplošuje na izpolnjevanje Postave. S tem podaja temelj za kasneje oblikovane Jakobove klavzule, ki se prav tako nanašajo na vprašanje obredne čistosti. Petrov govor na jeruzalemskem zboru je njegov zadnji govor in ima zmagoslavni ton. Uvodna misel (v. 7): »Bog me je že pred davnim časom izbral izmed vas«, je težko razložljiva. Najbrž ima Peter v misli Božji načrt sam v sebi, ki sega na začetek celotne zgodovine odrešenja. Ni v ospredju misel, da je Bog že pred davnim časom izbral Petra, ampak, da je že pred davnim časom želel odrešenje vseh ljudi in tako omogočil tudi poganom po Petru dostop do vere. Zanimivo je, da se Peter ne sklicuje na misijonsko izkušnjo Pavla in Barnabe, ne opira se na izkušnjo antiohijske Cerkve, ampak izpostavlja svojo osebno izkušnjo iz Cezareje. V tem govoru vidimo, kako odločilnega pomena je za pisca spreobrnjenje rimskega stotnika Kornelija, saj je po njem legitimiziran celoten misijon med pogani in zato daje veljavo tudi Pavlovemu misijonu.

Peter v v. 10 podaja retorično vprašanje, ki vsebuje temo preizkušanja Boga (prim. 10,47; 11,17). Ni mogoče nasprotovati Božji volji. Označitev Postave kot jarma je nekaj, česar ne srečamo ne pri Jezusu, ne pri Pavlu, niti v judovstvu in odraža besedišče pisca, spreobrnjenega helenista, ki mu je Postava v vsakem primeru tuja. Preseneča nas, da pisec to opredelitev Postave polaga v usta Petra, ki v 10,14 izraža zvestobo Postavi. Zadnji Petrov stavek je neke vrste izpoved vere, trditev, da smo rešeni po milosti. S tem Peter potrjuje preobrat v zgodovini odrešenja: ne bodo se torej pogani rešili »na judovski način«, to je, s sprejetjem Postave; ampak se bodo Judje rešili »na poganski način«, če bodo sprejeli milost Jezusa Kristusa. Bog se na poganih poslužuje novega načina rešitve, da bi tudi judovskim kristjanom odprl oči za zastojnost daru odrešenja.

Pripovedovanje Pavla in Barnaba (15,12)

Vrstica 12 je prehodnega značaja. Molk množice lahko razumemo kot slovesno pritrditev Petrovim besedam, kot znamenje spoštovanja. Kratka omemba pripovedovanja Barnaba in Pavla o doživetjih med prvim misijonskim potovanjem, ki so bralcu znana, podkrepi Petrov govor tudi izkustveno z misijonskim delovanjem antiohijske Cerkve. Pisec tega pričevanja ne navaja neposredno, saj je na apostolskem zboru glavna avtoriteta le Peter, prvi med apostoli, za njim pa Jakob, ki je odgovoren za jeruzalemsko cerkev (prim. Apd 12,17). V tem se odraža tudi hierarhija prve Cerkve.

Jakobov govor (15,13-21)

Jakobov govor povzema Petrovo misel, jo potrjuje s svetopisemskim citatom (Am 9,11-12) ter nanaša na konkretno situacijo z apostolskim dekretom. Petrov in Jakobov

govor tvorita teološko enotnost. V citatu, vzetem iz LXX, gre za obljubo Davidu in njegovim potomcem. Naslovljena je na vsa ljudstva, saj ima Bog univerzalni načrt odrešenja. V tem citatu pa se mazoretsko (vokalizirano hebrejsko) besedilo in LXX bistveno razhajata. V hebrejskem originalu piše, »da bodo podedovali ostanek Edoma in vse narode, nad katerimi kličejo moje ime«, v LXX pa je beseda *Edom*, ki označuje Ezavove potomce, zamenjana z *Adam* in prevedena v množinskem smislu z »drugi ljudje, človeštvo«, kar dopušča univerzalistično razlago, saj drugače gre samo za narode Davidovega kraljestva. Jakobov dekret vsebuje štiri navodila (klavzule):

- ne omadeževati se s tem, kar je darovano malikom, to je, ne jesti mesa živali, ki so bile zaklane za poganske daritve (3 Mz 17,8-9);
- ne nečistovati (*porneía*), kar prepoveduje sklepanje zakonskih zvez med bližnjimi sorodniki in nečistovanje zlasti v obrednem pomenu (3 Mz 18,6-18);
- vzdržati se mesa zadavljenih živali (3 Mz 17, 13-14);
- vzdržati se krvi (3 Mz 17,10-12).

Vsa navodila izhajajo iz zakonika svetosti (3 Mz 17-18), ki je obvezoval tako Juda kakor tujca na ozemlju Svete dežele. Čeprav so to v prvi vrsti pravila obredne, pravne narave, imajo svoje posledice v moralnem življenju. Ta pravila omogočajo sobivanje judovskih in poganskih kristjanov znotraj iste skupnosti, ko odpravljajo nevarnost malikovanja, neurejenega spolnega življenja. Dekret vsebuje praktična navodila, in ne pravila, nujna za odrešenje. Dekret od poganskih kristjanov zahteva tisti najmanjši del sprejetja Postave, ki bo omogočal skupna srečanja poganskih in judovskih kristjanov in skupno obredno življenje. Ob branju Pavlovih pisem nikjer ne zasledimo, da bi on sam poznal ta dekret in ga udejanjal v svojih skupnostih. Zgodovinsko ozadje dekreta pa je najbrž antiohijski spor, ki je opisan v Gal 2,11-14. Dekret v Apd pomeni dokončno rešitev problema sprejetja poganskih kristjanov v Cerkev.

Apostolsko pismo (15,22-29)

To je v literarnem smislu samostojna enota, ki povzema v v. 28-29 Petrovo prepričanje iz 15,10 in Jakobovo odločitev iz 15,20. Pismo je uradnega značaja in ga spremlja splošno soglasje vse Cerkve. V pismu je povzeta rešitev največje problematike prve Cerkve, rešitev edinosti med poganskimi in judovskimi kristjani. Pismo ima tipično helenistično obliko epistole. Dokončna beseda Cerkve glede Postave je razlog velikega veselja in tolažbe poganskih kristjanov (v. 31). Uradna odločitev Cerkve ima izvor v Svetem Duhu, ki navdihuje cerkvene avtoritete in daje edinost, enodušnost (v. 28). To poudarja, da se voditelji Cerkve ne odločajo sami zase, ampak so podvrženi Božji volji in delovanju Duha.

Zaključek središčne enote Apd, v. 30-35 poudarjajo pomen pisma, ki je povzročilo veliko veselje antiohijski Cerkvi. Pozitivni učinki pisma pa nas že usmerjajo v prihodnost, ko se Cerkev s Pavlovim misijonskim delovanjem na široko odpre univerzalizmu. Vrstica 35 ima stil povzetka in zapira celotno enoto 15,1-35. Pomeni pa tudi konkreten prehod na opise o Pavlovem misijonskem potovanju, ki sledijo.

3 Apostol Pavel

Izmed vseh apostolov najbolj poznamo Pavla. Poleg evangelistov je gotovo Pavel najmočnejše zaznamoval krščansko teologijo. Pripoved o njegovih potovanjih in ujetništvu predstavlja več kot polovico Apostolskih del. Njegova pisma nam ga predstavljajo presenetljivo živahnega: vrhunsko znanje, odločnost, občutljivost, plašnost, silna jeza, velikodušnost, iskrenost, plemenitost, trajna molitev. V njegovi tako bogati človeškosti vse vodi njegova gorečnost za kraljestvo Jezusa Kristusa. Njegova prekipjavajoča dejavnost je globoko pretehtana. Je gotovo eden največjih izobražencev in mistikov med apostoli. Sredi napornih potovanj in bojev vzdržuje globoko duhovnost, ki je vedno pozorna na Gospodovo besedo. Govori s skrivnostnim darom jezikov (1 Kor 14,18), pade v zamaknjenje (2 Kor 12,1-9), gleda Kristusa na vsaki postaji svojega potovanja (Apd 9; 22,17-21; 18,9-10; 23,11); Duh ga vodi z navdihnjenji (Apd 13,2-4; 16,6-7) in z videnji (Apd 16,9; 27,23-24).

3.1 Pavlovo duhovno ozadje

Kdo je Pavel, ki se v svojih pismih predstavlja kot "apostol Kristusa Jezusa" (1 Kor 1,1; 2 Kor 1,1) ali "služabnik Kristusa Jezusa" (Rim 1,1), "odbran za oznanjevanje Božjega evangelija" (Rim 1,1)? Kje in kdaj je bil rojen? Kdo so bili njegovi starši? Kje in kako je prebil svoja leta, preden je postal Kristusov apostol?

Ime Pavel je grška oblika rimskega priimka *Paulus*, ki pomeni majhen. S tem imenom je Pavel imenovan v Apd od 13,9 naprej. Do 13,9 pa nosi ime *Savel*, kar je grška oblika hebrejskega imena Šaul, ki pomeni izprošen (prim. prvi Izraelov kralj 1 Sam 9,2). Kot rimski državljan (Apd 22,25-29; 23,27) je verjetno ob rojstvu dobil ime Pavel, pozneje pa je dobil še domače družinsko ime Savel, ime najslavnejšega člana rodovine.

Luka v Apd 21,39; 22,3; 23,34 poroča, da je Pavel v svojem zagovoru pred templjem v Jeruzalemu izjavil, da je bil rojen v Tarzu v rimski provinci Kilikija, pokrajini v jugovzhodnem delu Male Azije. Kdaj je bil rojen, lahko le domnevamo. Vsekakor je bil Jezusov sodobnik, čeprav se z njim "pred Damaskom" ni srečal. V poročilu o prvem mučencu Štefanu, ki so ga kamnali okrog leta 32, je Pavel – Savel omenjen še kot mladenič (Apd 7,58). V Pismu Filemonu sam omenja, da je "starec" (Flm 9), kar naj bi po takratnem umevanju pomenilo, da je bil star nad 50 let. Pismo je bilo najverjetneje napisano v času Pavlovega rimskega ujetništva v letih 61 – 63, ali pa v letih 58-60, v času ujetništva v Cezareji, ali v Efezu (54-57). Pavel je bil torej skoraj gotovo rojen v prvem desetletju naše dobe, verjetno ok. leta 5.

Mesto *Tarz* je prvič omenjeno na Črnem obelisku iz 9.st.pr.Kr., kjer asirski kralj poroča, da ga je zavzel na pohodih v 26. letu svojega vladanja. Mesto je bilo znano kulturno, filozofsko in vzgojno središče. Rimski pisec in geograf Starbo (63 pr.-19 po Kr.) poroča o tarziških šolah, ki naj bi celo prekašale atenske in aleksandrijske. V Tarzu so živeli in poučevali številni stoiški in epikurejski filozofi, mesto so obiskali slavni Rimljani: Cicero, Julij Cezar, August in Mark Antonij, ki je v njem pripravil kraljevski sprejem Kleopatri.

V Tarzu je poleg Rimljanov in Grkov obstajala tudi judovska manjšina oz judovska diaspora. Pavel je odraščal v pobožni judovski družini in je verjetno že kot mlad fant znal ne samo aramejsko, teveč tudi grško. Zvesto je spolnjeval Postavo, saj je pripadal strogemu farizejskemu gibanju. Tudi kot kristjan, ki je bil pozneje večkrat v navzkrižju z Judi, nikoli ne zanika svoje judovske dediščine.

Pavlova izobrazba

Luka v poročanju o Pavlovem zagovoru pred rojaki v Jeruzalemu omenja Pavlovo proučevanje Postave "ob Gamalielovih nogah" v Jeruzalemu (Apd 22,3). Gamaliel, ki je kot učitelj postave deloval v Jeruzalemu v letih 20-50 (prim. njegov poseg za apostole pred Velikim zborom v Apd 5,38-39), je bil vnuk in naslednik velikega rabija Hilela (ok. 60 pr. Kr. do 20 po Kr.), ki je, v nasprotju s svojim tekmeccem rabinom Šamajem, zagovarjal bolj prožno razlago Postave.¹ Študij Postave je pomenil temelj judovske izobrazbe. V zbirki *rabinskih izrekov* (*Pirke Abot*) piše: »Trudi se s preučevanjem Postave, kajti nje ne moreš podedovati« (II,17); »Bodi vztrajen pri preučevanju Postave... Vedi, pred kom se trudiš in kdo je tvoj delodajalec, ki ti bo dal plačilo za tvoj trud« (II,19); »Kdor se ukvarja s Postavo zaradi nje same, pridobi veliko reči... Odkrivajo se mu skrivnosti Postave in ostaja kakor izvir, ki nikoli ne usahne, in kakor potok, ki sproti narašča. Postaja skromen in potrpežljiv in odpušča žalitve« (VI,1).²

Koliko časa je bil Pavel v Jeruzalemu v Gamalielovi šoli, ne vemo. Ker niti Luka v Apd niti Pavel v svojih pismih ne omenjata, da bi Pavel kdaj videl Jezusa pred njegovo smrtjo na križu, lahko sklepamo, da v času Jezusovega javnega delovanja Pavla ni bilo v Jeruzalemu. Najbolj verjetno je, da se je po končanem šolanju v Jeruzalemu vrnil v svoje redno mesto in se še najprej pripravljaj na sprejem rabinske službe, za katero so med drugim zahtevali tudi starost 40 let. Vsak rabin je moral tudi ročno delati. Zahtevalo se je znanje rokodelskega poklica. Tako se je tudi Pavel naučil izdelovati ponjave za šotore, delali so jih večinoma iz kozje ali kamelje dlake, kar mu je prišlo pozneje prav v Korintu (Apd 18,3). Rabin bi namreč naj obvladal obrt, s katero bi se lahko brez težav selil iz kraja v kraj.

Kakšno pa je bilo Pavlovo duhovno obzorje pred spreobrnitvijo? Ali je bil po svojem mišljenju in izobrazbi Grk ali Jud? Ali morda oboje? Ali pa predvsem spreobrnjenec, ki gleda na vse iz novega vidika? V tem oziru se mišljenja biblicistov močno razhajajo. Nekateri poudarjajo njegovo grško, drugi njegovo judovsko ozadje. Vsekakor se apostol sam nikdar ne ponaša s svojim grškim mišljenjem, veliko pa je govoril o judovskem poreklu in vzgoji. Pavel je bil rojen v helenističnem Tarzu. V tem grško govorečem mestu se je naučil grškega jezika in je prišel v stik s helenistično kulturo, mišljenjem in verstvom. Na tem prepihu med vzhodnim in zahodnim svetom je lahko spoznal grško filozofijo, ki so jo tamkaj predavali, in se udeleževal športnih prireditev. V Tarzu se je lahko srečal s častilci Baala. Ali ni bila potemtakem grška miselnost izhodišče za njegovo mišljenje? In ali mu ni tudi orientalsko verstvo, to je razni misterijski kulti, posredovalo nekatere pojme za

---

¹ Tako je npr. v zvezi z zakonskim pravom (prim. Mr 10,1-12) Hilel zagovarjal stališče, da mož lahko odpusti ženo, če ga ta kakorkoli spravi v slabo voljo, Šamaj pa je zavzel stališče, da je ločitev opravičljiva le v primeru hudega moralnega prekrška. Pavel ima kasneje o tem drugačno mnenje od svojega prvega učitelja (prim. 1 Kor 7,10-11). Hilel si je nadalje tudi prizadeval za spreobračanje poganov, medtem ko je Šamaj odklanjal možnost, da bi Bog imel kakšen načrt s pogani.

² Izreki očetov. Talmutski traktat *Pirke Abot*, KUD Logos, Ljubljana 2002.

oznanjevanje Kristusa? Toda koliko tega se je Pavel navzel v svoji mladosti? Koliko tega je mogoče zaznati v njegovih pismih?

3. 2 Savlovo spreobrnjenje (9,1-19)

Apd 9-11 sledijo novim stopnjam misijona Cerkve. Po tem, ko Filip oznani veselo oznanilo v Samarij in ko se sreča z Etiopcem, enim izmed možnih predstavnikov ljudstev »s skrajnih meja sveta« (Apd 1,8), se poročilo osredotoči na ključno osebo v širjenju misijona – to je na Savla, in na z njim povezane ključne dogodke v razvoju misijona poganom. Pri Savlovem spreobrnjenju gre za enega največjih čudežev in posegov vstalega Jezusa, ki svojemu najhujšemu preganjalcu zaupa poslanstvo, da ponese njegovo ime pred pogane in kralje (v. 15). Odlomek 9,1-19 je prva od treh pripovedi o Pavlovem spreobrnjenju (prim. Apd 22,6-16 in 26,12-18). Pripovedi soglašajo v glavnih rečeh, v nekaterih pa se tudi razlikujejo. Včasih so bili mnenja, da razlike koreninijo v različnih virih, ki jih je pisatelj uporabil. Danes pa prevladuje mnenje, da razlike izvirajo iz različnih namenov in okoliščin, ki jih pisec želi bralcu poudariti. Ponavljanje iste pripovedi srečamo tudi pri Korneliju (prim. Apd 10,1-11,18; 15,7-11), s čimer Luka poudarja pomen pripovedi. Apd 9,1-19 pripoveduje pisatelj Luka sam, medtem ko v 22,2-16 govori Pavel pred razdraženo množico pred templjem, v 26,4-18 pa nagovarja kralja Agripa, njegovo sestro Bereniko in rimskega namestnika Festusa, naj sprejmejo vero v Kristusa, ki ga je sam srečal pred Damaskom. Prvi dve poročili imata dva prizora: prikazanje vstalega Kristusa Pavlu (9,1-9; 22,1-11) in potem Hananiju (9,10-19; 22,12-16). Oba prizora se medsebojno dopolnjujeta. Tako v 9,10-19 Hananiju Kristus pojasni, kaj se je zgodilo s Pavlom in kaj namerava v njim storiti. Kristus hoče, da Hananija, ki ugovarja, gre h Pavlu, kar tudi stori. V 22,12-16 pa Pavel poroča o Hananijevem obisku, ne pa o Kristusovem prikazanju Ananiju. Dogodek pri Damasku je tukaj prikazan kot celota, ki vključuje tudi prikazanje Hananiju. Tretje poročilo, 26,4-18 pa Hananija sploh ne omenja.

S Pavlovim spreobrnjenjem si je Božja roka pripravila orodje za oznanjevanje med pogani, ki ga je uradno začel Peter v 10,1-11,18. Pavel se je spreobrnil na Božji klic, po skupnosti pa, ki jo je predstavljal Hananija, je sprejel poslanstvo, ki ga je Kristus dal apostolom (Apd 1,8). Pavel v svojih pismih velikokrat ponavlja, da se mu je na poti v Damask prikazal sam Kristus (prim. 1 Kor 9,1 in 15,8; Gal 1,13-16).

Savlovo videnje (9,1-9)

V 9,1 pripovedovalec nadaljuje zgodbo o Savlu, ki je bil predstavljen v 7,58 in zadnjič omenjen v 8,3. Izkaže se, da tisti ki ubijejo Štefana pripadajo trdovratnim ljudem, ki so »preganjali« preroke in so »morilci« pravičnih (7,51sl.). Savel prevzame vlogo glavnega preganjalca Cerkve; Savel »še naprej« besni in grozi s smrtjo; izrazi spominjajo na Ps 18,16. Pavel kot preganjalec je obširneje opisan v Apd 26,10-11. Pavel sam omenja to v Gal 1,13-23; 1 Kor 15,9; Flp 3,6. Preganjanje želi razširiti onstran Jeruzalema – v Damask. A med izvajanjem svojega načrta se mora soočiti s preganjanim, a vzvišenim in Gospodom.

Savel gre po pisma za shodnico v Damsku k velikemu duhovniku Kajfu (v. 2; prim. Lk 3,2). V Damasku, stari prestolnici Sirije, ki je bila med najbolj znanimi mesti na vzhodu, na križišču pomembnih karavanskih poti, zaradi njegove lepote so ga imenovali »biser Orienta« in »oko puščave«, je živela zelo številna judovska skupnost, ki so ji Rimljani pustili določene avtonomne pristojnosti, celo na področju sodstva (zato véliki duhovnik Savlu lahko naroči, naj nasprotnike vklene in s silo prižene v Jeruzalem). Ne ve pa se, ali je jeruzalemska shodnica, to je veliki zbor, ki mu je načeloval veliki duhovnik, imela kakšne pristojnosti glede shodnic v diaspori. Pisma, ki jih je Pavel dobil, najbrž niso bili zaporni nalogi, temveč poverilnice ali priporočila za predstojnike shodnic v Damasku. Očitno je v okvirih te judovske skupnosti tudi krščanstvo zelo kmalu pognalo močne korenine. Damask je od Jeruzalema oddaljen približno 250 km.

Kristjane so na začetku imenovali privržence Poti; pot (gr. *hodós*) pomeni v tem primeru celoten Kristusov nauk, krščansko vero, krščanski način življenja (prim. Apd 19,9.23; 22,4; 24,14.22 in podobno rabo v Apd 18,25.26). Med potjo je Savla obsijala luč z neba (v. 3), kar je običajno znamenje teofanije -Božjega prikazanja oz. razodetja. Savlu se v trenutku podre stari svet z vsemi njegovimi načrti (prim. 2 Mkb 3,27). Jezusove besede istovetijo Vstalega in njegove verne. Tu imajo svoj izvor Pavlove misli o tesni povezavi med Kristusom in kristjani. Luka s tem opominja preganjalce svojega časa in vseh časov: ne delajo samo proti vernikom, temveč proti Gospodu samem. Z navodilom v v. 6 Luka že vnaprej poudarja vlogo učenca Hananija in po njem vlogo Cerkve ter nakaže, da je videnje šele prvi korak k apostolski službi. Pavlova izgubljenost je močno poudarjena tudi z njegovo slepoto (v. 8); za vsak nadaljnji korak bo potreboval v pomoč roko nekoga.

Hananija sprejme Savla (9,10-19)

Hananija igra v procesu Pavlovega spreobrnjenja zelo pomembno vlogo. V Apd 22,12 je Hananija opisan kot pobožen Jud, ki ga spoštujejo vsi prebivalci Jeruzalema in se je spreobrnil h Kristusu. Ko Luka poudarja, da je Pavla Hananija vpeljal v cerkev, postavlja Hananija za vzor drugim kristjanom iz judovstva in potrjuje njegovo povezanost z nastajajočo skupnostjo judo-kristjanov.

Hananija je več kot samo poslanec. Njegov odziv na dogodke je pomemben. Pripovedovalec si vzame čas za predstavitev te reakcije. Odlomek 9,10-19 je več kot le zgodba o Savlu; je zgodba o Savlu in Hananiju: kako ju je Bog srečal in ju privedel skupaj; gotovo je to zahtevalo spremembe v obeh: ni bilo dovolj ukrotiti samo Pavlovo kljubovalnost in nasilnost proti učencem, potrebno je bilo tudi preseči Hananijev strah pred preganjalcem. (Tannehill 1990, 115)

Hananijev odgovor angelu: »Tu sem, Gospod« (v. 10) spominja na Samuela in druge preroke v SZ (prim. 1 Sam 3,4-10). Gospod daje Hananiju pomembno nalogo; Hananija se upira, a se končno ukloni, ker lahko Bog tudi iz nemogočega naredi mogoče. Luka v 9,12 uporablja tu pisateljski običaj o dvojnem videnju (prim. Apd 10,3-8 in 10,9-16) in navaja videnje, ki je vzporedno s Pavlovim. V vsaki od treh pripovedi o Savlovem spreobrnjenju v Apd je glede Božjega posega nek drug poudarek: Gospod govori z Hsnanijem (9,15sl.), Hananija govori s Savlom (22,14sl),

in Gospod govori s Savlom (26,16-18). Upor proti Savlovemu sprejemu se pojavi še enkrat, ko se odloči iti v Jeruzalem (9,26): Jeruzalemska Cerkev se ga boji, ker ne verjame, da je učenec. Ponavljanje tega motiva je še en način poudarjanja Božjega posega in stopnjevanja veličine Pavlove spreobrnitve.

Izraz sveti (v. 13) je ime za kristjane, ki ga v Apd ne srečamo pogosto (9,32.41; 26,10.18), večkrat pa v Pavlovih pismih (prim. 1 Kor 1,2; 6,1.2; 14,33; 16,1.15; Rim 8,27; 12,13; 15,26.31; Ef 1,15; 3,18; 4,12; 6,18; Flp 4,21sl.), kar kaže, da je bil to v prvi skupnosti eden najbolj uveljavljenih nazivov za kristjane; ime poudari popolno posvečenost vernikov Kristusu in njegovi službi.

Pavla je Gospod »izbral« (v. 15); izraz tukaj poudarja posebno nalogo ali poslanstvo, ki ni lastna vsem učencem; prim. podobno izrazoslovje pri izbiri dvanajstih (Lk 6,13; Apd 1,2.24), sedmerih (Apd 6,5), Petra za nalogo v Kornelijevem spreobrnjenju (Apd 15,7) in pri izbiri predstavnikov Jeruzalemske cerkve v Antiohijo (Apd 15,22.25). Na kratko je opisano Pavlovo poslanstvo: poslan bo med pogane, kralje in Jude (oblastnike); izmed kraljev sta omenjena judovski kralj Agripa II (25,13) in rimski cesar Neron (27,24).

Po polaganju rok (9,17), ki predstavlja bogoslužno opravilo klicanja Svetega Duha, je Savel napolnjen s Sv. Duhom, da lahko vstopi v Kristusovo skrivnost, ki ga je oslepila in ga tudi pripravila za poslanstvo oznanjevanja. Pavel se je takoj dal krstiti (9,18); s tem vstopom v Cerkev se je izvršilo Pavlovo dokončno spreobrnjenje.

V zadnjem poročilu o Pavlovem spreobrnjenju (26,2-18) Hananija ni omenjen. Pavel zatrjuje, da mu je Gospod sam pojasni, zakaj se mu je prikazal: »Zato sem se ti prikazal, da bi te izvolil za svojega služabnika in za pričo tega, kar si videl in kar ti bom še pokazal. Zato te bom rešil iz rok tvojega ljudstva in iz rok poganov, h katerim te pošiljam, da jim odpreš oči, da bi se odvrnili od teme k luči in od satanove oblasti k Bogu in da bi po veri vame prejeli odpuščanje grehov in delež med posvečenimi« (26,16-18). V tem poročilu srečamo osrednjo temo Pavlove teologije: odpuščanje grehov je povezano z vero v Kristusa; človeka opravičuje vera, ki pa je dar milosti.

Pavel je pred Damaskom slišal kakor videl Gospoda. Videl je nenavadno in oslepljajočo svetlobo ter začutil moč, ki ga je vrgla na tla. Čeprav zaradi svetlobe ni mogel razločno videti, je vendar zaznal osebno prisotnost in moč nekoga, ki ga še ni poznal. Pavel tukaj sprašuje: »Kdo si, Gospod?« (9,4-6; 22,7-8.10; 26,14-18).

Jezusovo prikazanje Hananiju se bistveno razlikuje od prikazanja Pavlu. Hananija ni šele prek prikazanja spoznal Gospoda in tudi ni videl oslepljajoče svetlobe, kakor Pavel. Gospod se prikaže Hananiju v podobi, in ker ta že veruje, tudi ne vpraša Gospoda, kdo je. Na koncu tudi ne čuti na sebi kakih posebnih posledic tega videnja in ne dobi od Gospoda navodila, naj ga oznanja, ampak le pojasnilo, kaj se je zgodilo Pavlu, kaj Gospod namerava storiti z njim in kaj naj Pavlu pove in zanj stori. Prikazanje Ananiju se nanaša na predhodno prikazanje Pavlu, katerega osvetljuje in dopolnjuje. Prek tega Pavel dobi navodilo, kaj naj stori (9,6; 22,10).

Vsa ta poročila omenjajo vrsto podrobnosti v povezavi s tem doživljajem. Prikazujejo Pavlovo razpoloženost do Kristjanov pred tem dogodkom, okoliščine njegovega potovanja v Damask, Jezusovo prikazanje Pavlu v oslepljajoči luči ter vpliv na Pavla in na njegove spremljevalce.«

Savel – oznanjevalec Kristusa (9,20-31)

Savel začne v Damasku takoj oznanjati, da je Jezus Božji Sin (9,20). Ko je tam postalo nevarno zanj, je pobegnil in šel v Jeruzalem, kjer je srečal apostole. Ko je tudi tam postalo nevarno, se je umaknil v Cezarejo, potem pa v Tarz (9,26-30). Proti koncu Luka tudi omenja, da se je Pavlu Jezus prikazal v templju, čeprav se je to zgodilo nekaj let pozneje. V viziji mu je Jezus rekel, naj takoj zapusti Jeruzalem in gre med pogane: »*Pohiti, nemudoma zapusti Jeruzalem, ker ne bodo sprejeli tvojega pričevanja o meni. ... Pojdi, poslal te bom med pogane.*« (22,18-21).

Prvi Pavlov poskus kot apostol v Damasku rodi malo uspeha in veliko nasprotovanja; morda je ta kritična opomba opozorilo, da je Savel v Damasku začel svojo pot oznanjevanja brez dovoljenja apostolov; tudi Filip sproži misijon v Samariji, apostoli pa o tem zvedo šele kasneje (8,14). Naloga Jeruzalemskih voditeljev je, da te misijone potrdijo, čeprav niso njihovi začetniki ali voditelji. Pavel oznanja vso resnico o Jezusu: da je Božji Sin (v. 20); naziv kaže polnost mesijanske oblasti, ki pripada Vstalemu Kristusu (prim. Rim 1,7 in Apd 13,33). Tokrat osuplost (v. 21) poslušalstva ni namenjeno oznanilu, temveč čudežu, ki se je izvršil nad oznanjevalcem (prim. Lk 4,22).

Dogodki, navedeni v 9,23-25, so še z nekaterimi podrobnostmi naštetih tudi v 2 Kor 11,32-33. Luka takoj poudarja hudo nasprotovanje Judov proti Pavlu, ki spominja na nasprotovanje proti Štefanu, čigar nekakšen duhovni dedič je Pavel. Kot razberemo iz Gal 1,17, se je Pavel med bivanjem v Damasku za nekaj časa (za tri leta?) odpravil tudi v Arabijo.

Apd 9,26-31 Luka poudarja, da je Pavel stopil v tesno zvezo s Cerkvijo v Jeruzalemu in z vodilnimi apostoli. Iz pisma Gal (1,18-24) zvedemo, da je Pavel šel v Jeruzalem šele tri leta pozneje in da se je tam srečal samo s Petrom in Jakobom, Gospodovim bratom; tam se je zadržal samo 15 dni. Kljub temu Luka vztraja na tej povezavi z apostoli, ki so Pavla potrdili in ga pooblastili za poslanstvo.

Savel v Jeruzalemu pridiga kot v Damasku in dogodki si na obeh krajih sledijo po istem vzorcu. V vsakem primeru Savlovo oznanjevanje vodi v zaroto, da bi ga ubili, a zaroto razkrijejo in Kristjani uredijo vse za Savlov pobeg (9,20-25.28-30).

Za Savla se je zavzel Barnaba (v. 27), ki je omenjen in ugodno označen že v Apd 4,36-37. Barnaba v svojem priporočilu poudari dvoje: Savlovo doživetje na poti pred Damaskom, kar vključuje, da je Pavel videl Gospoda in da ga je Gospod nagovoril, ter Savlovo pogumno oznanjevanje v Damasku. Gospod je vzrok spremembe v Savlu; presenetljivo moč tega Gospoda poznajo tudi že apostoli.

Pavel razpravlja s sovražno razpoloženimi helenisti (v. 29), iz katerih je izšel tudi Štefan, a so se pozneje obrnili proti njemu in ga dali kamnati (prim. 6,9). Tudi glede tega je Pavlova usoda podobna Štefanovi.

Pred vedno močnejšim preganjanjem se Pavel umakne najprej v Cezarejo, ki je bila tedaj prestolnica Palestine, pristanišče in izhodišče za pomorska potovanja (prim. 18,22; 21,8; 27,2), nato pa v Tarz, soje rojstno mesto v Kilikiji, kjer se je Pavel verjetno čutil še najbolj varen pred nasprotniki. Tu ga srečamo ponovno, ko ga Barnaba pride poklicat iz Antiohije (11,25).

9,31 Povzetek prikazuje stanje Cerkve po Savlovem spreobrnjenju. Preganjanje je prenehalo in kristjani živijo v miru, število vernikov narašča in misijonska

gorečnost se krepi. Povzetek vabi k pozornosti do širitve Cerkve v Judejo, Galilejo in Samarijo in glede na prejšnje povzetke o rasti (6,7), ki so se osredotočili predvsem na Cerkev v Jeruzalemu, označuje še močno rast. Rast sledi iz presenetljive moči besede, ki najde kljub odporu nove možnosti. Ta moč se je pokazala v Filipu, ki začne nov misijon medtem, ko je bila Jeruzalemska Cerkev razbita; prav tako se je pokazala v Savlu, ki se je iz preganjalca spremenil v oznanjevalca. Omemba, da se je Cerkev naglo širila prav tako pripravlja na odlomke, ki neposredno sledijo in poročajo o Petrovih čudežih, ki imajo evangeljski učinek na pomembna obalna mesta. Strah Gospodov in tolažba Svetega Duha se medsebojno dopolnjujeta.

3. 3 Okvir kronologija Pavlovega življenja

Pavel se je rodil v Tarzu v Kilikiji med leti 7 in 10 po Kr. Verjetno se je med leti 22 in 25 zadrževal v Jeruzalemu, v šoli farizeja Gameliela, potem pa se je vrnil v Tarz. V času Jezusove smrti ni bil v Jeruzalemu. Leta 30 na dan pripravljanja na Veliko noč, v petek, 14. nizana Jezus zunaj jeruzalemskega obzidja umre na križu. Isto leto na binkoštni praznik Peter javno spregovori jeruzalemčanom in rodi se Cerkev (Apd 2). Po enem letu skupnost tako naraste, da pride do prvih trenj med judi in helenisti, kar pripelje tudi do izvolitve in postavitve prvih sedmih diakonov (Apd 6,1sl.). V letu 32 se zgodi mučeništvo diakona Štefana (Apd 7).

Poznamo dva izven biblična vira, ki nam omogočata rekonstruirati Pavlovo zgodovinsko (absolutno) kronologijo: izgon Judov pod Cesarjev Klavdijem (prim. Apd 18,2) leta 49 in vladavina cesarskega namestnika Galiona v provinci Ahaji med pomladjo leta 51 in pomladjo leta 52. Galion je bil starejši brat filozofa Seneka in stric rimskega pesnika Lukana, zelo blagega značaja in rahlega zdravja. Leta 1905 so v Delfih odkrili napis prokonzula Galiona, ki potrjuje njegovo vladanje v Ahaji pod cesarjem Klavdijem (41-54).

Luka v Apd 18,1sl. poroča o osemnajstmesečnem Pavlovem bivanju v Korintu. Naselil se je pri judovskih zakoncih Akvilo in Priskilo, ki sta pred kratkim prišla iz Rima. Cesar Klavdij je namreč v devetem letu svojega vladanja (o tem poroča Svetonij, *Vita Claudii* 25,4), to je leta 49 po Kr., izdal ukaz, da se morajo vsi Judje izseliti iz Rima. Z njegovo smrtjo oktobra 54 je edikt izgubil veljavo in so se lahko kristjani vrnil v Rim (prim. Rim 16,3). Proti koncu njegovega bivanja v mestu, verjetno poleti 51, so Judje se Judje zarotili proti Pavlu in ga privedli pred Galiona, ki pa ga ni hotel obsoditi (Apd 18,12-17). Pavlovi приход v *Korint* na začetku leta 50 predstavlja tako zgodovinsko zanesljivo izhodiščno točko, na podlagi katere lahko sestavimo osnovne časovne koordinate, v katere umestimo glavne dogodke njegovega življenja in misijonskega delovanja. Na ta način pridemo do relativne kronologij Pavlovega življenja. Po Luku predstavlja Pavlovo bivanje v Korintu središče njegovega misijonskega delovanja v Mali Aziji in Grčiji, ki ga postavlja v okvir drugega misijonskega potovanja (Apd 15,36 – 18,22). Med raziskovalci sicer še vedno obstajajo posamična razhajanja glede določenih datumov, ki pa izhajajo predvsem iz različnih interpretacij nekaterih neskladij med podatki v Apostolskih delih in Pavlovih pismih (Riesner 1998, 157–211; Schnelle 2002, 29–40)

Pavel se je rodil v Tarzu v Kilikiji med leti 7 in 10 po Kr. Verjetno se je med leti 22 in 25 zadrževal v Jeruzalemu, v šoli farizeja Gameliela (Apd 22,3), potem pa se je vrnil v Tarz. V času Jezusove smrti ni bil v Jeruzalemu. Leta 30, na dan pripravljanja na veliko noč, v petek, 14. nisana, umre Jezus na križu zunaj jeruzalemskega obzidja. Isto leto na binkoštni praznik Peter javno spregovori v Jeruzalemu in oznani, da so se v Jezusu izpolnila pisma (Apd 2). S tem se začne misijonska dejavnost Cerkve. Po enem letu skupnost vernikov zelo naraste in pride do prvih trenj med različnimi judovskimi frakcijami. Vodstvo Cerkve v Jeruzalemu razbremeni apostole karitativnega dela in postavi sedem diakonov (Apd 6,1sl.). Judovsko nasprotovanje Cerkvi v Jeruzalemu se še zaostrojuje in doseže svoj višek leta 32 v kamenjanju diakona Štefana (Apd 7). Pri tem dejanju je bil navzoč farizej Savel in ga odobral (Apd 7,58; 8,1).

- 33 - Pavel na poti v Damask doživi videnje Jezusa in se pridruži krščanski skupnosti v Damasku (Apd 9). Del jeruzalemske krščanske skupnosti zaradi preganjanja zapusti Jeruzalema in začno oznanjevati izven mesta (Apd 8).

- 33 - Kristjani v Damasku so do Pavla nezaupljivi, zato se za dve leti umakne v puščavske predele Arabije. Pavel nastopi svoja t.i. »tiha leta« (Apd 9,19sl.; Gal 1,17sl.).

- 35 - Ko se po dveh letih se vrne v Damask, so poleg judovskih voditeljev je na njega pozorna tudi politična oblast. Namestnik kralja Areta da zastražiti mesto, da bi Pavla ujeli, zato ga učenci v košu spustijo preko obzidja in tako pobegne iz Damaska v Jeruzalem (Apd 9,25; 2 Kor 11,32-33).

- 35 - Pavel prvič obiše Jeruzalem, ostane tam petnajst dni. Barnaba ga predstavi vodilnim apostolom, posebej Jakobu in Kefu. Skupnost ostaja do njega nezaupljiva, judovska oblast pa vedno bolj nevarna. Pavel je začel pogumno oznanjati, a nasprotovanja so bila vedno večja, tako da so ga helenisti hoteli ubiti. Učenci za zato umaknejo in ga preko Cezareje pošljejo nazaj v Tarz (Apd 9,26-30; Gal 1,18).

- 36-42 - Pavel se umakne v domače kraje v okolici Tarza. Cerkev v Judeji, Galileji in Samariji je v tem času živela v miru (Apd 9,31). Pavel na širšem področju Kilikije in Sirije prestaja drugi del svojih »tihih let«. Živi običajno življenje pobožnega Juda ob študiju Postave in opravljanju rokodelskega poklica. A njegova glavna tema je Jezus, obljubljeni Mesija Izraela, kar ne ostane neopaženo (prim. Gal 1,21-24).

- 43 - V antiohijsko Cerkev stopa vedno več spreobrnjenec iz poganstva in potrebni so misijonarji, ki bi jih znali poučiti tako v Postavi kot v novi veri. Barnaba gre v Tarz, da poišče Savla. Ko ga pripelje v Antiohijo, tam vse leto skupaj poučujeta (Apd 11,25-26). Skupnost v Antiohiji začenja pošiljati pomoč obubožani Cerkvi v Jeruzalemu (Apd 11,27-30).

- 44 - Pred veliko nočjo ukaže Herod Agripa I., nečak Heroda Antipa obglaviti starešino jeruzalemske Cerkve, Jakoba Starejšega, Janezovega brata (Apd 12,2). Po praznikih da zapreti tudi Petra, ki pa je iz ječe čudežno rešen in se nato umakne v Antiohijo (Apd 12,17). Herod še isto leto umre v Cezareji (Apd 12,20-23).

- 45 - Pavel in Barnaba prineseta v Jeruzalem materialno pomoč (Apd 11,30; 12,25).

- 45-47 - Antiohijska Cerkev odpošlje Pavlova in Barnaba na prvo misijonsko potovanje. Obiskala sta Ciper in nato brez Janeza Marka na nadaljevala pot v Antiohijo v Pizidiji, v Ikonijo, Listro in Derbe, nato pa sta se po isti poti vrnila nazaj v Antiohijo. Večinoma so vero sprejeli pogani. (Apd 13-14).

- 48 - Pavel in Barnaba zgodaj spomladi skupaj z drugimi odpotujeta v Jeruzalem, da bi apostolom predstavila svoje oznanjevanje med pogani (Apd 15,2). Apostol tako *po štirinajstih letih* ponovno obiše Jeruzalem (Gal 2,1-2). V Jeruzalemu se zbere apostolski zbor, ki z določenimi dodatnimi priporočili potrdi evangelij, ki ga oznanjata Pavel in Barnaba (Apd 15; Gal 2,1-14).

- 48 - V tem času se je v Antiohiji zadrževal tudi Peter in pomagal pri poučevanju poganov. Ko so iz Jeruzalema prišli Jakobovi sodelavci, se je umaknil, kar je pripeljalo do težkega konflikta s Pavlom (Gal 2,11-14).

- 48-52 - Pavel se s Silom odpravi na drugo misijonsko potovanje (Apd 15,36-18,22). Obiščeta Cerkve v Siriji in Kilikiji. V Listri se ji pridruži Timotej in skupaj potujejo skozi Malo Azijo do Troade, kjer je Pavel v nočnem videnju povabljen v Makedonijo (Apd 16,9-10). V Filipih prvič oznanjajo evangelij na evropskih tleh. Preko Tesalonike in Beroje prispejo v Atene, od tam pa Pavel spomladi leta 50 prispe v Korint, kjer ostane leto in pol (Apd 18,1-18). Proti koncu leta 51 ga Judje tožijo pred upraviteljem Galionu in nekaj časa zapusti Korint. Preko Efeza, Cezareje Jeruzalema se vrne v Antiohijo.

- 52-56 - Spomladi leta 52 nastopi svoje tretje misijonsko potovanje (Apd 18,23-21,16). Prispe v Efez, kjer med drugim sreča Apola, Priskilo in Akvila in tam ostane okrog tri leta. Ves čas je na različne načine povezan z verniki v Korintu in spomladi leta 54 jim odpošlje svoje Prvo pismo, kjer odgovarja na njihova številna vprašanja. Tudi Cerkev v Efezu je v tem času hitro rasla in nasprotniki so bili vedno bolj zaskrbljeni in agresivni. Ko je prišlo do velikih nemirov, je Pavel načrtoval zapustiti Efez in se preko Makedonije in Ahaje vrniti v Jeruzalem, od ta pa čim prej obiskati končno še Rim (Apd 19,21). Prej je obiskal še Korint, z namenom, da bi navdušil vernike za nabirko za jeruzalemsko Cerkev. A tam je moral doživeti veliko razočaranje in osebno ponižanje, zato se vrne v Efez in jim od tam spet piše z *mnogimi solzami* (2 Kor 2,4). Ko je poleti leta 55 prišlo v Efezu še do večjih nemirov, ki jih je proti njemu sprožal srebrar Demetrij (Apd 19,23-40), se je Pavel dokončno odločil, da zapusti mesto (Apd 20,1). Po kopnem je potoval do Troade (2 Kor 2,12), od tam pa z ladjo do Makedonije. V *Filipih* se je srečal s Titom, ki mu je prinesel novice o spravi

glede spornih vprašanj v Korintu. Pavla je to zelo potolažilo (2 Kor 7,5-3) in napiše korintski skupnosti t.i. *pismo sprave*, ki je ohranjeno v prvih sedmih poglavjih Drugega pisma Korinčanom. Jeseni leta 55 zapusti Filipe, prepotuje provinco Makedonijo, kjer z *mnogimi govori spodbujal vernike* (Apd 20,2) ter prispe in v Ahajo. Na potovanju je okrog tri mesece (Apd 20,3) in goreče prizadeva za zbiranje pomoči za skupnost v Jeruzalemu (Rim 15,26; 1 Kor 16,1). Najdlje se zadržuje v Korintum kjer ga dosežejo tudi novice o nasprotovanju evangeliju v Cerkvah v Galaciji. Pozimi leta 55/56, ko je v Korintu gost pri Gaju (Rim 16,23; prim. 1 Kor 1,14), napiše Galačanom pismo, kjer zelo jasno predstavi in utemelji svoj evangelij. Zgodaj spomladi leta 56 dokonča še Pismo Rimljanom in ga po diakonisi z imenom Fojba pošlje v Rim (Rim 16,1). Med drugim tudi omeni, da je bila nabirka za svete v Jeruzalemu v Makedoniji in Ahaji uspešno izpeljana (15,26). S tem pa je bila tudi dokončno dosežena sprava s korintsko skupnostjo in Pavel se lahko spomladi leta 56 vrne v Jeruzalem. Tja se vrača preko Makedonije, kjer v Filipih obhajajo veliko noč (Apd 20,6). Preko Troade odpotuje v Milet, kjer se z izbranimi besedami poslovi od efeških starešin (Apd 20,17-38), ter je za binkoštni praznik že v Jeruzalemu.

- 56 - Pavla v Jeruzalemu pred templjem napade nahujskana množica in rimski poveljnik ga da zapreti v vojašnico (Apd 21,27sl.). Čez nekaj dni se zagovarja pred velikim zborom (Apd 23,1-9). Zaradi nevarnosti, da bi ga Judje ubili, Pavla prepeljejo v Cezarejo. V zaporu preživi skoraj dve in se mora med tem času večkrat zagovarjati (Apd 23,33-26,23).

- 59-60 Spomladi leta 59 Pavla kot ujetnik vkrcajo na ladjo za Rim, kamor prispe po letu in pol naporne plovbe (Apd 27,1-28,16).

- 60-62 - Dve leti je Pavel živi v hišnem priporu Rimu, kjer je lahko sprejemal ljudi in svobodno oznanjal (Apd 28,30-31; 2 Tim 4,6-8). Najverjetneje so v tem času nastala njegova pisma iz ujetništva (Flp, Kol, Ef, in Flm).

- 63-66 - O zaključku sodne obravnave v Rimu Luka več ne poroča. Skoraj gotovo je bil tokrat oproščen in se ja lahko vrnil v svoje grške Cerkve. Morda so v tem času nastala njegova pastoralna pisma (1 in 2 Tim in Tit).

Morda je med leti 63 in 64 Pavel poskušal priti tudi v »Španijo« (prim Rim 15,24). Vsekakor se je vrnil v Rim šele po velikem požaru, ki je v mestu divjal od 19. do 28. julija leta 64 in ki je uničil 10 od 14 mestnih četrti. Cesar Neron se je po požaru kruto znesel nad kristjani, da bi se na ta način opral suma. Rimska Cerkev je bila v tem preganjanju skoraj iztrebljena. Novica o pobjah rimskih kristjanov so kmalu dosegle tudi Cerkve v Ahaji, Makedoniji in Mali Aziji. Če je bil Pavel takrat še živ, se je gotovo skupaj s številnimi kristjani vrnil v Rim, da bi rimsko Cerkev na novo postavili. Morda je bil to razlog, da je v naglici zapustil Milet (2 Tim 4,20). O njegovi mučeniški smrti v Rimu poroča sv. Hieronim. Skupaj z apostolom Petrom na bi bil obglavljen konec leta 67, zunaj rimskega obzidja. (Becker 1989, 502-507; Murphy-O'Connor 1996, 351-371)

3. 4 Pavlova misijonska dejavnost

Pavlova misijonska potovanja imajo v Apd teološki pomen, saj jih pisec predstavlja kot avtentične teološko odrešilne dogodke. Opisi potovanj zajemajo naslednje enote: 13,1-14,28; 15,36-21,17. Prvo misijonsko potovanje se odvije še pred jeruzalemskim cerkvenim zborom in ima vlogo neposredne priprave nanj. V tem potovanju je poudarjena skupnost Pavla z Barnabom in okrilje antiohijske cerkvene skupnosti. Takoj po jeruzalemskem zboru je opisan antiohijski spor (Apd 15,37; Gal 2,11-14), katerega posledica je ločitev Pavla od Barnaba. Pavel je od tega trenutka naprej predstavljen kot neodvisen od katere koli krajevne cerkvene skupnosti, deluje svobodno, tako kot ga poznamo tudi iz avtentičnih pisem. Tak način oznanjanja pa je mogoč prav zaradi jeruzalemskega cerkvenega zbora, kjer je bil sprejet njegov evangelij in potrjena njegova poklicanost za poganse narode.

Po Apostolskem zboru se Pavlova misijonska prizadevanja nadaljujejo vse do aretacije in sojenja (16,12sl.; 18,4.19; 19,8). Toda Pavel nikoli ne zapusti shodnice in Judov, da bi šel k poganom. Nikjer v Apostolskih delih namreč ne naletimo na to, da bi Pavel nagovarjal poslušalstvo, ki bi bilo samo pogansko.

Klasična delitev enote 15,36-21,17 na drugo in tretje misijonsko potovanje ne ustreza preveč zamisli pisca, zato raje govorimo o Pavlovi dejavnosti v Evropi (Makedonija in Ahaja) ter o njegovi dejavnosti v Aziji.

3. 4. 1 Prvo misijonski potovanje (Apd 13,1-14,28)

Prvo potovanje je glede geografske opredelitve dobro določeno, začetek in zaključek ima v Antiohiji. Luka poudari, kako se je vsa skupnost nekaj časa ob postu in molitvi vneto pripravljala na to poslanstvo. Nastopil je čas, ko je bilo potrebno zapustiti zavetje domače Antiohije in dokončno ponesti evangelij v svet, do njegovih skrajnih meja, torej vse do Rima. Samo tako bodo lahko izpolnili Jezusovo naročilo: »Pojdite po vsem svetu in oznanjate evangelij vsemu stvarstvu!« (Mr 16,15).

Besede »do skrajnih mej sveta« ne pomenijo oznanjevanja med pogani: skozi celotna Apostolska dela oznanjevanje poteka od shodnice do shodnice, konča pa se s srečanjem z Judi v Rimu (28,17sl.). Nobenega posebnega oznanjevanja med pogani ni, ki bi bilo ločeno od oznanjevanja med Judi. Oznanjevanje, ki na začetku v Jeruzalemu namenjeno zgolj Judom, torej ne pomeni, da je odrešenje omejeno samo na Jude, ampak da je namenjeno vsem, je pa odrešenje potrebno doseči preko Izraela in ga povezati z Izraelom. Oznanjevanje med pogani je del oznanjevanja med Judi.

Misijonska potovanja predstavljajo izpolnitev Jezusovih navodil:

»Pojdite po vsem svetu in oznanjate evangelij vsemu stvarstvu!« (Mr 16,15).

Glavni protagonist je Sv. Duh: »Ko so opravljali službo Gospodu in se postili, jim je **Sveti Duh** rekel: »Odberite mi Barnaba in Savla za delo, kamor sem ju poklical!« Nato so med postom in molitvijo položili nanju roke in ju odposlali« (Apd 13,2-3).

Ko Luka poudarja povezavo med Izraelom in Duhom in ko pokaže, da je bil Duh vedno del izraelske zgodovine, pa s tem pokaže na zveznost med Cerkvijo in Izraelom. Tam, kjer je Duh, namreč najdemo Božje ljudstvo.

Barnaba in Savel sta svoje poslanstvo sprejela med bogoslužjem, kar še poudari prelomost tega dogodka za življenje Cerkve. »Ko so opravljali službo Gospodu in se postili, jim je Sveti Duh rekel: »Odberite mi Barnaba in Savla za delo, kamor sem ju poklical!« Nato so med postom in molitvijo položili nanju roke in ju odposlali« (Apd 13,2-3). Antiohijski preroki in učitelji so torej storili samo to, kar je Sv. Duh odločil in je bilo že od vekomaj v Božjem načrtu. On je prvi gibalec misijonskega poslanstva Cerkve.³ To poslanstvo bo lahko rodovitno samo, če se bodo njeni misijonarji pripravljali postiti, to je: se prazniti lastnih načrtov in strahov ter se v molitvi tesno privezovati k »studentu žive vode« (prim. Jer 17,13). Za Božje kraljestvo se je mogoče roditi samo iz te vode in Duha (Jn 3,5).

Gre za prvi načrtovani misijon neke lokalne cerkve, to je Cerkve v Antiohiji. Omejen je na področje Sirije-Kilikije. Pot potovanja zajema 2100 km in se je najbrž odvijala v letih 45-47. Pot Pavla naj bi bila naslednja: Ciper, Antiohija Pizidijska, Ikonij, Listra, Derbe. Smisel in cilj prvega potovanja je izpolnitev dela (*to érgon*), ki ga je Sveti Duh zaupal Pavlu in Barnabi. To je predstavljeno v vrsticah 13,24 in 14,26, ki uokvirjata pripoved in predstavljata, kako trdna vez obstaja med delovanjem Duha, odločanjem odgovornih za misijon in celotno skupnostjo, ki je v ozadju tega dela. Pobuda za univerzalno misijonsko delovanje ne izhaja od posameznika, ampak za njo stoji celotna skupnost, ki jo vodi Sveti Duh, ko je zbrana v molitvi in postu. Beseda „delo“ je pojasnjena v govoru v Antiohiji v Pizidiji. Odgovarja preroškemu oznanilu v Hab 1,5 (Apd 13,41). S pojmom delo je označeno oznanjevanje nejudom in je zato ta beseda velikega teološkega pomena. Prvo potovanje je sicer najprej usmerjeno na Jude in predstavlja model oznanjevanja njim, hkrati pa že pomeni odprtje vrat vere poganom (13,46). Oklepata ga dva Petrova govora: 11,1-18 in 15,7-11, ki oba obravnavata sprejem poganov v krščansko skupnost. Vrh doseže to potovanje v govoru, ki ga ima Pavel za Jude v shodnici v Antiohiji v Pizidiji (13,13-52). Antiohija Pizidijska leži na anatolski planoti, v višini 1200 m. V času Pavla je bila vojaško in delno tudi trgovsko središče južne province Galacije.

To prvo potovanje je predstavljeno kot model, ki ima svoj vzor v Lk 9,1-6.11; 10,1-11; 21,12-19: apostol hodi iz kraja v kraj in brez strahu oznanja Božjo besedo; ozdravlja in je preganjan, hkrati pa ga varuje in vodi Bog. Zaznati je vedno bolj vodilno vlogo Pavla, ki ima za sodelavca tudi Barnaba in Marka. Misijon je v prvem potovanju predstavljen na idealen način.

---

³ Duh je tukaj razumljen kot dejavna Božja ustvarjalna in preroška navzočnost v zgodovini ljudstva. Luka, bolj kot katerikoli drug novozavezni pisec, prikazuje Duha, kakršen je videti v Stari zavezi: Duha, ki navdihuje preroštvo (4 Mz 24,2; 1 Sam 11,6; 2 Sam 23,2; 2 Krn 24,20; Neh 9,30; Oz 9,7; Zah 7,1s.); postavlja voditelje (Sod 6,34; 11,29; Iz 11,1-5); ustvarja nebo in človeka (Ps 33,6; Jdt16,14; Job 33,4); sodi in očiščuje (Iz 4,4) in po vsem tem in nad vsem tem Bog razliva svojega Duha na Izrael (Iz 44,3; 59,21; Ezk 36,27; 37,14; 39,29; Ag 2,5; Zah 12,10). Za Luka Duh pripada Izraelu in je del zgodovine Božjega ljudstva. Duh se namreč ni prvič pojavil z Jezusom ali s Cerkvijo: vedno je bil navzoč, bistveni sestavni del Izraela pa je postal v zadnjem času, s Cerkvijo. In zato lahko na obnovo Izraela gledamo tudi kot na delo Duha (Apd 1,1-2,42).

a. Pavlov govor v Antiohiji Pizidijski (13,13-52)

Teološki vrh prvega misijonskega potovanja je prvi Pavlov govor, ki je tudi njegov edini govor, naslovljen na Jude. Pisec vstavlja govor v čas sobotnega sinagotalnega bogoslužja v Antiohiji v Pizidiji. S tem poudarja tesno vez med liturgijo in življenjem samim. Judje slovesno povabijo Pavla in Barnabo, da kot gosta spregovorita *lógos paraklēseōs* (vzpodbudno besedo) za ljudstvo. Prizor spominja na Lk 4,16-30, na programski govor Jezusa v nazareški shodnici, in ima za drugi del Apd (13-28) podobno programsko vlogo. To na poseben način kaže kontinuiteto med Jezusovim in Pavlovim poslanstvom. Krščansko oznanilo je najprej naslovljeno na Izraelce in na bogaboječe in ti ga v začetku sprejmejo, nato pa ga odklonijo in začnejo kristjane preganjati. Pavel in Barnaba se šele takrat, ko Judje zavrnejo oznanilo, obrneta na pogane. Ta zgodovinsko odrešenjska shema delovanja se ponavlja vse do konca knjige.⁴ Na podlagi te sheme pa ne moremo sklepati, da je razlog za oznanjevanje poganom odklon Izraelcev, saj bi v tem primeru človek pogojeval Božji načrt. Odprtost poganov za oznanilo je predstavljena kot izpolnjevanje odrešenjskega načrta - kar kaže celotna struktura knjige. Pisec predstavlja to na podlagi dvojne scene v shodnici: prvo soboto doseže oznanilo pozitiven učinek, drugo soboto pa negativnega. Začetno navdušenje Judov se kmalu spremeni v nevoščljivost. Dokler so poslušalci govora Judje, se ta začena s starozavezno zgodovino odrešenja. To je zgodovina obljube, ki se je izpolnila s Kristusovim vstajenjem. Najpomembnejši naziv za Jezusa je *Kristus*, ki določa ostale, drugačne nazive. Ko je Luka pisal Apostolska dela, je bil naziv *Kristus* zaradi razvoja kristologije že dolgo lastno ime, toda Luka ga spet

Odprtost poganov za oznanilo je predstavljena kot izpolnjevanje odrešenjskega načrta.

Navedek iz 1 Mz 22,18 v Apd 3,25: »In v tvojem potomstvu bodo blagoslovljene vse družine na zemlji,« pomeni, da odrešenje sicer prihaja po Izraelu, toda to, da so vključeni tudi pogani, je prav tako del izpolnitve obljub, danih Izraelu.

Luka razloži zelo staro idejo oznanjevanja: spreobrnjenje poganov je izpolnitev obljub, danih Izraelu. Oznanjevanje med poganom (Levita 5,14; Apd 13,41). Ne poslušnost (13,46-48), niti več je temeljni žanr oznanjevanja pogane: Svetopisna Pavel in Barnaba pogumno spregovorila: Vam (Judom) bi se morala najprej oznaniti Božja beseda. Ker pa jo zavračate in se sami nimate za vredne večnega življenja, glejte, se obračava k poganom.« (Apd 13,46)

Zavračanje Božje besede s strani Judov predstavlja odločilen preobrat v Pavlovi misijonski dejavnosti. Vendar razlog za oznanjevanje poganom ni odklon Izraelcev!

⁴ Prihod misijonarjev v pizidijski Antiohiji najprej povzroči spreobrnjenje Judov in nato nasprotovanje (13,42sl.); Judje in drugi v Ikoniju postanejo verniki, medtem ko zakrknjeni Judje hujskajo k preganjanju (14,2ss.); nekateri Judje v Tesaloniki se spreobrnejo, medtem ko drugi začnejo novo preganjanje (17,5s.); Judje v Beroji sicer sprejmejo misijonarje z odprtimi rokami in se množično spreobračajo, toda nato naletimo na Jude iz Tesalonike, ki hujskajo množico (17,13). Vzorec je torej vedno isti: spreobrnjenje in nasprotovanje, ki se spremeni v preganjanje. Judovsko ljudstvo pa vseeno ni *en bloc* zavrnilo evangelija - velika večina Judov namreč ni nasprotovala sporočilu. Na začetku je bilo oznanjevanje Judom celo zelo uspešno, saj se je spreobrnil velik del ljudstva, deset tisoči, ki so bili »vneti privrženci postave« (21,20). Uspeh med Judi pa se je nadaljeval tudi potem, ko je bila že odprta pot do poganov (Apd 10-11). Izrael torej ni zavrnil evangelija, ampak je postal razdeljen glede te teme. Cerkev je namreč najprej Cerkev Judov in za Jude. Istovetnost Cerkve je torej jasna: to je Izrael, en in edini. Kristjani so torej dediči obljub, danih Izraelu, in to kot Judje. To pa je povedano na različne načine. Luka tako poudarja, da so prvi jeruzalemski kristjani živeli kot pobožni Judje: pogosto so obiskovali tempelj, živeli v strogem spoštovanju postave in v skladu z običaji očetov, posebej še zato, ker so upali na obnovo Izraela (2,46; 3,1; 5,12, 10,9sl.; 11,2; 15,1sl.; 16,3; 21,20).

uporabi kot naziv. Ta naziv pa v prvi vrsti ne kaže na odnos med Bogom in Jezusom, ampak je dodan shemi obljuba – izpolnitev: Jezus namreč izpolnjuje obljube, dane Božjemu ljudstvu. Izpostavljena je tudi temeljna tema opravičenja po veri, ki zaznamuje dokončno ločitev krščanstva od judovstva.

Od vsega začetka je v govoru prisoten tudi poganski svet, saj so kot poslušalci omenjeni tudi bogaboječi. Na koncu se po besedah „opravi bom delo v vaših dneh“, ki je tako neverjetno, da je vanj težko vnaprej verjeti, odpira novo obzorje. Oznanilo odrešenja, namenjeno Izraelu, bo doseglo vse človeštvo. Pavlov govor v teološkem smislu opravičuje prehod misijona od izraelskega ljudstva na misijon med pagani. Govor ima naslednjo štiridelno retorično zgradbo:

exordium: v. 16b-25

narratio: v. 26-31

argumentatio: v. 32-37

peroratio: v. 38-41

Uvod ali *exordium* (v. 16b-25)

Po branju Postave in prerokov v shodnici sledi kratka razlaga, pridiga, ki jo ima lahko vsak odrasel Jud, pogosto pa tudi prehodni gostje, še posebej, če so izobraženi, kot je bil to Pavel. Pisec v dobrohotnem nagovoru posebej omenja bogaboječe, ki bodo kasneje sestavljali krščansko skupnost.

To je sinteza zgodovine Izraela, ki poudarja Božje delovanje, Božjo prisotnost v različnih obdobjih: v izhodu iz Egipta, naselitvi v obljubljeni deželi, v času sodnikov in kraljev, vse do Davida, kateremu je dana mesijanska obljuba. Podobno sintezo zgodovine vsebuje Štefanov govor (Apd 7), vendar, kot smo videli, z drugimi poudarki. Tam je poudarjen kontrast med Božjo zvestobo in nezvestobo Izraela, tu pa pisec poudarja Božje delovanje z namenom, da se uresniči nek načrt. Originalnost te predstavitve je tudi pozornost, ki jo pisec posveti Janezu Krstniku. Ta zaključuje starozavezno zgodovino in odpira njeno uresničenje v Jezusu Kristusu. Opis Janeza Krstnika odgovarja njegovi predstavitvi v evangeliju.

Narratio (v. 26-31)

Vsebuje osnovno kristološko kerigmo - oznanilo smrti in vstajenja Jezusa Kristusa. Ne zasledimo več obsodbe „vi“ nad Judi kot v predhodnih govorih, saj so v piščevih očeh za Jezusovo smrt neposredno odgovorni le jeruzalemski prebivalci in njihovi voditelji, govor je pa namenjen antiohijskim Judom. Vstajenje je Božje dejanje, kjer so se uresničile obljube iz Pisem. Pisec ne spominja na Jezusovo javno delovanje, na vnebohod, na Svetega Duha in na paruzijo. Vse je osredinjeno le na vstajenju. Tema vstajenja se pojavlja skozi ves govor, kar kaže že uporaba glagolov: dvigniti, povzdigovati (*hypsōo*) v v. 17; obuditi (*egeirō*) v v. 22.30.37; obuditi, zbuditi (*anistēmi*) v v. 33.34.

Argumentatio (v. 32-37)

Ta del vsebuje tri citate: Ps 2,7; Iz 55,3; Ps 16,19, ki dokazujejo vstajenje Jezusa na podlagi obljube, dane Davidu. Nujno je potrebno pokazati, da sta Jezusovo trpljenje in smrt v skladu z Božjo voljo in njegovo vnaprejšnjo odločitvijo in da sta

napovedana v Svetem pismu (Apd 2,24; 3,18; 13,28-30; 17,3; Lk 9,22.44; 17,25; 18,31-34; 22,22; 24,7.26.46). Toda Luka ne predstavlja samo svetopisemskih dokazov, da je bil Kristus obujen od mrtvih, ampak mora izpeljati tudi 'negativni' svetopisemski dokaz. Ni bil namreč David tisti, ki ga je Bog obudil od mrtvih, ampak Božji Sin, David pa je ostal v svojem grobu (Apd 2,29sl.; 13,36).

Razlogi, ki jih pisec navaja, zelo spominjajo na Apd 2,25-32. Nizanje citatov enega za drugim je tehnika midrašev, imenovana *haruzîn*, ki so jo uporabljali pri razlagah v shodnicah.

Peroratio (v. 38-41)

Poziv k spreobrnjenju imajo skoraj vsi misijonski govori, saj je to nujen pogoj za odpuščanje grehov in odrešenje. Tema odpuščanja je v v. 38 predstavljena na podlagi Pavlove teologije opravičenja po veri v Kristusa. V Pavlovih pismih je ta vsebina predstavljena na živ in polemičen način, tu pa takega stila ne zasledimo več, saj gre za postpavlinske skupnosti, ki ne doživljajo več kontrasta med vero in Postavo. Pisec izraža na tem mestu resnico, ki jo potem skozi celotno pripoved Apd ponavlja: rešitev je dana po veri v vstalega Kristusa, in to vsakomur, ki se spreobrne in veruje vanj. Jasno je, da opravičenja po Postavi ni mogoče doseči. Citat iz Hab 1,5 služi za opomin Judom.

3. 4. 2 Drugo misijonsko potovanje – evangelij doseže Evropo (Apd 15,36-18,23)

Tudi to potovanje ima teološki pomen. Če primerjamo 13,2 (začetek prvega potovanja) s 16,10 (opis drugega potovanja), izstopa primerjava med dvema izrazoma „delo“ (*to érgon*) in „oznaniti evangelij“ (*euangelízō*). Značaj drugega potovanja izraža 18,5, to je posvetitev oznanjevanju besede, oznanjevanju Jezusa in vstajenja (17,18). Predmet oznanila je skoraj vedno Božja beseda (15,35.36; 16,6.32). Drugo misijonsko potovanje se ne začne s slovesnim Božjim posegom kot prvo, pač pa Bog poseže v dogajanje kasneje, ko Sveti Duh prekriža Pavlu načrte (16,6-7) in mu v širjenju evangelija odpre povsem novo pot v Makedonijo (16,9-10).

Pot drugega potovanja se ocenjuje na približno 5300 km: iz Antiohije v Tarz, Derbe, Listro, Ikonij in Antiohijo Pizidijsko, nato pa v Galacijo, Troado, Makedonijo (Filipi, Tesalonika, Beroja) in Ahajo (Atene, Korint) ter vrnitev skozi azijsko obrežje, Efez in Cezarejo v Antiohijo. Temeljni dogodki tega potovanja so obiski skupnosti, ki bodo potem naslovniki nekaterih najpomembnejših Pavlovih pisem: Filipi (16,11-40); Tesalonika (17,1-9); Korint, kjer se zadrži 18 mesecev (18,1-17); Efez (18,19-21). Te skupnosti pa se nahajajo že v evropskem svetu, v Makedoniji in Ahaji. Zato je najpomembnejša geografska značilnost tega potovanja, da preseže azijske meje in seže na evropska tla. Sveti Duh brani oznanjevanje v Mali Aziji, Pavel je v videnju poklican v Makedonijo (16,6-10). Na drugem potovanju je imel Pavel za spremljevalca najprej Sila, nato pa Timoteja. Časovno je to potovanje po vsej verjetnosti potekalo od konca zime leta 48 do leta 52.

Pavlov govor na areopagu v Atenah

Vrh dosega potovanje v Pavlovem govoru poganskemu svetu na areopagu v Atenah. V tem govoru prihaja do izraza strategija oznanjanja helenističnemu svetu in je zato zelo dragocen. Atene so bile center grškega duhovnega življenja, značilne po posebni pobožnosti njenih prebivalcev. Polne so bile svetišč, oltarjev in svetih podob, imele so razvite filozofske šole, areopag. Štele so okoli 5000 prebivalcev. V Atenah sta ustanovila filozofski šoli Epikur in Zenon (stoa). Nimamo pričevanj, da bi v času Pavlovega delovanja nastala v Atenah krščanska skupnost. Za Pavlovo prisotnost v tem mestu priča tudi 1 Tes 3,1.

Okvir govora (17,16-21; 32-34)

Pavel se nahaja v Atenah sam. Izhodišče za celoten prizor daje njegova osebna prizadetost ob pogledu na versko situacijo Aten, zaznamovano s politeizmom. Način njegovega začetnega delovanja je dvojne narave. Oznanja tako Judom in bogaboječim v shodnici, kakor poganom na trgu (*agorá*). Glagoli v. 16 in 17 so v nedovršenem času (imperfekt), kar pomeni, da je Pavel najbrž daljše obdobje intenzivno oznanjal evangelij na tem kraju. Posebej so izpostavljeni intelektualna elita, epikurejski in stoiški filozofi, ki si zaželijo dodatnih razlag Pavlovega nauka, v temelju tako drugačnega od vsega že poznanega. Predstavljeni so v človeški radovednosti, v želji po globljem poznanju.

Govor 17,22-31

Predstavlja originalnost glede načina inkulturacije krščanskega oznanila v grško helenistični svet. Od ostalih govorov se razlikuje po tem, da prevzema veliko elementov iz stoične filozofije. Pisec na začetku uporablja retorični princip povezave s poslušalcem, ki ga pozna že Sokrat. Pisec želi v helenistično okolje vnesti krščansko novost. Stoične trditve navaja tako, da jim odvzema panteistični pomen in jih osvetljuje s krščansko vsebino. Krščanska vera je namreč iz helenističnega sveta sprejela jezik in pojme, ki jih je morala preobraziti in jih dvigniti na raven razodetja. Struktura govora:

uvod (*captatio benevolentiae*) - v. 22-23

jedro: razglasitev pravega Boga:

stvarnika sveta - v. 24-25

stvarnika človeštva - v. 26-27

sorodstvo človeka z Bogom - v. 28-29

zaključek:

osnova krščanske kerigme - v. 30-31

klic v spreobrnjenje - v. 30

naznanilo sodbe - v. 31a, po možu, ki ga je Bog obudil od mrtvih - v. 31b

Pavlov nastop v Atenah predstavlja enega vrhuncev njegove misijonske dejavnosti. Atene so imele sloves najpomembnejšega duhovnega središča antičnega sveta. Pavel se spusti v polemike z epikurejci in stoiki, predstavniki tedaj najvplivnejših filozofskih šol. V tem poglavju, zlasti v Pavlovem govoru na atenskem Areopagu (prim. v. 22-31), pride do prvega odkritega soočenja med evangeljskim oznanilom in antično filozofsko mislijo.

Uvod (v. 22-23)

Pavel v v. 22 nastopi slovesno kot govornik sredi atenske inteligence in najprej z dobrohotnim nagovorom pohvali njihovo pobožnost. Bralcu je zaradi v. 16 jasno, da je v resnici njihova vernost negativno usmerjena. V v. 23 podrobneje opiše, iz česa na to sklepa. Omenja oltar z napisom „Nepoznanemu bogu“, ki mu je izhodišče za oznanjanje (gl. *katangéllō*, oznaniti, naznaniti, poučiti) tega, kar oni še ne poznajo. Iz antične literature je znano, da so taki oltarji z napisom v množini („nepoznanim bogovom“) obstajali, ker so Grki predpostavljali, da vseh bogov še ne poznajo in, da se tem ne bi zamerili, so tudi njim postavljali oltarje. Pisec napis namenoma postavlja v ednino, da mu je to lahko izhodišče za oznanjevanje edinega pravega Boga, ki je dejansko Atencem, politeistom, še nepoznan. Izhodišče je torej neke vrste nevednost, ignoranca, ki v govoru prihaja na dan na različne načine. Nevednosti ni mogoče premagati z vedenjem, ampak s klicem po spreobrnjenju.

Jedro: razglasitev pravega Boga (v. 24-29)

Dokazovanje se začne s prvo točko judovskega in krščanskega monoteizma, predstavljeno v v. 24: Bog je stvarnik in zato Gospod *kósmos*-a (prim. Apd 14,15; Iz 42,5). Boga ni mogoče enačiti s svetom, kot uči panteizem, ampak je njegov stvarnik, ne le njegov prvi gibalec. Bog vodi svet, ki mu je dal začetek. Tu sledi prva kritika grške pobožnosti, ki se nanaša na svetišča. Bog kot stvarnik ne more prebivati v svetiščih, narejenih s človeško roko.

V središču teologije Apostolskih del je Lukova ideja Boga kot Boga Izraela. Označuje ga za »Boga tega izraelskega ljudstva« (Apd 13,17); za »Boga naših očetov« (3,13; 5,30; 7,32; 22,14; 24,14), kot očetje so vedno mišljeni izraelski predniki; za »Boga Abrahamov, Izakov in Jakobov« (3,13; 7,32); za »Boga Jakobovega« (7,46). Ko Luka Boga označi za stvarnika, ki je »naredil nebo in zemljo in morje in vse, kar je v njih« (17,24), je judovska vsebina očitna: s tako oznako namreč hoče pokazati Božjo moč nad sovražniki, tako nad sovražniki Mesije, kot nad sovražniki ljudstva (4,24sl.); nadalje obsoditi in zavreči malikovanje »svetišč, ki jih je zgradila človeška roka«; in pokazati Božjo moč nad zgodovino (14,15sl.; 17,24). Zanimivo pa je, da Luka nikoli ne uporablja božanskih imen, da bi pokazal, da je Bog Bog poganov, ljudstev, narodov, vseh, sveta, itd.

Druga kritika je opisana v v. 25: Bog kot stvarnik nima nobene potrebe, ki bi ji človek moral zadostiti. Ne potrebuje njegovega češčenja. To je tudi grškemu svetu domača misel: če je bog res bog, nima potrebe po ničemer. Podobno misel srečamo tudi pri prerokih, ki zavračajo nepravilno češčenje boga (prim. Iz 42,5; 43,24). V v. 26 se pisec vrača k stvariteljskemu dejanju Boga, ki ga izraža na podlagi grškega glagola *poiéin*, ki pomeni „delati, narediti, storiti“. Bog je ustvaril vse človeštvo, zato je človek odvisen od Boga in tudi njegov sorodnik, saj je iz Božjega rodu. Bog je ustvaril človeštvo iz enega samega, to je Adama, ki pa ga neposredno ne omenja, saj je pogan-

Da je Bog stvarnik, tako drugačen od ljudi, poudarja tudi dejstvo, da Bog presega celo tempelj. In tako niti tempelj v Jeruzalemu ni kraj, kjer bi prebival Bog (7,44sl.). Tempelj namreč ni Božja hiša, ampak hiša za ljudi, kraj, ki ohranja postavo, samo zasilen kraj za bogočastje. Isto zavedanje izrazi že Salomon ob posvetitvi templja:

»Toda mar Bog res more prebivati na zemlji? Glej, nebo in nebes nebesa te ne morejo obseči, koliko manj ta hiša, ki sem jo sezidal!« (1 Kr 8,27)

skemu svetu nepoznan (prim. 1 Mz 1,28; Iz 45,18). Bog je človeštvu ustvaril tudi čas in prostor.

Zaupal mu je nalogo, naj ga išče (v. 27). Povezava med stvarjenjem človeka in iskanjem Boga narekuje, da je to iskanje vtisnjeno v človekovo naravo, saj Boga lahko spoznavamo po stvarstvu. Grško-helenistična kultura pozna idejo iskanja Boga, kar v filozofskem poznanju Boga pomeni njegovo bistvo in bit. V biblični perspektivi pa iskati Boga pomeni, dopustiti, da on bivanjsko pritegne. Človek torej ne more drugače, kot da išče Boga, saj je to zapisano v njegovo stvarjenjsko naravo. Kakšen pa je učinek iskanja? Pisec iskanje primerja tipanju, kar je značilno za slepega človeka, za nekoga, ki hodi v temi, čeprav pravi, da Bog ni daleč od nikogar izmed nas. Če ga človek kljub temu še ni našel, je iskal na napačni poti, morda je želel le v intelektualnem smislu zadostiti radovednosti. To pa v bibličnem smislu ne zadošča, saj je potrebno dopustiti, da človeka Bog sam prevzame, potrebno je sprejeti njegovo razodevanje v stvarstvu in v zgodovini.

V v. 28 stoična miselnost prihaja najbolj do izraza. Pisec podaja triadično panteistično formulo, ki povezuje tri principe: življenje, gibanje in bivanje. Človek je popolnoma zaobjet od Božjega. Vendar pisec tega ne razumeva na imanentni, panteistični ravni, ampak v smislu Boga stvarnika življenja, gibanja in vsega bivanja. Podaja tudi citat stoičnega pesnika Arata iz Kilikije, iz 3. st. pr. Kr., ki izvor vsega pripisuje Zevsu, iz katerega naj bi izšlo vse človeštvo. Tudi to stoično trditev, ki jo kasneje povzemata Platon in tudi judovski filozof Aristobul, pisec razlaga v bibličnem smislu, v luči 1 Mz 1,27: osebni Bog je ustvaril človeka po svoji podobi in sličnosti.

Posledica dejstva, da smo mi sami Božjega rodu in njegova podoba, pa je, da je neprimerno kakršnokoli upodabljanje boga (v. 27). Saj je samo človek ustvarjen po Njegovi podobi in bi bilo paradoksalno zožiti Božjo naravo na nekaj, kar je narejeno iz zlata ali srebra s človeškimi rokami.

Zaključek (v. 30-31)

Predstavljen je v zgodovinsko odrešenijski luči: do zdaj je bil čas nevednosti, sedaj pa Bog kliče k spreobrnjenju zaradi prihodnje sodbe. Z v. 30 govor doseže svoj vrh. Pisec se tu oddaljuje od grškega filozofskega sveta in predlaga samo krščansko oznanilo. Ta vrstica se navezuje na v. 23 in z njo tvori neke vrste okvir: pomeni krščanski odgovor na žejo Atencev po poznanju. Ker je pisec v v. 23 izničil vse poganske bogove, mu je sedaj omogočeno razviti temo spreobrnjenja k edinemu pravemu Bogu zaradi vstajenja in pričakovanja sodbe. Pisec vso zgodovino poganskega sveta označuje kot čas tavanja v nevednosti. Čeprav človek lahko spozna Boga, se je v iskanju zmotil, saj ga je na napačen način častil in ni imel do njega pravega odnosa. Nujnost spreobrnjenja priča o tem, da ne gre samo za izpopolnitev intelektualnega vedenja, ampak za napačno celostno usmeritev. Bog vsakomur, tako Atencem kot Judom, ponuja novo možnost spreobrnjenja.

Nujnost spreobrnjenja je v v. 31 postavljena v odnos s poslednjo Božjo sodbo, ki jo bo Bog izvedel po Kristusu. Ta tematika je vzpostavljena že v Apd 10,42. S tem je govor na hiter, toda pomenljiv način zaključen. Omemba Jezusovega vstajenja je tista točka, ki v grški miselnosti vzbudi takojšnjo reakcijo. V bistvu pisec govor pripelje do trenutka, v katerem bi lahko oznanil kerigmo, če bi ga poslušalci ne prekinili.

Epilog (17,32-34)

Pisec predstavlja na že ustaljen način negativno in pozitivno reakcijo poslušalcev. Reakcija poganov v bistvu ni drugačna kot reakcija Izraelcev. Neuspeh ni odraz Pavlove nesposobnosti, ampak izraža dejstvo, da za sprejem Jezusa Kristusa ne zadošča filozofsko znanje. Negativno reakcijo izzove oznanilo vstajenja, ki je za dualistično grško misel kamen spotike.

Nekateri zagovarjajo mnenje, da se pisec v predstavitvi tega modela oznanjanja poganskemu svetu zgleduje po misijonski teologiji helenističnega judovstva (prim. Iz 45,18-25). Prisotno je spoštovanje napora iskanja, s katerim je zaznamovana grška miselnost, saj v človeku obstaja naravna želja (hrepenenje) po Bogu, kateri razodetje v polnosti odgovarja.

3. 4. 3 Tretje Pavlovo misijonsko potovanje

Pavlovo tretje misijonsko potovanje (Apd 18,23 – 21,16) je trajalo med leti 52 in 56. Iz Antiohije v Siriji se je odpravil po kopnem v Tarz, nato pa skozi že znana mesta Derbe, Listro, Ikonij in Antiohijo pizidijsko v Efez. V Efezu se je zadrževal približno tri leta, dve leti pa je učil v Tiranovi šoli. Med dogodki, o katerih pripovedujejo Apd 19,1 – 20,1, je Pavlov spopad s sedmini sinovi Judovskega velikega duhovnika, ki so izganjali zle duhove, in o izgrelih, ki so jih proti Pavlu vodili srebrarji, privrženi Artemidi/Diani Efeški kar je povzročilo, da je odšel. »V svojih pismih Pavel nikoli izrecno ne govori o teh dogodkih v Efezu. Mogoče jih posredno omeni v seznamu stisk v 2 Kor 11,23-26, v 'stiski, ki nas je zadela v Aziji' (2 Kor 1,8), ali ko pravi, da 'sem se v Efezu po človeško boril z zvermi' (1 Kor 15,32; tudi 16,8-9: 'nasprotnikov je veliko'). Še posebno iz namigov na Pavlove preizkušnje moremo sklepati, da je bil apostol v Efezu mogoče v ječi, čeprav Apostolska dela ne opisujejo takega takega jetništva. To vprašanje je pomembno, ker mnogi predlagajo, da naj bi Pavel Pismi Filipljanom in Filemonu pisal iz Efeza, kajti obe sta bili napisani, ko je bil Pavel v ječi. Bolj na splošno se strinjajo, da je Pavel Pismo Galačanom napisal, ko je še bil v Efezu.« (Brown 2008, 434)

Neko prelomnico pomeni 18,23, ki navaja, da je Pavel iz Antiohije odrinil v deželo Galačanov in Frigijo. Zaključek tretjega potovanja (19,20-22) že napoveduje prihodnjo pot v Jeruzalem in Rim. Cilj tega potovanja namreč ni več Antiohija. Potovanje obsega okoli 6000 km in sega v leta od 52 do 56.

V tem času so do Pavla prihajale različne novice o dogajanjih v korintski Cerкви, zato jim je iz Efeza pisal vsaj štirikrat, a ohranjeni sta samo dve pismi. Prvo pismo je moral napisati že pred sedanjim 1 Kor (1 Kor 5,9), kjer je posvaril bralce, naj se ne družijo s pokvarjenimi kristjani. Z ozirom na omembo pashe v 1 Kor 5,7 (»Postrgajte stari kvas, da boste novo testo, ker ste nekvašeni. Kristus, naše pashalno jagnje, je bil namreč žrtvovan«) je moč sklepati, da je Pavel Prvo pismo Korinčanom napisal na začetku leta 55. V njem odgovarja na poročila in različna vprašanja, ki so mu jih poslali Korinčani. Pismo je bilo slabo sprejeto, zato je šel Pavel sam v Korint (2 Kor 12,14) na »mučen obisk« (2 Kor 2,1), ki ni prinesel zaželenih sadov. Po vrnitvi v Efez

je Pavel napisal Korinčanom tretje pismo »z mnogimi solzami«, ki ga pa ne poznamo, omenjeno pa je v 2 Kor 2,4 in delno ohranjeno v 2 Kor 1-9 in 2 Kor 10-13. Končno je poslal tja Tita, da bi razrešil spore. Apostolska dela o Pavlovih težavah s Korintom v celoti molčijo.

Proti koncu leta 55 je Pavel nameraval zapusti Efez in se preko Makedonije in Ahaje vrniti v Jeruzalem. Luka zapiše njegove besede: »Potem, ko bom tam, moram videti tudi Rim« (Apd 19,21). Po opisu v Apd je tedaj efeški srebrar Demetrij, priredil v gledališču veliko zborovanje proti Pavlu in širjenju nove vere. Razburjena množica je skoraj dve uri vpila: »Velika je Artemida Efeška!« (Apd 19,28). Nemiri so trajali kar nekaj časa, zato je Pavel zapustil Efez in se podal v Makedonijo (Apd 19,23-20,1). V Makedoniji (morda v Filipih) je srečal Tita, ki mu je naznanil, da je dosegel spravo glede spornih vprašanj v Korintu in Pavla potolažil. V tem času je Pavel v Korint poslal še svoje zadnje pismo, ki ga poznamo kot Drugo pismo Korinčanom (prim. 2 Kor 7,5; 8,1-5; 9,3).

Hkrati so ga dosegle tudi slabe novice o nemirih v Galatiji. Odpotoval je naprej v provinco Ahajo, kjer je ostal še tri mesece (Apd 20,2-4). Na tem potovanju je zbiral nabirko za Cerkev v Jeruzalemu (19,21; 1 Kor 16,1; Rim 15,25). Po prihodu v Korint je najprej napisal Pismo Galačanom (55/56). Takoj zatem, verjetno v začetku leta 56 pa je v Gajevi hiši v Korintu napisal še Pismo Rimljanom, ki ga je diakonisa iz Kenhereje z imenom Fojba, prinesla v Rim (prim. Rim 16,1.22.23; 1 Kor 1,14).

Iz tega časa imamo tako največje število Pavlovih besedil (1 Kor, 2 Kor, Flp, Gal, Rim). Iz njih in iz Apd (18,23-21,26) poznamo precej dobro apostolov položaj in stanje Cerква, njihovo ureditev, judovska oporekanja glede Postave (v Korintu in v Galaciji). Pavel ima zdaj velike izkušnje in deluje v polni zrelosti. Ko je Pavel obravnaval odrešenje v pismu Tesaloničanom, ga je gledal v prihodnosti, v veličastnem Kristusovem povratku. Težnja proti prihodnosti se nadaljuje ves čas tretjega potovanja (1 Kor 3,13; 4,5; 5,5; 6,3.14; 7,29-31; 11,26; 13,8-12; 15,1-58; 2 Kor 4,14.17-18; 5,1-4.10; Flp 1,10; 2,16; 3,10-11.20-21; Rim 2,5-7.16; 6,5; 8,11.18-25.29-30; 11,15.26-26-27; 13,11-12; 14,10-12). Toda poleg tega gorečega pričakovanja srečujemo tudi nove poglede: Pavel ne misli več, da je za srečanje s Kristusom treba čakati vesoljno vstajenje (Flp 1,20-23; 2 Kor 5,6-8); gleda bolj na vstajenje v sedanjosti: že od danes je Kristus modrost, pravičnost, svetost, življenje kristjana (misel, ki se kaže v 1 Kor 1,30 in 2 Kor 3,17-18, se je morala začeti oblikovati od izkustva o navzočnosti Duha naprej. To je osnova za nauk v pismu Rimljanom: 5,1-11.15-21; 6,4-12.22-23; 8,9-11.14-30).

Izpostavili bomo tretji večji Pavlov govor, ki je neke vrste Pavlova duhovna oporoka.

Pavlov govor v Miletu (Apd 20,17-38)

Govor je namenjen odgovornim osebam cerkvene skupnosti v Efezu. Pavel se nahaja v Miletu ob maloazijski obali, ki jo dokončno zapušča. Zaključuje svoje aktivno obdobje oznanjevanja, saj bo kmalu postal ujetnik po modelu trpečega Kristusa. Odvzeta mu bo svoboda in se bo le še branil pred verskimi in političnimi oblastmi. Zato ni slučaj, da je ravno na tem mestu vstavljen edini govor, ki je namenjen že spreobrnjenim kristjanom. Pavel se v Efez, ki pomeni prvo mesto njegovega oznanjevanja, ne bo več vrnil, zato ima vse ton slovesa. Piscu se zdi smiselno, da Pavlovo oporoko, to je njegov poslovilni govor, nameni prav efeški skupnosti.

Pisec ima pred očmi Cerkev tretje generacije, ki ji je dana dediščina Pavlovega modela oznanjevanja.

Govor je zelo svojstven in bi ga lahko imenovali »duhovna oporoča«. Poslovilne govore srečamo še na več mestih v Stari zavezi: 1 Mz 49; 5 Mz 33; Joz 23; 1 Sam 12; 1 Mak 2,49-68. V Novi zavezi pa se podobnega značaja Jezusovi poslovilni govori v Jn 13-17 in tudi Lk 22,7-38 ter v pismih: 2 Pt 1,12-15; 3,1-4.17. Ti govori vsebujejo reflektiven pogled na preteklost tistega, ki se poslavlja in navodila poslušalcem za prihodnost. Struktura govora je kompleksna. Vsebinsko se deli na dva dela:

Prvi del (v. 18b-27):

v. 18-21: Pavlovo ravnanje v preteklosti

v. 22-24: njegova usoda v sedanjosti in pogled v prihodnost

v. 25-27: Pavel je model za vse prisotne

Drugi del (v. 28-35):

v. 28-31: opomini cerkvenim starešinam

v. 32-35: zaključek: izročitev Bogu in priporočilo ubogih

Splošno je priznano, da je Pavlov govor v Miletu Lukova stvaritev. To potrjuje dobra vstavitev v sobesedilo, saj bi ga težko izolirali. Situacija Cerkve, na katero se Pavel obrača, ustreza razmeram časa pisca, ko je v Efezu že obstajal zbor starešin. Zaznamo lahko določene vsebinske sorodnosti govora s pastoralnimi pismi. Pavlova podoba je v govoru idealizirana: predstavljen je kot idealni pastir, resničen služabnik evangelija, ki je model in zagotovilo za avtentičnost tradicije, ki jo je tretja generacija prejela od apostolske dobe. V v. 24 in 29 se predpostavlja mučeniška smrt Pavla. Pavlovo ravnanje je vzor za odgovorne v skupnosti in s tem tudi garancija izročila, ki ga prenaša na poapostolsko Cerkev. Je neoporečna avtoriteta in dokončno merilo za prihodnjo Cerkev. Luka predstavlja idealno podobo Pavla zato, da bi dal z njim trdne temelje Cerkvi, ki je preizkušena zaradi različnih nevarnosti. Iz govora ne moremo nič konkretnjšega sklepati glede nevarnosti ali krivih nauk, ki grozijo Cerkvi, ker pisec nanje neposredno ne odgovarja. Zanimajo ga le zdravi temelji Cerkve, da v težavah ne bo omagala. Cerkev v času pisca ne izkuša več na tako neposreden način delovanja Svetega Duha preko različnih karizem, tudi očividcev ni več med živimi. Zato je za to Cerkev zelo pomembno izročilo (*parádosis*), prejeti zaklad vere, ki ga pisec enači s Pavlovim naukom. Za ta nauk jamči njegova skupnost z dvanajsterimi, integralnost njegovega življenja z naukom, kar potrjuje mučeniška smrt. Pavel je zapustil poapostolski cerkvi popolno resnico evangelija, ki jo sedaj starešine morajo čuvati in bedeti nad njo. V obliki Pavlove oporoče torej pisec določa cerkveno ureditev za poapostolski čas.

Pavlovo ravnanje v preteklosti (v. 18-21)

Milet je oddaljen od Efeza približno 60 km. Vloga starešin je bila razširjena izven Palestine šele proti koncu 1. st. Tak model je povzela Cerkev od judovske ureditve. V času Pavla torej še ni bilo starešin, ki bi odgovarjali za skupnosti. Okoli Pavla se torej zbere po-pavilinska cerkev.

V v. 18b-19 spominja Pavel na čas, ki ga je preživel sredi te skupnosti in s tem daje govoru ton oporoče. Ne spominja na preteklost zato, da bi se opravičeval pred

nasprotniki, ampak se predstavlja kot model zanje. Njegovo bivanje v Efezu postane paradigma, ne toliko glede oznanjanja, kot pa glede odgovornosti za skupnost samo. »Služiti Gospodu« je izraz, ki ga pogosto srečamo v Pavlovih pismih in njemu pomeni živeti popolno odvisnost od Boga v oznanjevanju evangelija in v odnosu do skupnosti.

Poudarjena je tema celovitosti, totalnosti (v. 20-21). Pavel je predal oznanilo v vseh oblikah (kerigma in didahe); na vse načine (javno in zasebno); vsem naslovljencem (Judom in Grkom) in z vso vsebino (spreobrnjenje, vera). Te značilnosti Cerkev tretje generacije pričakuje od pravega oznanjevalca. V. 21 pomeni nadaljevanje v. 18b in je neke vrste sinteza krščanske kerigme, ki spominja na pavlinsko besedišče. Judje in Grki za pisca (in tudi Pavla) pomenijo dve veliki verski skupini človeštva. Judje še vedno ostajajo tisti, na katere se naslavlja krščansko oznanilo.

Njegova usoda v sedanosti in pogled v prihodnost (v. 22-24)

V v. 22-23 Pavel zre sedanost kot začetek novega obdobja, zaznamovanega s potjo v Jeruzalem. Pavel se čuti v vsem odvisen od Svetega Duha, čuti se celo njegovega ujetnika, ko se mu pusti voditi proti trpljenju, ki je zanj pripravljeno. Trpljenje Pavla je predstavljeno po vzoru trpljenja Jezusa Kristusa. Poudarjena je njegova nujnost (*dei*), ki jo Pavel sprejema z vso svobodo in razpoložljivostjo za Božjo voljo. Pavel v tej razpoložljivosti sam presoja svoje življenje, ki ga v v. 24 predstavlja kot model krščanstva. Sodba samega sebe je najprej negativno obarvana, vendar ne zaradi asketskega preziranja, ampak popolne posvetitve poslanstvu: vredno je dati življenje za evangelij, katerega mora oznanjati (prim. Lk 9,24). To, kar daje vrednost njegovemu življenju, je dopolnitev poti in službe (*diakonía*), ki mu je zaupana neposredno od vstalega Kristusa (Apd 9,15).

Pavel je model za prisotne (v. 25-27)

Podobno kot v v. 22, tudi v v. 25 nastopa vsebinski prehod. Če je Pavel prej le namigoval na bližnjo smrt, sedaj to razglša z gotovostjo. Razširi se krog poslušalcev, saj besede niso več namenjene le efeškim starešinam, ampak vsem skupnostim, ki jih je ustanovil. Tudi zorni kot gledanja se spremeni: usoda Pavla je predstavljena bolj neposredno v odnosu do poslušalcev. Pavel ve, da se dokončno poslavlja. Pozornost je ponovno obrnjena v Pavlovo preteklost, vendar na način, ki je tipičen za Lk, ne za Pavla. Tako kot Jezus, je tudi Pavel oznanjal Božje kraljestvo in to poudarja kontinuiteto, nepretrganost med časom Jezusa in časom apostolske Cerkve. To pa zopet daje gotovost, da se poapostolska Cerkev v Pavlu naslanja na zanesljivo pričo. V v. 26 se Pavel na slovesen način skoraj zaprisega, da ni njegova odgovornost, če kdo od kristjanov ne bo dosegel odrešenja. To je tipična tema poslovilnih govorov (prim. 1 Sam 12,2-5). Pavel zatrjuje, da je »čist od krvi vseh«, kar je semitski način izražanja in pomeni, da nekdo zanika odgovornost pred smrtjo na krvav način zaradi neposlušnosti Božji volji. V tem primeru se smrt nanaša na večno pogubljenje. Med v. 27 in v. 20 obstaja vzporednost: Pavel se zaveda, da je svojim oznanil vse, kar je potrebno za spreobrnjenje in rešenje. Oznanil je vso Božjo voljo, to je, ves Božji odrešenijski načrt za človeštvo in tudi za posameznikovo življenje. Ob spominu na

nevarnost pogubljenja ima pisec najbrž v mislih probleme poapostolske Cerkve, v kateri so že vstajala krivoverstva.

Opomini cerkvenim starešinam (v. 28-31)

Z v. 28 se začenja neposredno opominjanje starešin, izraženo z imperativom »pazite nase«, ki se nadaljuje z »ostanite budni in ne pozabite« v v. 31. Odgovorni morajo biti pozorni predvsem na samega sebe, da bi se čimbolj približali Pavlovemu zgledu in bili zvesti pravemu nauku. Pavel svari pred nevarnostmi, ki jih ponujajo lažni nauki. Pisec se izraža na podlagi prispodobe pastirja in črede, ki zanj sicer ni tipična in izhaja iz starozaveznega sveta (prim. Jer 23; Ez 34; 3 Mz 27,17; Zah 10,3). Zelo sorodna trditev se nahaja v 1 Pt 5,2. Izraz »pasti Božjo čredo« je na tem mestu edinstven in ima v ozadju idejo Boga, ki si je pridobil svoje ljudstvo (prim. 2 Mz 19,5; 5 Mz 26,18). Ta pa je vezana na Kristusovo smrt, saj si je Bog Cerkev pridobil s Kristusovo krvjo (prim. Raz 5,9; Tit 2,14) in tako dal začetek eshatološkemu Božjemu ljudstvu. Pisec na tem mestu uporablja starozavezno izrazoslovje, ki ima posebno teološko bogastvo, da bi predstavil ne samo zunanjo ureditev cerkvene skupnosti, ampak tudi njen trinitarični temelj: saj je to Cerkev, ki jo je želel Oče, ji omogočil nastanek Kristus in jo vodi Sveti Duh. Tudi osebe, ki so odgovorne v Cerkvi, to so *episkopoi*, škofje, imajo svoj izvor v Svetem Duhu, ki jih je določil za to službo. Naloga starešin (*presbýteroi*) je, da so škofje, to je varuhi. Izraz *episkopos* je vzet iz grškega administrativnega sveta in pomeni »varuh, paznik, nadzornik«. Za čas pisca *episkopos* še nima posebne vloge, ki bi bila ločena od vloge, ki jo ima starešina (*presbýteros*), poudarja le način, kako mora biti nekdo odgovoren. Beseda *presbýteros* izhaja iz judovskega sveta, iz življenja v sinagogi.

V v. 29-30: Pavel na preroški način izraža še eno svarilo za prihodnost glede krivoverstev, ki pa je za pisca že uresničeno dejstvo, saj je poapostolska Cerkev že polna lažnih nauk. Prihodnje nevarnosti so predstavljene na način, značilen za poslovilne govore. Cerkev ne trpi toliko zaradi preganjanj, kot zaradi krivih nauk, ki rušijo edinost krščanske skupnosti. Tudi za krivoverstva pisec uporablja metaforični jezik, vzet iz pastirskega življenja (volkovi). Svarila zaključuje v v. 31 s ponovnim pozivom k čuječnosti, podobno v. 28. Poudarjen je Pavlov osebni odnos do vsakogar, kar se izraža v njegovi neutrudljivi skrbi.

Na koncu izročitev vseh Bogu in posebno priporočilo za uboge (v. 32-35)

Pavel v v. 32 izroča starešine Bogu in besedi njegove milosti. Posebne pozornosti je vreden nenavaden obrat, saj ne izroča besede starešinam, kakor bi pričakovali tisti, ki morajo oznanjati, ampak starešine izroča odrešenjski moči besede. V besedi, ki jo vernik sprejme in jo živi, Bog sam deluje. V drugem delu še natančneje določa, kaj je beseda, ki ima sama v sebi moč, da izgrajuje. Lahko se vprašamo, kaj izgrajuje? V Pavlovi simboliki je to vezano na duhovni tempelj, ki je Kristusovo telo. Ta skupnostna razsežnost je prisotna tudi v Apd 9,31. Božja beseda ima moč, da izgrajuje skupnost v edinosti. Božja beseda tudi zagotavlja dediščino med svetimi. V Svetem pismu se tema o dediščini nanaša na obljubljeni zemljo, na Božje kraljestvo (1 Kor 6,9), na večno življenje (Mt 19,29), na srečo prihodnjega sveta, ki je obljubljena izvoljenim (Mt 5,4). Beseda na tak način izraža svojo učinkovitost v življenju kristjana.

V nadaljevanju govora (v. 33-34) zopet prihaja do izraza postavljanje Pavla za zgled. Pavlova odmaknjenost od materialnih dobrin je znamenje močnega hrepenenja po nebeških. Pavel se je večkrat moral zagovarjati in odklanjati materialno pomoč, da bi ne izgledalo, da izkorišča svoj položaj. Piscu je znano, da je Pavel v času misijonskega delovanja opravljal rokodelski poklic. To Pavlovo ravnanje ga idealizira in v tem postavlja za zgled starešinam, ki naj bi prav tako sami zaslužili za svoje preživljanje, naj ne bi živeli na račun skupnosti. Tako ravnanje utemeljuje še z dodatnim razlogom bratske pomoči in ljubezni do bližnjega.

V zaključni vrstici (v. 35) je izpostavljen konkreten izraz medsebojne ljubezni v skupnostih. Na koncu je citiran *agrafon* (to je Jezusov izrek, ki je ohranjen samo v apokrifni literaturi), ki pomeni sintezo socialnega nauka Jezusa. Priklicuje temeljno naravnost kristjana, ki je v tem, da daje, da se daruje, ne pa prejema.

Prizor slovesa (v. 36-38)

Govoru je dodan ganljiv prizor slovesa, ki ga spremlja skupna molitev. Opis ima tipične elemente podobnih starozaveznih prizorov (prim. 1 Mz 33,4; 45,14; 46,29; Tob 7,6). Ima tudi jasno vzporednico z Lk 15,20. Pisec na tak način izpostavlja tesno vez med skupnostjo in njenim oznanjevalcem. Očitno je, da je piscu znana Pavlova mučeniška smrt.

4 Teološko sporočilo Apd

Apd niso doktrinarni, temveč narativni spis. V njem ni moč najti sistematične predstavitve vere prvih kristjanov. Avtor želi preko opisov raznih dogodkov predstaviti vrednote prvih kristjanov. Potrebno je povezovati posamezne izjave v samih Apd, še posebej tudi z izjavami, ki jih bralec že pozna iz Lukovega evangelija. Tudi v teološkem smislu so namreč Apd nadaljevanje Lk kot prve knjige. Apd poročajo namreč o aktualizaciji evangelija v Cerkvi in v času, zato ima sporočilo trajno vrednost za vsak čas.

Če si želimo ustvariti nek sintetični pregled doktrinalnih elementov, ki so prisotni v Apd, moramo izhajati iz centralnega dogodka, ki je sprožil gibanje, iz katerega je zrasla Cerkev, to je Jezusovo vstajenje. V tem dogodku se je proslavil Bog sam, ko je Sina pridružil svoji slavi in ga postavil »za Gospoda in Mesija« (Apd 2,36; prim. 2,24; 3,26; 4,10 in dr.); ti, ki se dajo krstiti v njegovem imenu, prejmejo odpuščanje grehov – odrešenje, »zakaj pod nebom ljudem ni dano nobeno drugo ime, po katerem naj bi se mi rešili« (4,12).

4.1 Podoba Pavla v Apd

Pavel v Apd je v celoti usmerjen v misijonsko delovanje, trden v odločitvah (Apd 15,38), prizadeven do svojih skupnosti, drzen v pogumnosti (Apd 19,30), dober govorec (Apd 14,12), neprekosljiv čudodelnik (Apd 19,11-17), sogovornik mogočnih tega sveta (Apd 26). To je model misijonarja, ki je popoln na vseh področjih, v vsem

zvest Kristus in evangeliju. Luka v Apd opisuje Pavla, ki so ga mnogi že častili in tudi idealizirali njegovo podobo. Apd nam podajajo tudi informacije, o katerih pisma molčijo: rojstni kraj Pavla, dvojno ime, rokodelski poklic, rimsko državljanstvo, študij Postave v Jeruzalemu pri Gamalielu I. Pisec Apd podaja tudi pomemben kronološki podatek v 18,12.

Vendar tudi v Apd najdemo osnove Pavlove teologije: opravičenje prihaja po veri, ne po Postavi; pomembnost milosti, samo po Jezusu prihaja rešitev (Apd 13,38; 20,21.24), vendar so drugače razumljeni. Postava ni več Postava greha in smrti (Rim 8,2), ampak težak jarem, ki je bremenil z mnogimi predpisi (Apd 15,10). Ob temi upravičenja po veri v Apd ni več prisotna borba in kontrastnost, ki jo kaže Gal 2. Za Pavla so mogočna dela v Svetem Duhu znamenja življenja po milosti, ne po Postavi (Gal 3,1-5), za Lk pa so čudeži potrditev, da je vstop poganov v Cerkev pri Bogu željen (Apd 13-14). Kasneje pa je Božja previdnost nad Pavlovim življenjem (Apd 27) znamenje njegove nedolžnosti in avtentičnosti poslanstva.

Apd ne predstavlja izčrpne Pavlove biografije, saj izpušča mučeništvo. Lukova podoba Pavla odgovarja vlogi, ki jo pripisuje razvoju krščanstva judovsko-krščanske Cerkve v Jeruzalemu in celo »vesoljne« cerkve, ki je znana piscu. Luka se poslužuje Pavlove podobe na način, ki ustreza bistvenemu sporočilu knjige. Presenetljivo je dejstvo, da Luka ne pripisuje Pavlu naslova apostola, čeprav se Pavel sam šteje za apostola (Gal 1,1; 1 Kor 1,1; 2 Kor 1,1; Rim 1,1; 1 Kor 15,8). V Apd je apostolstvo rezervirano samo za dvanajstere. S tem ne pripisuje Pavlu manjvrednega položaja kot apostolom, saj ne gre za častni položaj, ampak za vlogo, ki jo ima Pavel v času, ki ni več čas dvanajsterih. Pavel je namreč temeljni predstavnik in simbol druge generacije kristjanov, ki prevzema nalogo oznanjevanja vere.

Luka tudi poudarja Pavlovo zvestobo Postavi in judovskim navadam: Pavel da obrezati Timoteja (Apd 16,3); naredi zaobljubo v Kenhrejah (Apd 18,18); želi biti v Jeruzalemu za binkoštni praznik (Apd 20,16), denarno nabirko predstavi po judovskem modelu (Apd 24,17). Pavel torej v Apd ostaja farizej (Apd 23,6; 24,14; 26,5-8), saj je ravno s tem garancija za zvestobo avtentični apostolski tradiciji, kontinuiteti s Staro zavezo.

4.2 Jezus kot Mesija Izraela in Bog kot Stvarnik in Oče

V središču apostolskega oznanila je oseba Jezusa Kristusa. V Petrovih in Pavlovih govorih lahko zasledimo pet temeljnih kristoloških trditev: a) Jezus Nazarečan je *zgodovinska oseba*, član izvoljenega ljudstva (prim. 2,22; 4,10); b) Jezus je obljubljeni Davidov potomec, *Mesija*, ki ga je napovedovalo Sveto pismo, še posebej Mojzes, in je delal med nami »čudeže in znamenja« (prim. 2,22.36); c) Voditelji so ga *zavrnili*, tako kot Mojzes, David, Izaija in druge preroke, ki so napovedovali Mesijevo trpljenje (3,18), in ga umorili (prim. 2,23; 3,15; 13,28); d) Bog pa se je izkazal zvestega in ga je *obudil od mrtvih* (prim. 2,24.32; 4,10; 13,30); e) Bog ga je »povišal na svojo desnico« (2,33) in ga postavil za *sodnika* živih in mrtvih, da imamo v njegovem imenu odrešenje in odpuščanje grehov (prim. 2,38; 4,12; 5,31; 13,39).

Luka želi utrditi vero Cerkve, da je vstali Jezus res obljubljeni Mesija Izraela. Zaveda se, da je odrešenje dano samo Božjemu ljudstvu in da ne izhaja od nikogar

drugega razen od Mesije - Jezusa, ki izhaja iz tega istega ljudstva. Lukova skupnost očitno tudi dvomi, zato ji želi predstaviti »zanesljivost naukov«, ki so jih prejeli (Lk 1,4). Nekateri člani Cerkve so verjetno izhajali tudi iz shodnic, ki je Cerkvi odrekala pravico, da bi Jezusa razglašala za obljubljenega Mesijo. Ker pa so bili med člani Cerkve tudi pogani, ki so izhajali izmed nasprotnikov Izraela, in celo judovski »odpadnik« Pavel, ki je bil prvi misijonar, so obstajali razlogi za dvom.

Naslovljencem Apd je iz celote bibličnega izročila Izraela *koncept Boga* dobro poznan, zato ni najti veliko izrecnega govora o Bogu. Srečamo ga predvsem v zvezi s temeljnimi kristološkimi trditvami, da je namreč Bog obudil Jezusa od mrtvih (2,24), da ga je povišal na svojo desnico in mu dal obljubo Svetega Duha (2,33), ki ga je razlil na vse ljudi brez razlike (2,17-20; 10,34-35; 11,17-18). Tema *Bog* je nekoliko podrobneje razvita samo v govorih poganom, kjer je predstavljen kot vsemogočni *Stvarnik* (4,24; 14,15; 17,24-28), ki s svojo previdnostjo vse vlada (1,7; 2,23; 14,27).

Vendar je Bog kljub temu ključna figura v odrešenjski zgodovini, kakor tudi v kristologiji, ki jo Luka predstavi v Apd. Edini Odrešenik je namreč Bog, tudi če je odrešenje vezano na »dogodek« Jezusa Kristusa (4,12). Luka to izraža s pogosto rabo Svetega pisma, ki ga razume kot razodetje Božje volje, njegovih besed in mogočnih del v teku zgodovine, vključno z dogodkom Jezusa Kristusa. V Novi zavezi namreč Luka najbolj dosledno dokazuje glavne kristološke dogodke - Jezusovo trpljenje, smrt in vstajenje - z navedki iz Svetega pisma (Apd 2,24sl.; 3,18sl.; 4,10sl.; 13,33sl.; 17,2sl.; 26,22sl.). Tudi ko navaja Jezusovo napoved trpljenja in vstajenja, ki jo najdemo pri Mr kot tretjo napoved, doda, da »se bo dopolnilo vse, kar je zapisano po prerokih.« (Lk 18,31). Poleg te doda še tri napovedi (12,50; 13,32-33; 17,25), s čimer pričuje o velikem pomenu, ki ga pripisuje tej skrivnosti. Luka tako poudari, da sta Jezusova smrt in vstajenje del Božjega načrta in da se v tem razodeva skrivnost Boga samega. Evangelist sicer prevzame Jezusovo napoved o trpljenju in vstajenju iz novozavezne tradicije, toda zanj je pomembno, da jo poveže tudi z izročilom SZ. Vprašanja trpljenja in smrti, žrtve, daritve in zadoščevanja so pomembni del bibličnega teološkega izročila. Luka pri tem ne predstavlja samo pozitivnih svetopisemskih dokazov, da je Kristus moral trpeti in biti obujen od mrtvih, ampak izpelje tudi negativni svetopisemski dokaz: Bog Davida ni obudil od mrtvih, ampak ga je pustil v grobu, obudil pa je Jezusa, Božjega Sina (Apd 2,29sl.; 13,36).

Vrhunec Božjega delovanja v Kristusu je njegovo vstajenje. Luka pripisuje vzrok za Kristusovo vstajenje Bogu, kar potrjuje »praapostolska« *kerygma*, ki je ohranjena v Apd, medtem ko drugi evangelisti namigujejo, da je Jezus vstal z lastno močjo. Bog je tisti, ki je posredoval in Jezusa obudil od mrtvih (26,8). Izraelov Bog, »Bog naših očetov je obudil Jezusa.« (5,30). Pri tem samo Luka v Novi zavezi navaja »dokaze« za vstajenje, kar nemara kaže, da so se v krščanskih krogih pojavili dvomi o tem (prim. Lk 24,11.21.38). Jezus za razliko od Davida ni izkusil trohnobe groba (Apd 2,27; 13,35-37). To, kar se je zgodilo v štiridesetih dneh po vstajenju, dokazuje predvsem resničnost ne samo vstajenja kot takega, ampak Jezusovega vstajenja: učenci namreč niso videli zgolj neke prikazni (Lk 24,37): Vstali je na velikonočno jutro obedeloval z učenci (Lk 24,43; Apd 10,41).

Razlika v besedišču kaže na to, da Luka v predstavitvi kristologije poudarja neke vrste subordinaciji, t.j. podrejenosti vsega Bogu. Bog je v središču dogajanja in Jezus v polnosti uresničuje Očetovo voljo. Celotno odrešenje je Božje delo, kar izraža tudi

pričevanje apostolov: »Jezusa Nazarečana, ki ga je Bog pred vami potrdil z močmi, čudeži in znamenji, katera je Bog po njem delal med vami, kakor sami veste...« (Apd 2,22). Kristus je »le« orodje odrešenja, kar Luka poudarja na različne načine, predvsem s pogostim sklicevanjem na prerokbe Stare zaveze, preko katerih Bog govori o Kristusu. Tudi nazivi in pridevki, ki so vezani na Boga, Luka ne naša na Kristusa, tako kot to lahko vidimo v drugih delih NZ: samo Bog je namreč *theos* in *despotēs* (Apd 4,24; Lk 2,29), Oče in Stvarnik (Apd 4,24; 14,15; 17,24; Lk 11,40). Tudi nekatere funkcije so rezervirane samo za Boga: angeli niso podrejeni Kristusu, ampak samo Bogu (Apd 5,19; 8,26; 12,7; Lk 4,10; 22,43); Kristus moli k svojemu Očetu, Duh pripada Bogu, ki ga podarja; podarja ga celo Kristusu, ki nato ta dar, ki ga je prejel, prenaša na ljudi (Apd 1,4.8; 2,33; 5,32; Lk 24,49). Delo odrešenja je torej Božje delo (Apd 1,7), Kristus pa je orodje odrešenja. Vsa čast, ki jo prejema Kristus, mu je podeljena od Boga (Apd 2,36).

Pri govoru o *vnebohodu* Luka poudarja, da je bil Kristus »vzdignjen« in »povišan« (Apd 1,2.9.11; 2,33; 5,31; 7,56; Lk 9,51; 22,69; 24,51). Pri tem uporablja t.i. teološki pasiv, iz česar sledi, da je tudi tukaj v ozadju sam Izraelov Bog, ki je posredoval in dal Kristusu njemu primeren status. Povišanje pomeni ustoličenje: Jezus je prejel to, kar je bilo obljubljeno Davidu - postavljen je bil na njegov prestol (Apd 2,29-36; 13,33sl.); on je napovedani Mesija, ki mora priti (Apd 3,20-21). V Apd 1,11 je vzpostavljena neposredna povezava med vnebohodom in njegovim drugim prihodom. Oče je torej Jezusa postavil na svojo desnico, da bo tako sodeloval pri sodbi sveta (Apd 2,33sl.; 5,31; 7,55sl.; 10,42; 17,31). Jezus je namreč vzet v nebesa do časov obnove (Apd 3,21). Za Luka je pomembno pokazati, da je Izraelov Bog tista dejavna moč tako v Cerkvi kakor tudi v ozadju vsega drugega dogajanja.

Povišani Kristus ni kot oseba navzoč v Cerkvi ali v misijonskem delovanju, saj prebiva v nebesih do svojega drugega prihoda, navzoče pa je njegovo *ime*.⁵ Navzočnosti (raba) njegovega *imena*, ki kaže na Kristusovo življenje, smrt in vstajenje, pa razodeva, na kakšen način deluje Bog. Zato se njegovo ime v različnih izrekih in dejanjih, ki imajo povezavo z njim, nikoli ne pojavi kot subjekt. Tudi drugi ljudje delujejo v ali po njegovem imenu: apostoli in misijonarji govorijo in učijo v njegovem imenu (Apd 4,17.18; 8,12; 9,15.27s.), delajo čudeže v njegovem imenu (3,6; 4,7.10.30), trpijo zaradi njegovega imena (9,16; 15,26; 21,13), prejemajo odpuščanje in odrešenje po njegovem imenu (10,43) ter so krščeni v njegovem imenu (2,38; 10,48; 19,5). Ko kličejo njegovo ime, deluje Bog sam (2,21; 4,30; 22,16).

Gonilna sila in okvir Lukove kristologije je torej zgodovina Božjega ljudstva ali zgodovina Božjega odrešenjskega odnosa s svojim ljudstvom. Luka tako predstavi kristologijo kot vrhunec Božjega delovanja v Izraelu in po Izraelu v »preostalem človeštvu« (Apd 14,15sl.).

4. 3 Odrešenje in Jezus kot Odrešenik

Jezus je kot *Odrešenik* postavljen v odrešenjsko zgodovino Božjega ljudstva, kjer edini izvor odrešenje Bog in je odrešenje Božji dar (Apd 28,28; Lk 1,47; 2,30; 3,6). Zgodovina Izraela je zgodovina odrešenja (Apd 7,2-53; 13,16-26; prim. Lk 1,46-55.68-

---

⁵ Od 238 primerov izraza *onoma* (ime) v NZ, jih je samo pri Lk 94 in 60 v Apd.

79), medtem ko v zgodovini narodov, to je poganov, Bog kot odrešenik ni deloval (Apd 14,16; 17,25sl.). Odrešenje je torej božanski privilegij Izraela. Izraelu so bili poslani rešitelji, kot so Abraham, Mojzes in David (Apd 7,7sl.; 13,17sl.). Zadnji člen v tej verigi pa je Jezus, kateremu je Bog ob koncu časov predal božanski privilegij odrešenja.

Terminologijo, ki v Lk in Apd označujejo odrešenje in odrešenika (*sōzein, sōtēria, sōtēr*), lahko izpeljemo iz grškega sveta ali iz starozaveznega ozadja. V prvem smislu odrešenje pomeni podelitev različnih blagoslovov in daril, medtem ko pomeni v Stari zavezi pomeni predvsem rešitev pred sovražniki. Razlog, zakaj Luka ne navaja točne definicije odrešenja je verjetno v tem, da govori v glavnem o odrešenju na splošno, ne da bi opisoval točno vsebino (prim. Apd 2,21.40.47; 4,12; 5,31; 11,14; 13,23.26.47; 15,1.11; 16,17.30sl.). Predpostavlja namreč, da njegovi bralci vedo, kaj pomeni odrešenje, in da vedo tudi, da odrešenje vsebuje različne prvine, ki jih je težko spraviti v preprost obrazec. Odrešenje se je zgodilo po Jezusu, na katerega je Bog prenesel božanske privilegije odrešenja (Apd 4,12; 5,31; 13,23; Lk 1,47.69.77; 2,11).

Programski izrek v Apd 4,12 ima polemični ton in izključuje vsak dvom: »V nikomer drugem ni odrešenja; zakaj pod nebom ni dano ljudem nobeno drugo ime, po katerem naj bi se mi rešili.« V tem smislu je odrešenje prikazano tudi pri ozdravljenju hromega človeka (3,1-10). Odločilno vlogo pri ozdravljenju igra Jezusovo ime (3,6; 4,7.12.17.18), s čimer Luka pokaže na Božje delovanje. Luka želi svoje konkretne poslušalce ozavestiti, da so ubili Božjega Mesijo (3,13sl.), zato usmeri pozornost na izvor Jezusove oblasti, s katero ozdravlja – odrešuje. Le to mu je podelil Izraelov Bog, edini, ki ima »oblast« odrešenja: »Bog Abrahamov, Izakov in Jakobov, Bog naših očetov je poveljčal svojega služabnika Jezusa ...« (3,13). Polemika torej ni naslovljena na pogane in njihove bogove in odrešenike, ampak na Jude, ki so zanikali, da ima Jezus kakršnokoli avtoriteto podeljevati odpuščanje oz. odrešenje (prim. Lk 5,21sl.). Luka se zaveda, da so nekateri kristjani iz judovstva odrešenje pripisovali poleg Jezusovemu imenu (prim. 13,39) tudi Mojzesovemu imenu (15,1sl.), a s tem hkrati potrjujejo, da je Jezus dejansko odrešenik. To pa podpira tudi teološka trditev, da je bil Jezus trpeči Mesija, ki je hotel izpolniti Božjo voljo: »Mesija mora trpeti in vstati od mrtvih« (Lk 24,45; prim. Apd 3,18; 17,3; 26,23; Lk 24,26); o tem govori tudi temeljna vsebina njegove molitve: »Toda ne moja volja, ampak tvoja naj se zgodi.« (Lk 22,42). Jezus se zaveda, da mora kot preroki umreti v Jeruzalemu (Lk 13,33). Verjetno pa se je tudi v prvi Cerkvi pojavljal dvom, ali je Jezus »tisti, ki bo odrešil Izrael«, ali je on Mesija (Lk 24,21) in v koliki meri je odrešenje povezano z njegovim trpljenjem, z njegovim križanjem in smrtjo (24,20). Težava torej ni v soteriološkem pomenu Jezusove smrti, ki je Luku poznan, ampak v Mesijevi istovetnosti. Zato ni dovolj reči, da je Jezusova smrt posledica nerazumevanja Judov, čeprav to Luka večkrat ponavlja (Apd 2,23; 3,15; 4,10; 5,30; 7,52; 10,39; 13,27sl.), ali da je prišlo do nje zaradi njihovega nepoznavanja Svetega pisma. To bi namreč pomenilo udarec za Lukovo idejo Jezusa kot Mesije in Odrešenika Izraela. Potrebno je bilo pokazati, da sta Jezusovo trpljenje in smrt v skladu z Božjo voljo in njegovo vnaprejšnjo odločitvijo ter da je bilo to napovedano v Svetem pismu (Apd 2,24; 3,18; 13,28-30; 17,3; Lk 9,22.44; 17,25; 18,31-34; 22,22; 24,7.26.46); trpljenje je bilo namreč »potrebno« (Apd 9,22; 17,25; 22,37; 24,7.26.44; Lk 17,3).

Odrešenje, ki je ponujeno Izraelu, je odprto tudi za pogane, za ljudstva, ki so izven Božje zaveze. Peter v svoji prvi pridigi poganom (Apd 10,34–43) pokaže na Jezusovo naročilo apostolom, naj ga oznanjajo Izraelu, v to oznanilo odrešenja Božjemu ljudstvu pa so vključeni tudi pogani. Jakob v svojem govoru na Apostolskem zboru (Apd 15,13–23) pojasni položaj Judov in poganov glede odrešenja s sklicevanjem na Am 9,11: Bog bo najprej na novo postavil in obnovil Izrael in kot rezultat tega bodo tudi pogani iskali Gospoda. Kornelijeva zgodba v Apd 10 je navedena kot dokaz, da se je obnova podrté Davidove hiše še zgodila in da tudi pogani že iščejo Gospoda. Ta obnova Davidove hiše pa se je zgodila v Cerkvi, v judovsko-krščanski skupnosti, ki je eshatološki Izrael, v njej pa so tudi pogani dobili dostop do odrešenja, ki je bil dan Izraelu.

Prva Cerkev je vse od binkoštnega dogodka jasno oznanjala, da se je obljuba odrešenja izpolnila v velikonočnem dogodku Jezusa Kristusa (Apd 2,21; 4,12; 13,23; 16,31; Lk 1,69; 2,11; 19,9). Luka v Apd sicer pozna žrtvovanjsko naravo Jezusove smrti (prim. Apd 20,28), a je zaradi nekega skrivnostnega razloga ne izpostavlja kot daritve ali sprave za greh. Vsekakor pa se zaveda odrešilnega pomena Jezusove smrti: Jezusova smrt jasno povezuje z izpolnitvijo Božje volje (Lk 13,33; 17,25; Apd 3,18); Jezus je »moral« trpeti (prim. Apd 3,18; 13,28–30; 17,3; Lk 17,25; 24,26.44), da se je tako izpolnil Božji odrešenijski načrt (prim. Apd 13,28–30).

Odpušcanje grehov (*aphesis hamartiōn*) je najpomembnejša prвина odrešenja. Termin *aphesis* se v Septuaginti in v grščini uporablja za osvoboditev od dolga in za osvoboditev iz ujetništva; povezava z besedo 'greh' izhaja iz judovske religije, kjer se 'dolgi' uporablja v smislu greha. Tudi v zadnjih navodilih enajstim je odpušcanje grehov predstavljena kot glavna vsebina vsega Kristusovega dela in oznanila: »*Rekel jim je: Tako je pisano; Kristus bo trpel in tretji dan vstal od mrtvih, in v njegovem imenu se bo oznanjalo spreobrnjenje v odpušcanje grehov vsem narodom, začeniši od Jeruzalema.*« (Lk 24,46–47). Termin *aphesis* (odpuščanje) se v Apd v nahaja v govorih Judom. Tudi v govoru na binkoštni dan oznani Peter Judom, ki so križali Kristusa (2,36), naj se spokorijo in tako dosežejo odpušcanje grehov (2,38); poziva jih, naj se spokorijo in vrnejo k Bogu, da se jim bodo izbrisali grehi (3,13sl.). Ko Luka govori o odpušcanju grehov, govori o judovski krivdi za Jezusovo smrt, ki kliče ljudstvo k pokori in spreobrnjenju. Odrešenje torej pomeni rešitev iz tega greha ljudstva (2,40; 26,17) in postati del spokorjenega Izraela (2,41; 26,18). Luka namreč greh ne razume enako kot Pavel, ki govori o grehu kot moči, ampak je zanj greh predvsem sovražno dejanje proti Božjemu Mesiji. Grehov Luka tudi ne vidi z moralističnega stališča, ampak imajo vedno povezavo z Bogom. Greh je bil tako navzoč skozi celotno zgodovino ljudstva (7,2–53; Lk 1,77; 3,3), vrhunec in zadnji greh ljudstva pa je zavrnitev in umor Mesija Jezusa. A prav ta dogodek Bog spremeni v svoje končno odrešilno dejanje. Odpušcanje grehov je Božji dar, s katerim obnavlja odnos s svojim ljudstvom. Z odpušcanjem grehov, ki se sprejme s pokoro in vero, pa dobi odrešenje še druge razsežnosti: pomeni ozdravljenje (prim. 4,9sl.; 14,9; Lk 6,7; 7,50; 8,48.50; in dr.), mir kot znamenje mesijanskega kraljestva (10,46; Lk 2,14; 19,38.42; 24,36; in dr.) in življenje (5,20; Lk 10,25sl.).

4. 4 Pomen in vloga Duha v Apd

Luka govori v Apd večinoma o »Svetem Duhu« (39), včasih pa zgolj o »Duhu« (11) ali o »Gospodovem Duhu« (2). Odnos med Bogom in Duhom, ki je Božji Duh, lahko razložimo z dejstvom, da je Duh navzoč pred Kristusom kot Božja dejavna in preroška navzočnost med svojim ljudstvom. Poleg tega je »Duh« opisan tudi z izrazom »Očetova obljuba« (Apd 1,4; Lk 24,49). Jezus je bil »povišan na Božjo desnico in od Očeta je prejel obljubo Svetega Duha in tega Duha je razlil« (Apd 2,33) in njegova vloga ter položaj Mesije sta bistveno določena s tem, da ga je Bog mazilil s Svetim Duhom (Apd 10,38; Lk 1,35; 4,18).

Luka predstavi Duha kot Božjo ustvarjalno moč in preroško navzočnost v zgodovini svojega ljudstva. Bolj drug novozavezni pisec ga prikazuje v vlogah, kot jih ima v Stari zavezi: Duh ustvarja nebo in človeka (prim. 1 Mz 1,3sl.; Ps 33,6; Jdt16,14; Job 33,4), navdihuje preroke (4 Mz 24,2; 1 Sam 11,6; 2 Sam 23,2; 2 Krn 24,20; Neh 9,30; Oz 9,7; Zah 7,1sl.), postavlja voditelje (Sod 6,34; 11,29; Iz 11,1-5), sodi in očiščuje (Iz 4,4). Bog razliva svojega Duha nad ves Izrael (Iz 44,3; 59,21; Ezk 36,27; 37,14; 39,29; Ag 2,5; Zah 12,10).

Za Luka Duh pripada najprej Izraelu in je del zgodovine Božjega ljudstva. Duh se namreč ni prvič pojavil z Jezusom ali s Cerkvijo, ampak je bil v Izraelu že od vedno navzoč. V zadnjem času pa Duh v Cerkvi obnavlja Izrael (Apd 1,1-2,42). Obnova Izraela je lahko samo delo Duha. Toda Duh ni vedno v Cerkvi in ni Cerkvi ves čas na razpolago. Cerkev je resnični Izrael v toliko, kolikor so kristjani poslušni Duhu (Apd 7,51; 5,32). Pravi Izrael več ne nasprotuje Duhu, tako kot je Izrael nasprotoval Duhu v preteklosti (Apd 7,51). Vsako nasprotovanje Duhu znotraj Cerkve ima hude posledice (Apd 5,1-11).

Prvi prejemniki Duha so vsi Judje, predvsem pa dvanajsteri apostoli (Apd 2,4.14). Poslušalstvo na binkoštni dan so bili namreč predvsem Judje, čeprav »iz vseh narodov pod nebom« (2,5; prim. 2,14.22). Duh je torej podarjen ljudstvu Duha, Izraelu ki mu pripadajo obljube (2,33.39). Najpomembnejša obljuba pa je prav obljuba Duh (1,4.8; Lk 24,49). Luka poudarja, da se je Jezusovo povišanje, njegovo »ustoličenje« na Davidov prestol zgodilo prav s prejemom obljube Svetega Duha (Apd 2,30-33), ki ga je Bog sicer že pri krstu mazili s Svetim Duhom in z močjo (Apd 10,36.38). Povzdignjeni Mesija, ki sedi na Davidovem prestolu, prejema kot tudi razliva naprej dar Duha (2,33.39).

Tudi diakon Štefan je označen kot poln moči Duh (Apd 6,5.10; 7,55). Prav zato so toliko bolj absurdne obtožbe, da govori proti Izraelu, t. j. proti postavi, templju in Mojzesu (6,11.13.14; 7,51-53). Duh je namreč še posebej povezan s templjem, postavo in Mojzesom (Lk 1-2; Apd 7,53), ki je bil prerok in čudodelnik (Apd 7,36-7,38; 3,22; 6,11.14; 13,49 in dr.). Luka pove, da so tudi pogani prejeli Duha, ki je last Izraela, in zaradi tega imajo tudi oni delež pri obljubah Božjega ljudstva (Apd 1-2).

Luka zgodovino Božjega ljudstva razume predvsem kot zgodovino upora in nasprotovanja Duhu. Razlika med Izraelom v času pred in po Jezusu ni v tem, da bi bil pred tem čas brez Duha, ampak med različnim odnos do Duha. Izrael je namreč vedno znova zavračal Duha (Apd 7,51). Očetje so se uprli Duhu tako, da so zavračali in pobijali preroke, med katerimi je bil največji Mojzes (Apd 7,17-41). Luka gleda nanj predvsem kot na velikega Izraelskega preroka (7,36sl.), ki je napovedal prihod

»Pravičnega« (Apd 7,52). Ko je torej Izrael nepokoren Duhu, je nepokoren Postavi - Svetemu pismu (Apd 13,27). Cerkev ne dodaja ničesar, kar že ne bi bilo zapisano pri Mojzesu in prerokih. Prihod Pravičnega - Mesije - pa pomeni obnovo Izraelovega kraljestva (Apd 1,6). Duh je torej obljubljen in obnavljajoča Božja moč, ki bo obnovila Izrael.

Tudi osebe v Lk 1-2 so predstavljene s preroškim Duhom, ki pričakujejo napovedanega Mesijo Izraela (Lk 1,41-45.47-55.67-80; 2,25-32.36-38). Prihod Mesije pomeni izpolnitev Božje obljube o obnovi Izraela. Lk 1-2 predstavlja neke vrste »manjkajoči člen« med starodavnimi preroki, prerokom Jezusom in preroki Cerkve. Naloga prerokov preroštva v Lk 1-2 je povedati, kdo je Mesija. Tudi v Apd 2 Luka z binokostnim dogodkom ne predstavlja nekaj novega in še neslišanega v zgodovini ljudstva. Zgodi se namreč zgolj nov, a že napovedan izliv Duha nad Izrael.

Le redki odlomki Apd govorijo o izlitju Duha na pogane. V poglavjih 1-15 smo priča močnemu karizmatičnemu življenju Cerkve v Jeruzalemu. Pri tem pa Luka ne omenja niti enega prizora, ki bi govoril o razlitju Duha na ne-Jude (Apd 10,44sl.; 11,15; 15,8). Zelo jasno predstavi, da oznanjevanje poganom ni bilo pobuda Cerkve ali apostolov, ampak izključno pobuda Boga in Duha. Najbolj je to očitno v pripovedi o Korneliju (Apd 10-11) in v odmevu na ta dogodek (Apd 15,7-9.14). Bog je moral očitno prisiliti upornega Petra, da je šel oznanjat med pogane. Da potem ne-judje prejmejo dar, ki pripada izključno Izraelu, je brez primere in izključno sam Božjega milostnega delovanja (Apd 10,45.47; 11,15; 15,8-9). Dar Duha je namreč znamenje, da bodo odrešeni tudi pogani (Apd 11,18; 15,8). Duh pa ne ustvarja novega Izraela, nekakšno »tretje ljudstvo«, ampak je sad Božjega delovanja po Duhu ta, da tudi pogani postanejo člani Božjega ljudstva Izraela. Ko Luka poudarja to povezavo med Izraelom in Duhom in ko pokaže, da je bil Duh vedno del izraelske zgodovine, pa s tem pokaže na zveznost med Cerkvijo in Izraelom. Tam, kjer je Duh, namreč najdemo Božje ljudstvo.

Duh nujno vodi k pokornosti Mojzesovi postavi. Ker ima Cerkev Duha in spoštuje postavo, je ta Cerkev Izrael. Znotraj Svetega pisma pa ni napetosti med Duhom in postavo, ki vsebuje tako prerokbe kakor tudi zapovedi. Luka že od začetka svojega dela kaže na skladnost med Duhom in postavo (Lk 1-2). Prihod izraelskega Mesije namreč razglasi izlitje Svetega Duha, ki se izraža v preroštvu, osredotočenem na identiteto in nalogo Mesije. Izrael je torej s svojim središčem v jeruzalemskem templju okolje za Mesijo. Cerkev ima Duha in postavo; shodnica pa sicer ima postavo, toda se je ne drži (Apd 7,53; 15,21). Mojzes je karizmatični prerok, čudodelnik in postavodajalec (Apd 3,22; 6,11.14; 7,36-38). Osrednje bistvo postave je po Apd boj proti malikovanju, predvsem v smislu prve zapovedi o enem in edinem Izraelovem Bogu. Ker pa Izrael ne spoštuje Mojzesa in postave s Sinaja, se obrača k drugim bogovom (7,40sl.); neobrezani so, to pomeni, vedejo se kot pogani (7,39.51; 4,27-28) - obreza je namreč znamenje Izraela kot Božjega ljudstva (Lk 2,21; Apd 7,8; 15,1.5; 21,21). Ko pa Judje zavrnejo Duha in postavo, niso več Izrael in Božje ljudstvo. Tudi Štefan je obtožen, da govori proti postavi, a je v resnici pravi karizmatični prerok Izraela (Apd 6,11.14-14). Tudi Pavel, ki je preroški karizmatik, se je vedno držal postave in je delal celo več, kot zahteva postava (prim. Apd 18,18; 21,20-26; 22,3; 23,1-5; 24,11sl.; 26,5; 28,17). Obtožbe proti Pavlu, da krši postavo, se izkažejo za lažne. Jasno pa je, da za Luka postava ne prinaša odrešenja, temveč to prehaja prihaja

po izlitju Duha na tiste, ki verujejo v Izraelovega Boga, ki je obudil Jezusa od mrtvih in ga postavil na svojo desnico (Apd 5,31).

Dve dejavnosti Svetega Duha: poučevanje in vodenje

Učenci, ko so bili napolnjeni s Svetim Duhom, so začeli govoriti, oznanjati v drugih jezikih, kakor jim je Duh dajal, da so govorili (2,4). V 4,25 je omenjeno, da je Sveti Duh govoril po ustih kralja Davida. V 11,28 je prerok Agab po navdihnjenju naznanil veliko lakoto. In prav tako v 21,11 Sveti Duh govori po preroku, kakšna bo usoda Pavla. V poučevalni dejavnosti Svetega Duha vidimo tesno povezanost z vero (*pístis*). Diakon Štefan je »mož poln vere in Svetega Duha« (prim. 6,5) in prav tako Barnaba (11,24). Apostol Peter razlaga, da je Sveti Duh z vero očistil srca poganov (15,8-9). Pavel sprašuje učence v Efezu: »Ali ste prejeli Svetega Duha, ko ste postali verni?« (19,2). Prav tako obstaja tesna povezanost z darom modrosti (*sofía*). Sedem mož je predstavljenih kot polnih Duha in modrosti (6,3). Nasprotniki se niso mogli ustavljati Štefanovi modrosti in Duhu (6,10). Poučevalna dejavnost Svetega Duha pa zahteva poslušnost. Apostoli pred velikim zborom izražajo, da je Bog dal Svetega Duha vsem, ki so mu pokorni (5,32). Diakon Štefan nasprotnikom očita, da se upirajo Svetemu Duhu (7,51). V Kornelijevi hiši pride Sveti Duh nad vse, ki so Petrov govor poslušali (10,44), in najbrž je samoumevno, da so bili njegovim besedam tudi poslušni. Protagonist odločitve cerkvenega zbora v Jeruzalemu je Sveti Duh (15,28).

Pavel v govoru efeškim starešinam pravi, da jih je Sveti Duh postavil za predstojnike, da vodijo Cerkev Boga (20,28). Duh je tisti, ki vodi Filipa na poti, da se dopolni njegovo srečanje z dvornikom etiopske kraljice (8,29.39). Duh vodi Petra, da pride do srečanja s Kornelijem (10,19; 11,12). Tudi misijonska potovanja Pavla usmerja Duh (13,2.4; 16,6-7; 20,22-23; 21,4). Duh vodi tako, da vliva tolažbo (*paráklesis*) in veselje (*hará*). Cerkev je rasla po tolažbi Svetega Duha (9,31), učenci so bili polni veselja in Svetega Duha (13,52), ki je oznanjevalcev v obilju podarjal svoje darove moči (prim. 4,7-8; 10,38; 13,9-11 in dr.).

Izbrana bibliografija

- Brown, R. E. 2008. *Uvod v Novo zavezo*. Celje; Mohorjeva družba.
- Filipič, M. 2005. *Eksegeza Nove zaveze. Apostolska dela*. Skripta Teof; Ljubljana.
- Hoppe, Rudolf, K. Köhler, ur. 2009. *Das Paulusbild der Apostelgeschichte*. Stuttgart: Kohlhammer.
- Jervell, J. 1996. *The Theology of the Acts of the Apostles*. Cambridge; University Press.
- Johnson, L. T. 1992. *The Acts of the Apostles*. Sacra Pagina. Minnesota; Liturgical Press.
- Marguerat, Daniel. 2011. *Lukas, der erste christliche Historiker. Eine Studie zur Apostelgeschichte*. AbThANT 92. Zürich: Theologischer Verlag.
- Marshall, Howard - David Peterson, ur. 1998. *Witness to the Gospel: The Theology of Acts*. Grand Rapids: Eerdmans.
- Murphy-O'Connor, J. 1996. *Paul: A Critical Life*. Oxford; Clarendon.
- O'Toole, J. R. 1994. *L'unità della teologia di Luca: Un'analisi del vangelo di Luca e degli Atti*. Torino; Editrice Elle Di Ci.
- Rossé, G. 1998. *Atti degli Apostoli*. Roma; Città Nuova.
- Tannehill, R. C. 1990. *The Narrative Unity of Luke-Acts. A Literary Interpretation*. I-II. Philadelphia; Fortres Press.